SENİHA CEMAL: 'İttihatçı eşi' olmanın ağır bedeli

popüler tarih

populer.tarih@dunya.com Şubat 2004 Sayı 42 4.000.000 TL

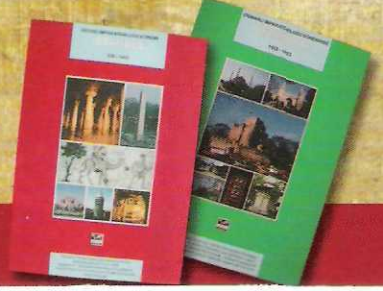

Venedik'te karnaval

KADINLARIN SOKAĞA ÇIKIŞI

Abdülaziz'den Abdülhamid dönemine

ISSN 1302-6577
212323 04/02
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

Abonelere özel hediye 2 EL KİTABI

Popüler Tarih ◆ ŞUBAT 2004 ◆ SAYI 42
KADINLARIN SOKAĞA ÇIKIŞI ◆ SENİHA CEMAL'İN ANILARI ◆ VENEDİK KARNAVALI

merakediyorum@googlegroups.com

İçindekiler

Şubat 2004

KAPAK

40 Kadın sokağa nasıl çıktı?
Sultan Abdülaziz döneminde, sokağa çıkma vesilesini pek güç bulan Osmanlı kadını, Sultan Hamid döneminde insan içine çıkmaya başlar.
Buğra Tokatlı

KAPAK: OSMAN HAMDİ'NİN 'GEZİNTİDE KADINLAR' TABLOSU

6 Okurlardan
7 Editörden
8 Ayın Tarihi
12 Basında Bu Ay
14 Karakutu
Kansu Şarman
16 Tartışma: On Soruda 1736-39 Savaşı
Erhan Afyoncu
22 Modern orduların doğuşu
Nazım Güvenç
28 Barbaros'un Nice Kuşatması
Feyza Yalamanoğlu
34 18. Yüzyıl'da Venedik Karnavalı
Mine Haksal
52 İstanbul karayele teslim...
Ertan Ünal
58 44 yıldır sırrını koruyan U-2
M. Tanju Akad
64 Falkland'da çatışma
Ayşe Özek Karasu
68 Tramvay yeniden Kadıköy'de
Eser Tutel
74 Kırk Ambar: Parfümün tarihi
Feza Kürkçüoğlu
80 Motorun son akrobatı
İskender Özsoy
83 Spor: Uludağ'da kayak yarışları
84 Bilim Tarihi: Giordano Bruno
Fatih Toptan
86 Teknoloji: 'Işığın izi' fotoğraf
Fatih Toptan
92 Dergilerden
Lale Uçan
94 Kitap
Lütfü Tınç
96 Ajanda
Devrim Çakır
101 İnternet
Taner Güdükoğlu
102 Televizyon
Olkan Özyurt
104 Bulmaca
Sedat Yaşayan
106 Ayın Fotoğrafı

ANI

46 'İttihatçı eşi' olmanın bedeli
Osmanlı'nın Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa'nın eşi Seniha Cemal, 'bir İttihatçı şefi'nin eşi olmanın getirdiği bütün sıkıntıları yaşayarak hayatı göğüslemeye çalışır.
Orhan Koloğlu

popüler tarih

Yıl: 4 Sayı: 2004/42 Şubat 2004
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Editör
DEVRİM ÇAKIR

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
GÜLNUR GÜZEL

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
VURAL YAZICIOĞLU
ENGİN ÖZENÇ

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

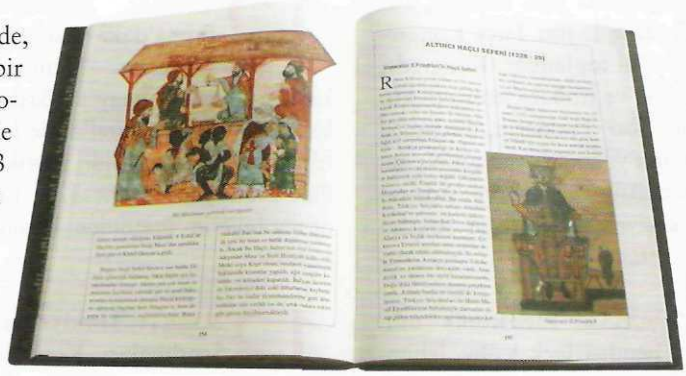
Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

© DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.

"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 440 24 24
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Reklam: 0.212. 440 20 64
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

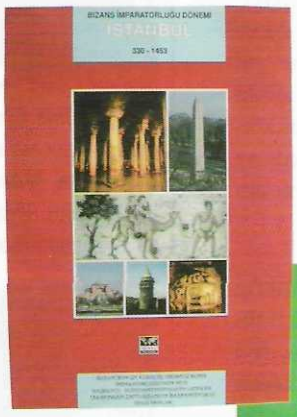
LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

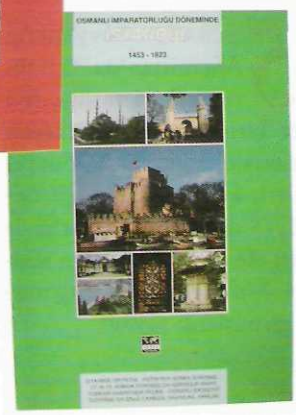
Hediye kitaplarımız ve tarih bilinci

Ocak ayında Radikal gazetesinde, 'Tarihî Yarımada'ya ilişkin bir haber yer aldı: 2003 yılı boyunca, Tarihî Yarımada içinde kalan Eminönü ve Fatih'te, 83 ahşap bina yanmış... Bu yangınlardan 53'ünün gerekçesi kayıtlara 'sigara ve dikkatsizlik' olarak yansımış. Diğerlerinin nedenleri ise, istatistiklere, 'elektrik kontağı, soba, baca yangınları' olarak geçmiş... Demet Bilge'nin imzasını taşıyan haberde, yetkililerin 'sabotaj' ihtimali üzerinde de durdukları belirtiliyor.

Örneğin Fatih'teki tarihî bir binanın 12 kez yakıldıktan sonra ortadan kalkması, 'sabotaj' ihtimalinin somut kanıtlarından biri... UNESCO'nun 'Dünya Kültür Mirası' listesinde bulunan bu yöre, İstanbul'un dünyaca ünlü 'Tarihî Yarımada' bölgesi, hem Bizans'a hem de Osmanlı'ya ait eserleriyle, yalnızca Türkiye'nin değil, bütün dünyanın 'ortak' mirası, gözbebeği... Ve bu bölgenin, yalnızca müzeleriyle, anıt ve camileriyle değil, tüm çevre dokusuyla bir 'bütün' olduğu, artık her 21. Yüzyıl insanının bildiği bir gerçek... İşte biz de bu ay, kapağımızda da duyurduğumuz gibi, Popüler Tarih'in mevcut abonelerine, 'Tarihî Yarımada' ile yakından ilişkili bir armağan sunmaya karar verdik. Mevcut abonelerimize dağıtımı derginin Şubat 2004 sayısı ile birlikte yapılacak olan bu armağan, Prof. Dr. Işın Demirkent'in "Bizans İmparatorluğu Dönemi İstanbul" ve Doç. Dr. Fahameddin Başar'ın "Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul" adlı çalışmaları... Haluk Özözlü'nün fotoğraflarıyla zenginleştirilmiş, harita ve gravürlerle süslü bu iki el kitabı, eminiz ki, 'Tarihî Yarımada'nın korunması konusunda gelişmiş bir bilince sahip tüm abonelerimizi sevindirecektir...

Ama bu arada, dergimizin 4. sayfasında bulacağınız yeni 'abone kampanyası' duyurumuzda da görebileceğiniz gibi, Popüler Tarih'e Şubat ve Mart ayları boyunca abone olacak okurlarımızı da unutmuş değiliz!.. Normal abone bedellerini ödeyerek, bu yeni abonelerimiz de, Prof. Dr. Işın Demirkent'in 'Haçlı Seferleri' adlı kapsamlı yapıtına sahip olabilecekler. Piyasa fiyatı 35 Milyon TL olan, içeriğinin yanı sıra, şömizli karton cildi ve renkli kuşe sayfalarıyla okura zengin bir görsel malzeme bütünü de sunan bu yapıt, yeni abonelerimiz için, gerçek bir 'Yeni Yıl' armağanı olacak.

Tarihe ilginin ve tarih bilincinin daha da yükseleceğini umduğumuz nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

merakediyorum@googlegroups.com

2 ŞUBAT: Dünyanın, o güne kadar gördüğü en büyük savaş gemisi olan İngiliz Donanması'na ait 'HMS Dreadnought', denize indirildi (1906).

3 ŞUBAT: El-Fetih örgütünün resmi sözcüsü Yaser Arafat, Filistin Ulusal Konseyi'nin beşinci toplantısında, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) başkanlığına getirildi (1969).

4 ŞUBAT: Jön Türkler, Paris'te I. Jön Türk Kongresi'ni topladılar. Kongrede, 'Terakki ve İttihat Cemiyeti' kuruldu. Jön Türklerin, Federatif Osmanlı'yı amaçlayan grubu da, 'Teşebbüsü-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni kurdular (1902).

6 ŞUBAT: Elektronik mühendisi Jack Kilby, lehimlenmiş küçük tel parçalarını mikroskop yardımıyla iletken bir maddeye bağlayarak, dünyanın ilk tamamlanmış devresini icat etti (1959).

7 ŞUBAT: Eski adı 'Şan' sineması olan Egemen Gösteri Merkezi, Ferhan Şensoy'un sahnelediği 'Muzır Müzikal' adlı oyunun bitiminden sonra çıkan yangın sonucu tümüyle yandı (1987).

8 ŞUBAT: Irak'ta, Abdüsselam Arif'in önderliğindeki 'Baas'çı subaylar yönetimi ele geçirdi. Baas, Ortodoks bir Hıristiyan olan Mişel Eflak ile Sünni Müslüman Selahattin el-Bitar tarafından kurulmuştu (1963).

10 ŞUBAT: Ressam Adnan Çoker ve Lütfü Günay'ın, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonlarında 'Sergi Öncesi' adıyla gerçekleştirdikleri, tamamı soyut yapıtlardan oluşan ilk sergi açıldı (1953).

11 ŞUBAT: ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği liderlerini bir araya getiren 'Yalta Konferansı' sona erdi. Alman savaş sanayisinin dağıtılmasına ve savaş suçlularının uluslararası bir mahkemede yargılanmalarına karar verildi (1945).

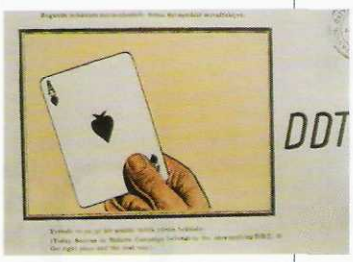
12 ŞUBAT: TOFAŞ'ın Bursa'daki otomobil fabrikası, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Süleyman Demirel'in de katıldığı bir törenle açıldı; fabrika, Fiat lisansıyla 'Murat 124' tipi otomobillerin üretimine başladı (1971).

13 ŞUBAT: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), İstanbul'da resmen kuruldu. Konfederasyon'un kuruluş dilekçesini veren Kemal Türkler, "Türk işçi sınıfının çıkarları, hakları, özgürlükleri ve onuru için bir araya geldik" dedi (1967).

14 ŞUBAT: Salman Rushdie'nin 'Şeytan Ayetleri' adlı kitabı, Müslümanların büyük tepkisine yol açtı. İran'daki İslam devriminin lideri Humeynî, Rushdie hakkında bir ölüm fermanı çıkardı ve yazarın yakalanıp öldürülmesini istedi (1989).

15 ŞUBAT: Sovyetlerin Afganistan'da 9 yıl süren askerî varlığı, son Sovyet birliklerinin de ülkeden çekilmesiyle sona erdi. Sovyet birlikleri, komünistlerin 27 Nisan 1978'de kanlı bir darbeyle iktidarı ele geçirmelerinden sonra, 24 Aralık 1979'da Afganistan'a girmişlerdi (1989).

Savaş yıllarının getirdiği ekonomik güçlükler ve olanaksızlıklar nedeniyle yeniden hortlayan sıtmaya karşı savaşı içeren 'Sıtmayla Mücadele Kanunu', 21 Şubat'ta yürürlüğe girdi. Mücadelede kullanılan DDT, mazot ve petrol gibi maddeler, büyük oranda Marshall Planı çerçevesinde temin edildi (1946).

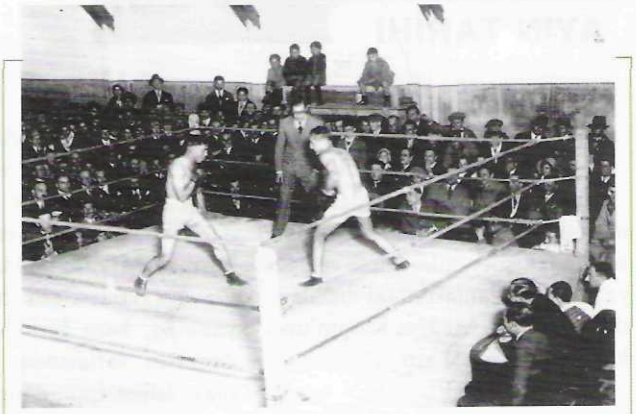

Belgrad'daki Avrupa Kupası çeyrek final maçından dönen Manchester United takımını taşıyan uçak, 6 Şubat'ta, Mühin Havaalanı'nda buz tutan pistten çıktı. Uçaktaki 44 kişiden 21'i ölürken, 17 oyuncudan yalnızca 8'i sağ kaldı (1958).

Milliyet gazetesi yazarı İsmail Cem, 14 Şubat'ta TRT Genel Müdürlüğü görevine atandı. TRT'de birçok yeniliğe imzasını atan Cem, 1975'te güvenoyu alan 'Milliyetçi Cephe' hükümeti tarafından görevden uzaklaştırıldı ve gazeteciliğe döndü (1974).

Galatasaraylı Küçük Kemal, 23 Şubat'ta, Galatasaray Spor Kulübü'nün jimnastik salonunda karşı karşıya geldiği Romen boksör Karpen'i nakavt etti. Selâhattin Giz fotoğrafta, karşılaşmanın 6. devresini ölümsüzleştirmiş (1930).

'Love Me Do' adlı ilk plaklarını Ocak 1962'de dolduran ve bir anda tüm dünyanın ilgisini üzerlerine çeken Beatles üyeleri, 9 Şubat gecesi 'The Ed Sullivan Show'a çıkarak, ilk kez ABD televizyonlarında göründüler (1964).

Türk basın tarihinde, kadın dergiciliği alanında bir dönüm noktası sayılan 'İnci', 1 Şubat'ta, Sedat Simavi yönetiminde yayın yaşamına başladı. 'Kadınlığa ait bilcümle nazari ve ameli meselelerden bahseden' 'İnci'; özenli mizanpajı ile oldukça farklıydı (1919).

Stalin yönetimince Sovyetler Birliği'nden sürgün edilen eski savaş komiseri Troçki, İstanbul'a geldi. Troçki, Stalin'e karşı giriştiği iktidar mücadelesini kaybetmiş ve Orta Asya'ya sürülmüştü (1929).

Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) lideri Nelson Mandela, 11 Şubat'ta özgürlüğüne kavuştu. Irkçılığa karşı savaşta simge kabul edilen 71 yaşındaki Mandela, 27 yıldır, Cape Town'da cezaevinde bulunuyordu (1990).

merakediyorum@googlegroups.com

17 ŞUBAT: Cumhuriyet yönetimi, hukuk düzeninin çağdaşlaştırılması doğrultusundaki en önemli adımını; kişiler, aile, miras ve eşya hukuku alanlarındaki ilişkileri düzenleyen Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle attı (1926).

16 ŞUBAT: İstanbul'a gelen ABD donanmasına ait '6. Filo'yu protesto amacıyla, öğrenci ve işçiler tarafından 'Amerikan Emperyalizmine Karşı Mustafa Kemal' mitingi düzenlendi. Meydana gelen olaylar tarihe 'Kanlı Pazar' olarak geçti (1969).

17 ŞUBAT: Aralarında Adnan Menderes'in de bulunduğu Türk Heyeti'ni taşıyan THY'nin 'SEV' uçağı, Londra yakılarındaki Gatwick Havaalanı mevkiine düştü. Menderes'in yaralı olarak kurtulduğu kazada, 21 kişi hayatını kaybetti (1959).

18 ŞUBAT: Cumhuriyet gazetesi tarafından düzenlenen yarışmada, 18 Ocak günü 'Türkiye Güzeli' seçilen Naşide Saffet Hanım; 'Avrupa'nın Güzel Göz Kraliçesi' oldu (1931).

20 ŞUBAT: Boğaz Köprüsü'nün temeli, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Süleyman Demirel tarafından törenle atıldı. Demirel törende, "Bu köprü iddia edildiği gibi lüks ve gösteriş mahiyetinde bir teşebbüs değildir" dedi (1970).

21 ŞUBAT: TBMM'nin onayının ardından, Türkiye NATO üyesi oldu. Lizbon'da düzenlenen toplantıda, Türkiye adına, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, NATO anlaşmasını imzaladı (1952).

22 ŞUBAT: Albay Talat Aydemir ve arkadaşları, bir hükümet darbesine teşebbüs etti. Genelkurmay Başkanı ile Hava ve Deniz Kuvvetleri'nin hükümetin yanında, kara birliklerinin Aydemir'in saflarında yer aldığı olay; İsmet İnönü'nün telkinleri sonrasında bastırıldı (1962).

24 ŞUBAT: Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen'e, Ankara'da bir suikast girişiminde bulunuldu. Büyükelçi ve eşi olaydan yara almadan kurtuldu (1942).

26 ŞUBAT: TBMM'de 1942'de kabul edilen 'Varlık Vergisi' uyarınca, İstanbul'da vergisini ödeyemeyen 160 kişi, Aşkale'ye, çalışma kamplarına sürgün edildi (1943).

27 ŞUBAT: Berlin'deki parlamento binası 'Reichstag', çıkan yangında büyük hasar gördü. Olayın ardından yayımlanan bir kararnameyle, Naziler, diktatörlüklerinin temellerini atmış oldular (1933).

28 ŞUBAT: 17 Ocak'ta başlayan Irak'a yönelik 'Çöl Fırtınası' harekatı, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmeyi kabul etmesinin ardından imzalanan ateşkes antlaşmasıyla son buldu (1991).

29 ŞUBAT: İstanbul'da eski ile yeni, yani 'cumba' ile 'rumba' yan yana yaşadığından; İstanbul sokaklarında Doğu ile Batı'nın tezadı her yerden daha fazla göze batıyordu. Bu durumu ortadan kaldırmak isteyen İstanbul Belediyesi, cumbaların kaldırılmasına karar verdi (1934).

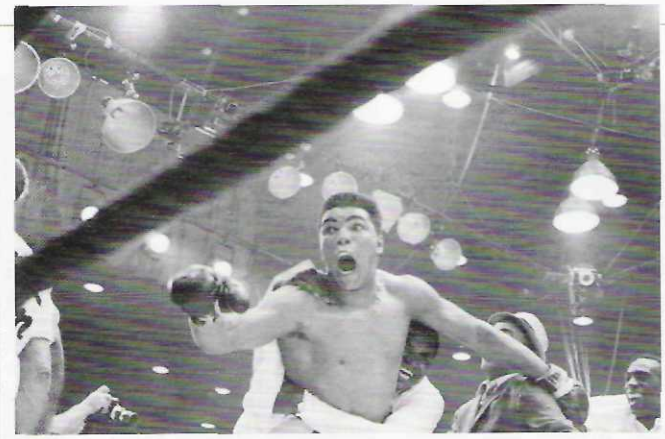
Hollywood vampir filmlerinin ilk örneğini oluşturan 'Dracula', 15 Şubat'ta ABD'de gösterime girdi. Filmde 'Kont Dracula'yı, uzun yıllar bu tip rolleri üstlenecek olan Bela Lugosi (1884-1956) canlandırdı. Helen Chandler, filmde 'Kont Dracula'nın güzel kurbanı rolündeydi (1931).

Genelkurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığı 10 Şubat'ta, Melike Demirağ, Şanar Yurdatapan, Sema Poyraz, Cem Karaca ve Selda Bağcan'ın, Türkiye'ye dönmedikleri taktirde vatandaşlıktan çıkarılacaklarını açıkladı. Uzun süredir Türkiye'de olduğunu açıklayan Selda Bağcan, 11 Şubat'ta teslim oldu ve delil yetersizliğinden serbest bırakıldı (1981).

ABD'li boksör Cassius Clay, 25 Şubat gecesi Florida'da karşı karşıya geldiği Sonny Liston'u yenerek Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu oldu. Clay, 1965 Şubat'ında Müslüman olduğunu açıklayacak ve 'Muhammed Ali' adını almıştı (1964).

Türkiye, Pakistan, Irak, İran ve İngiltere'nin oluşturduğu Bağdat Paktı'nın ilk adımı olan 'Türk-Irak Karşılıklı İşbirliği Anlaşması', 24 Şubat'ta imzalandı (Bağdat Paktı'nı oluşturan ülkelerin başbakanları) (1955).

Türkiye, Kızılordu'nun Berlin'e 50 km yaklaştığı 23 Şubat'ta, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti. Yalta Konferansı paralelindeki bu girişim, Türkiye'nin BM'ye kurucu üye olma arzusunu gösteriyordu (1945).

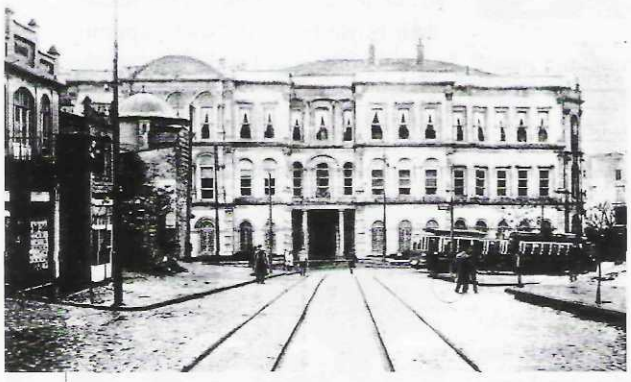

AKŞAM

Almanya ve Japonyaya harb ilân etti

Millet Meclisi, harb ilânı kararını oy birliğile kabul etti

Geleneksel Osmanlı vergi sisteminin en önemli öğelerinden olan 'aşar'ın 17 Şubat'ta kaldırılmasıyla, hem köylü ağır bir yükten kurtuldu, hem de Osmanlı hükümetlerinin de iptal etmeye çalıştıkları iltizam sistemi (vergilerin toptan satışı) son buldu (1925).

Beyazıt'ta, Fen Fakültesi'nin bulunduğu tarihi Zeynep Hanım Konağı, 28 Şubat'ta, fizik laboratuarından çıkan bir yangında kül oldu. Konak uzun yıllar Fen ve Edebiyat fakültesi olarak kullanılmıştı (1942).

New York'un en büyük sanat müzesi olan Metropolitan Sanat Müzesi, 20 Şubat'ta halkın ziyaretine açıldı. 1880'de Central Park'taki bugünkü yerine taşınan müze halen, dünyanın en önemli heykel ve resim koleksiyonlarına ev sahipliği yapıyor (1872).

merakediyorum@googlegroups.com

100 YIL ÖNCE

Osmanlı çinileri

Konya vilayeti dahilinde bazı yerlerde çini ve porselen imalatı yapılmakta iken teşvik edilmemesi ve rağbet görmemesi yüzünden son yıllarda imalat azalmaya ve mühim bir sanat dalı adeta unutulmaya başlamıştır. Bu şekilde bir süre daha devam edecek olursa söz konusu sanat büsbütün yok olacaktır. Memnuniyetle haber aldığımıza göre, hükümet eski ocakların yeniden ihyası için sanayi erbabına yardım yapmaya ve teşviklerde bulunmaya karar vermiştir.

(Sabah, 2 Şubat 1904)

Müze-i Hümayun

Padişahımız efendimizin en mükemmel eserleri arasında yer alan müze-i hümayuna ilave olarak yeni mükemmel bir daire daha yapılmıştı. Fakat son zamanlarda yürütülen kazılar neticesi elde edilen kıymetli eski eserlerin sayısı gitgide arttığından yeni bina da ihtiyaca kafi gelmemektedir. Bu sebeple, yeni bir daire daha inşa edilecektir.

(Sabah, 5 Şubat 1904)

İstanbul'da halı ticareti

İstanbul'a İran'dan gelen halılarla ülke içinde imal edilen halı ve kilimlerin nakilleri esnasında ve gümrükten geçişleri sırasında zorluklar yaşanmaktadır. Hem ülke hazinesinin gelirlerinin azalmaması, hem de muamelelerin düzgün yürütülmesi için gayet geniş ve muhtevalı bir rapor hazırlanıp ilgili mercilere verilmiştir.

(Sabah, 1 Şubat 1904)

Çam ağaçları

Osmanlı ülkesinin en mühim tabii servet kaynakları arasında yer alan çam ağaçlarında hastalık zuhur ettiği ve bu yüzden bir çok zarar ve ziyanın meydana geldiği haber alınmıştır. Bunun üzerine hemen harekete geçilmiş ve özel bir komisyon kurularak hastalığın yok edilmesi için lazım gelen tedbirlerin alınmasına başlanmıştır.

(Sabah, 23 Şubat 1904)

75 YIL ÖNCE

Şahadetnameler

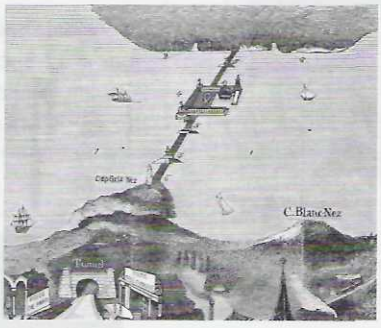
Beyoğlu'nda faaliyet gösteren dokuzuncu millet mektebinde yeni harflerle yapılan imtihanlarda başarı gösteren halkın şahadetnameleri tertiplenen bir merasimle dağıtılmıştır. Mektebe 1 Ocak'tan 15 Şubat'a kadar imtihan olmak üzere 300'den fazla halk müracaat etmiş, bunlardan 222 kişi başarı göstermiştir. Dünkü merasimde mektep müdürü bir konuşma yaparak halka okumaya devam etmelerini tavsiye etmiştir.

(Cumhuriyet, 26 Şubat 1929)

Manş Denizi

Bir müddetten beri ileri sürülmekte olan İngiltere ve Fransa arsında Manş denizinin altından geçmek üzere bir tünel inşası fikri yeniden canlanmıştır. Manş tünelinin inşası fikri oldukça eski bir tarihe dayanır. 1830 senesinde Tome de Gamon adlı bir Fransız mühendisi ilk defa olarak tünelin inşasını tasarlamıştı. Yeniden canlanan bu proje gerçekleşirse tünel 59 kilometre uzunluğunda olacak, bunun 39 kilometresi denizin altından geçecektir. Bu suretle, sabahleyin Paris'den Londra'ya hareket eden bir kimse gece yarısından evvel Paris'e geri dönebilecektir.

(Cumhuriyet, 2 Şubat 1929)

Türkiye güzeli

Türkiye'nin en güzel kadını acaba kimdir? Avrupa ve Amerika'da her sene güzellik kraliçeleri seçilir ve aralarında umumi bir müsabaka yapılarak Dünya güzelleri belirlenir. Biz düşündük! Türk kadınları bu Avrupa ve Amerika kadınlarından daha az mı güzeldirler? Hayır. Öyle ise bizim memleketimizde niçin böyle bir müsabaka yapılmıyor? Bize kalırsa bu işe derhal girişmek lazımdır.

(Cumhuriyet, 4 Şubat 1929)

50 YIL ÖNCE

BAYAR'IN ABD GEZİSİ

29 Ocak'tan bu yana ABD'de bulunan ve şerefine New York'ta bir ziyafet verilen Cumhurbaşkanı Celal Bayar, San Fransisco ve Los Angeles'e giderek Hollywood'daki film stüdyolarını gezdi; bazı ünlü film yıldızlarıyla tanıştı.
(10 Şubat 1954)

OTOMOBİL YARIŞI

24. Monte Carlo Uluslararası Otomobil Mukavemet Yarışı'na katılan Ali Sipahi adlı genç yurda döndü. Sipahi, otomobilinin arka tekerleğinin fırlamasına rağmen, 3 bin 300 km'lik parkuru tamamladığını ancak sonuncu olduğunu söyledi.
(10 Şubat 1954)

BOĞAZ'DA BUZ AKINI

İstanbul'da sıcaklık –6 dereceye düşerken, Tuna Nehri'nden koparak Karadeniz'e ulaşan ve daha sonra İstanbul Boğazı'na inen buzlar, Boğaz'ı ve limanı kapladı. Buzların üzerine çıkan bazı vatandaşlar, hatıra fotoğrafları çektirdiler.
(26 Şubat 1954)

GENCER'İN BAŞARISI

Soprano Leyla Gencer, Puccini'nin 'Madam Butterfly' operasının ilk sahnelenişinin 50. yıldönümü münasebetiyle Napoli'de San Carlo Operası'nda temsilde başrolü oynadı. Büyük bir başarı sağlayan Gencer, izleyiciler tarafından ayakta alkışlandı.
(12 Şubat 1954)

YAKACAK SIKINTISI

İstanbul'daki yakacak sıkıntısını giderebilmek için askeri araçlarla şehre odun ve kömür taşınmasına başlandı. *Bizzat Başbakan Adnan* Menderes'in emriyle Şile ve Terkos'tan getirilen odun ve kömür İstanbul Belediyesi eliyle halka satılacak.
(6 Şubat 1954)

25 YIL ÖNCE

MECLİS'TE KAVGA

Meclis'te Diyanet İşleri bütçesi görüşülürken, CHP'li Zeki Eroğlu, "Atatürk ve arkadaşları şeriat hukukunun dünyayla ilgili kurallarını laik yasalarla değiştirdiklerinden dinsizlikle suçlanır" demesi üzerine ortalık karıştı. Tartışmalara AP'li Mehmet Özutku da katılınca milletvekilleri arasında sert tartışmalar yaşandı. Bütçe konusunda bir anlaşma sağlanamadı.
(19 Şubat 1979)

STOKÇULARA BASKIN

İstanbul Belediyesi zabıta ekipleri, şehrin çeşitli yerlerinde düzenledikleri baskınlarda, piyasada sıkıntısı çekilen ampul, sıvı yağlar, kahve ve filtreli sigara gibi stoklanmış mallar ele geçirdiler. Bulunan mallar, ekipler tarafından halka satıldı.
(17 Şubat 1979)

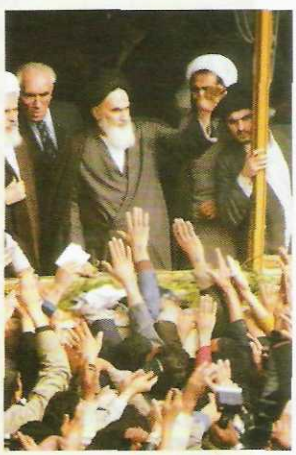
'SAĞ TERÖR' AÇIKLAMASI

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, Türkiye'de sol terörün karşısında sağ terörün bulunduğu şeklindeki söylemlerin asılsız olduğunu iddia etti. Türkeş, "Tüm anarşi komünist silahlı gerilla teşkilatlarından gelmektedir" dedi.
(11 Şubat 1979)

HUMEYNÎ İRAN'DA

İran devriminin simgesi haline gelen dinî lider Ayetullah Humeynî, İran Şahı Rıza Pehlevi'nin sürgüne gidişinden iki hafta sonra İran'a döndü. 15 yıllık sürgünden sonra Tahran'a gelen Humeynî, milyonlarca kişi tarafından karşılandı ve İran devriminin dinî önderi ilan edildi. Humeynî'nin Mehdi Bezirgân başkanlığında geçici bir hükümet kuracağı açıklandı.
(1 Şubat 1979)

merakediyorum@googlegroups.com

Amasra Deniz Uçağı Üssü'nde...

Savmi Bey'in Gotha'ları

Amasra Bahrî Tayyare İstasyonu'nda, üç deniz uçağı ile Yunan gemilerinin hareketlerini izleyen havacılar, bir Yunan muhribini savaş dışı bırakmayı başarırlar.

KANSU ŞARMAN

Karadeniz'de yapılan nakliyatın artması üzerine, 1921'in sonlarından itibaren, Amasra'nın küçük limanı önemli bir ikmal noktası haline gelir. Rusya'dan alınan veya İstanbul'daki depolardan kaçırılan silahlarla, Anadolu'ya sevk edilen erzakların bir bölümü de burada boşaltılır.

Aynı günlerde Amasra'da Havacı Binbaşı Savmi Bey'in gayretleriyle bir deniz uçağı üssü kurulması girişimi başlatılır. Kasım 1921'de de Bahriye Nezareti'ne ait üç deniz uçağının İstanbul'dan gizlice kaçırılmasına karar verilir.

Uçaklar İstanbul'daki gizli teşkilatlardan 'Muavenet-i Bahriye Grubu' tarafından depolardan alınarak İnebolu'ya götürülür.

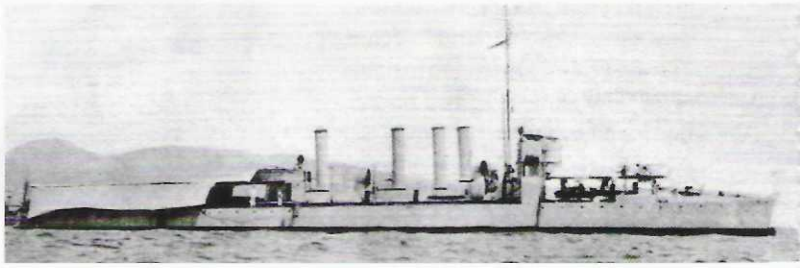
Savmi Bey'in çabalarıyla, Alman yapısı Gotha tipi üç deniz uçağının Amasra'ya naklinin ardından Millî Mücadele'deki ilk deniz uçağı üssü, 'Amasra Bahrî Tayyare İstasyonu Komutanlığı' adıyla kurulur. Komutanlığına da Binbaşı Savmi Bey getirilir.

1922'nin Haziran ayına kadar, uçakların montajları yapılır ve bir uçak hangarı inşa edilir. 18 Haziran 1922'de, ilk Gotha tipi deniz uçağının onarımı tamamlanır ve deneme uçuşlarına başlanır.

3 Temmuz 1922'de Amasra'dan keşfe çıkan bu deniz uçağı, Şile'nin Koprıca ağzında, Yunan donanmasının Panthir muhribini görerek hücuma geçer. Yüzbaşı Cemal'in attığı bombalardan biri, Panthir muhribinin baş tarafına isabet eder.

Uçak üssüne dönüp bomba ve yakıt ikmali yaptıktan sonra saldırıyı sürdürür. İkinci saldırısında, altı bomba attıysa da havanın sisli olması nedeniyle, bombaların sonucunu gözleyemez. Muhripte öldürücü

Amasra'da Binbaşı Savmi Bey (soldan üçüncü, eli uçağın üzerinde), bölgenin ileri gelenleriyle birlikte. Denizci üniformalı subay da, Şahin gemisinin komutanı Yüzbaşı Cevat (Ülmen) Bey'dir (sağ üstte). Amasra Bahrî Tayyare İstasyonu Komutanı Binbaşı Savmi Bey üniforması ile (sağda, ortada). Panthir zırhlısı (sağda).

bir hasar oluşmaz ancak Panthir uzun bir süre savaş dışı kalacaktır.

Bu tek saldırı bile, Yunan donanmasının bölgedeki hareketini engellemek için önemli bir girişim olmuştur. 1922'nin Ağustos ayında, diğer iki uçak da daha etkin olarak görev almaya başlar. Ancak uçaklar eski ve çok yıpranmış durumdadırlar; sadece Batı Karadeniz bölgesinde keşif ve devriye uçuşları yapılabilir.

7 Eylül'de ise, Amasra'daki uçakların Sapanca Gölü'ne nakli emredilir. Amaç, Anadolu'dan çekilmekte olan Yunan güçlerinin Gemlik, Bandırma ve Mudanya'da takip edilip sıkıştırılmasıdır.

13 Eylül'de Yüzbaşı Nuri, Gotha'lardan biri ile Sapanca'ya doğru havalanır, ancak arızalanan uçak Akçakoca kıyısına mecburî iniş yapar. 13 Ekim'de de Akçakoca'ya mayın götüren Şahin vapuru ile Amasra'ya geri getirilir.

Yine 16 Eylül'de Yüzbaşı Cemal ve Teğmen Şerafettin Bey ikinci uçak ile Sapanca Gölü'ne inerler. 25 Eylül'de diğer Gotha, Binbaşı Savmi Bey idaresinde İzmit'e doğru uçar. Sakarya'nın ağzında motoru arızalanan uçak denize iner. Tamir edildikten sonra İzmit'e gönderilir.

Bu arada, Kasım başında Haliç ambarlarında bulunan iki başka deniz uçağı da İzmit'e gönderilir.

Böylece 18 Kasım'da İzmit'te, 2'si Amasra'dan, 2'si de İstanbul'dan gelen 4 deniz uçağı bir araya getirilir.

2 Aralık'ta, Binbaşı Savmi Bey, 'İzmit Uçak İstasyonu Komutanlığı' görevine atanır. 13 Aralık 1922'de de Genelkurmay Başkanlığı'nın emriyle bu deniz uçağı üssü İzmit'ten İzmir'e nakledilir. ■

Gotha'lar nasıl kaçırıldı?

İstanbul'daki Muavenet-i Bahriye Grubu üyelerinden Hulki ve Ahmet beyler, 1921 Kasım'ında, Bahriye Nezareti'nin kayıtlarından, 1918'in Temmuz ve Eylül aylarında Almanlar tarafından Türkiye'ye verilen 9 Gotha WD tipi uçağın, Haliç'teki depolarda bulunduğunu tespit ederler *(üstte)*. Bu uçaklardan iyi durumda buluna üçü, bir gece parçalar halinde sandıklara yüklenerek Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu'na getirilir. Ancak, bir ihbar sonucu, işgal güçleri Deniz Harp Okulu'na baskın düzenler. Fakat okul komutanı Yarbay Şevket Bey'in soğukkanlı tavırları sayesinde uçak parçaları kurtarılır. Birkaç gün sonra, balıkçı kılığına bürünen deniz subayları ve harp okulu öğrencileri tarafından, uçak parçaları önce takalarla İnebolu'ya, oradan da karayoluyla Amasra'ya götürülür.

Alman Hava Kuvvetleri'nin Birinci Dünya Savaşı'nda kullandığı Gotha tipi uçaklardan birine Alman askerleri, 100 kiloluk bir bomba yüklüyorlar (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

On soruda 1736-39 Savaşı

Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük devletlere karşı tek başına başarılı olduğu son savaş, 1736-39 yılları arasında, Rusya ve Avusturya ile yapılan savaştır.

ERHAN AFYONCU

1. Karlofça sonrası neden rövanştan vazgeçildi?
2. Savaş neden çıktı?
3. Avusturya, Rusya'nın yanında savaşa nasıl girdi?
4. Rus cephesindeki gelişmeler nelerdi?
5. Avusturya cephesinde neler oldu?
6. Belgrad nasıl fethedildi?
7. Avusturya ve Rusya neden barış istedi?
8. Belgrad Antlaşması'nın içeriği neydi?
9. 1736-39 Savaşı'nın önemi nedir?
10. Bu savaştan sonra neler oldu?

1 Karlofça sonrası neden rövanştan vazgeçildi?

Osmanlı İmparatorluğu, Karlofça Antlaşması'ndan sonra kaybettiği toprakları geri almak için fırsat kollamaya başlamıştı. İlk olarak 1711'de Rusya'ya karşı yapılan Prut Seferi ile, Azak geri alındı. Ardından 1715'te Venedik'e savaş açıldı ve Mora tekrar fethedildi. Ancak 1715-1718 yılları arasında Venedik'le yapılan savaşa Avusturya'nın müdahale etmesi sonucu, bu devletle de savaşılmıştı.

Venedik karşısında zafer kazanan Osmanlı, Avusturya karşısında, mağlup olmuştu. 1715-1718 Savaşı sonunda imzalanan Pasarofça Antlaşması ile Mora alınırken, başta Belgrad ve Semendire olmak üzere, Sırbistan'ın önemli bir kısmı kaybedilmişti.

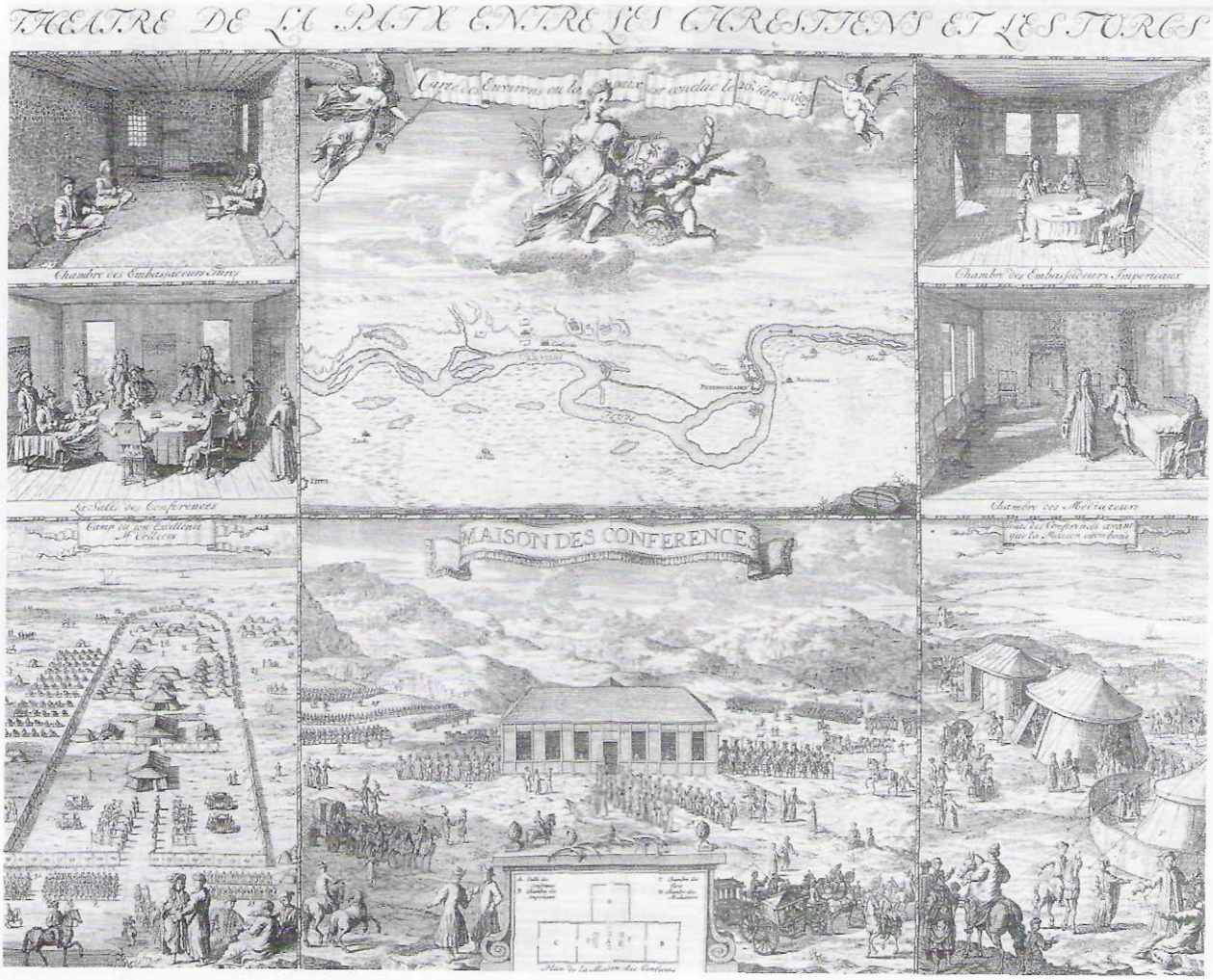
Rus Çarı I. Petro (sağda). Rus Çariçesi Anna İvanova (sağ üstte).

Pasarofça Antlaşması'ndan sonra, Karlofça ile kaybedilen toprakları alma umudunu iyice kaybeden Osmanlı yöneticileri, savaş defterini kapattılar ve Lale Devri başladı.

2 Savaş neden çıktı?

Osmanlı İmparatorluğu karşısında 1711'de mağlup olan Rusya, daha sonra Kuzey Savaşı'nda başarılı olarak, 1721'de imza-

ladığı Nystadt Antlaşması ile, geniş topraklar ele geçirmiş ve Kuzey Avrupa'nın hâkimiyetini İsveç'ten almıştı. 1724'te de İran'a saldırarak Hazar Denizi'ne doğru ilerlemişti.

Birinci Petro'nun ölümünden sonra tahta geçenler, onun büyüttüğü Rusya'yı daha da ileri götürdüler.

Rusya, İran'la yapılan savaşlarda, Osmanlı İmparatorluğu'nun mağlup olup yıpranması üzerine, gözünü tekrar güneye çevirmişti. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya, Lehistan'a kral seçiminde karşı karşıya geldiler.

Prut Antlaşması'nda ve daha sonra yapılan antlaşmalarda, Rusya'nın Lehistan'a karışmayacağı hususu da yer almaktaydı. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun İran'la mücadelesinden istifade eden Rusya, Avusturya ile birlikte, Lehistan'daki kral seçimine müdahale ederek, 1734'te III. Augustus'u kral seçtirdi. *Bâbıâli*, devam eden İran savaşlarından dolayı Rusya'ya savaş ilan edememişti.

Fransa ise, Lehistan'daki krallık seçiminde, kralın kayınpederi olan Stanislav Leçinski'yi desteklemişti.

Ancak Leçinski'yi kral seçtiremeyen Fransa, onu savaş yoluyla tahta çıkarmaya karar verdi.

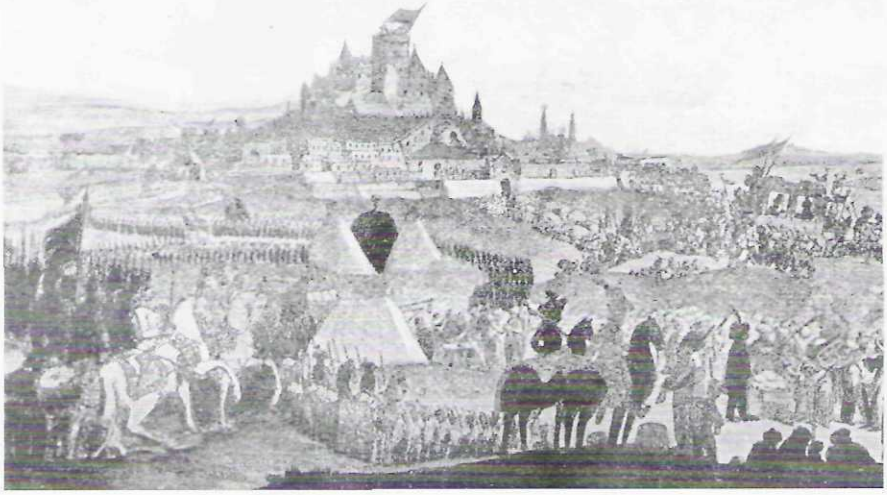
Böylece Fransa, Osmanlı'yı savaşa sokmaya çalıştı; ama çabaları bir netice vermeyince, 1733-35 yılları arasında, Lehistan'a kendi başına müdahale etti.

Fransa, üstünlük sağlamasına *rağmen* Leçinski'nin krallığının problemli olacağını görünce, 1735'te Viyana Antlaşması ile bazı tavizler karşılığında, III. Augustus'un krallığını tanıdı.

Daha sonraki yıllarda Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Marquis de Villeneuve, Osmanlı'yı Rusya'ya karşı savaş açması için kışkırtırken, Rusların İstanbul'daki elçisi de yazdığı raporlarla, Çariçe Anna İvanova'yı sürpriz bir savaşa davet ediyordu.

Anna Beeck'in 'Hristiyanlarla Türkler Arasındaki Barış Sahneleri' *adlı gravürlerinde* Karlofça Antlaşması'nın mekanları (üstte). 1734'te Fransızların Lehistan Kralı seçtirmek istedikleri Stanislav Leçinski (solda). Rusya ile Avusturya'nın adayı olan ve sonunda tahta oturan III. Augustus (sol altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Hotin Kalesi (üstte). Fatih dönemindeki Belgrad Kuşatması (sağ üstte; Hünernâme'den bir minyatürde).

Rusya, Bâbıâli'ye bir nota vererek, Kırım Tatarlarının Rusya'ya yaptıkları akınlar nedeniyle, Prut Antlaşması'nı tanımadığını bildirdi.

Bu arada, Osmanlı yönetiminden kabul edilemeyecek isteklerde bulundu.

İyice gerginleşen böylesi bir ortamda, İngiliz ve Hollanda elçileri iki devletin arasını bulmaya çalışırken, Fransa elçisi, Osmanlı yönetimini savaşa yönlendirdi. Sonunda, 2 Mayıs 1736'da Rusya'ya savaş ilan edildi.

3 Avusturya, Rusya'nın yanında savaşa nasıl girdi?

Osmanlı, Rusya'ya karşı savaşa girdiklerinde, İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra en büyük hasmı olan Avusturya'nın durumu belli değildi. Bu sırada iki devletin birlikte hareket edebileceklerini Bâbıâli'ye haber veren Fransız elçisi Villeneuve'e, Osmanlı yönetimi itibar etmedi.

Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Leopold von Talman da, Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun arasını bulmak bahanesiyle, Bâbıâli'yi oyaladı. Bu süreçte Ruslar, Avusturya ile Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birlikte savaşa girmek için anlaştılar. Bu anlaşmaya göre, önce Rusya sonra da Avusturya savaşa girecek; Rusya, Kırım ve Azak'ı, Avusturya da Bosna ile Hersek'i alacaktı...

4 Rus cephesindeki gelişmeler nelerdi?

Rusya uzun süredir bu savaşa hazırlanırken, Osmanlı hazırlıksızdı. Mareşal Münnich komutasındaki Rus ordusu, Kırım'ı işgal etti. 13 Temmuz 1736'da Azak'ı ele geçirdi.

Savaşın başında büyük başarılar kazanan Ruslar, kendi topraklarından çok uzaklaşmışlar ve ele geçirdikleri yerleri de yakıp yıkmışlardı.

Bu yüzden zor duruma düştüler. Açlık ve salgın hastalık nedeniyle, Kırım'ı terk etmek zorunda kaldılar.

Daha sonra Özi'yi ele geçiren Ruslar'ın Özi'yi geçip Boğdan'a girmelerini, Bender'de, Numan Paşa engelledi.

Osmanlı donanmasının Rus donanmasını etkisiz hale getirmesi üzerine, Özi ve Kılburun kaleleri geri alındı.

Ruslar, Osmanlı kuvvetle-

Bir 19. Yüzyıl gravüründe Niş'te, Sofya yolundan kente giriş (altta).

rinin Avusturya ile mücadelesinden istifade ederek, Lehistan topraklarından asker geçirerek Hotin ve Bender'i işgal ettiler. Boğdan'a girdiler. Sıra Eflak'taydı.

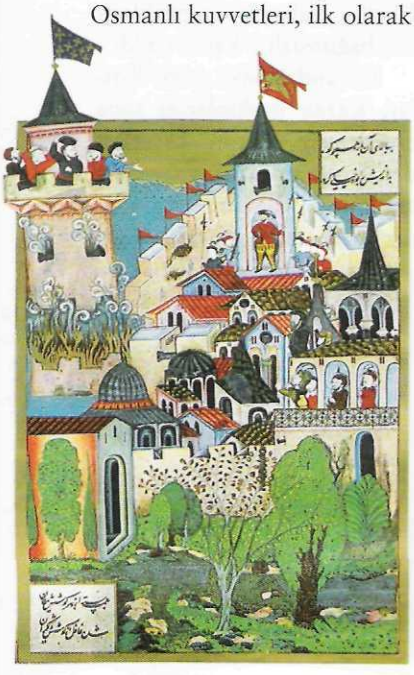
Ancak bu sırada Avusturya'nın savaştan çekilmesi, Rusya'nın bu ilerleyişini durdurdu.

5 Avusturya cephesinde neler oldu?

Rusya ile anlaştıktan sonra Avusturya, Bâbıâli'yi gafil avlayarak Temmuz 1737'de üç koldan Osmanlı topraklarına girdi. Bosna ve Eflak'ı işgal edip Niş'i aldı.

Bâbıâli, Avusturya idaresindeki Macarları isyan ettirmek için de, daha önce Osmanlılara sığınmış olan Rakoczi Ferenc'in oğlu Joseph'i 'Erdel Kralı' yaparak Vidin'e gönderdi. Ancak onun cephede ölmesi, Macarlardan istifade etmeyi engelledi.

Bir süre sonra toparlanan Osmanlı kuvvetleri, ilk olarak

1699-1718 tarihleri arasında Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu (solda; **1933 baskısı 'Tarih III' adlı ders kitabından).**

Avusturya'nın eline geçen Niş'i 20 Ekim 1737'de geri aldılar. Bosna savunmasına memur edilen Hekimoğlu Ali Paşa, Avusturya ordularını iki defa mağlup etti.

Bu sırada, Hacı İvaz Mehmed Paşa da, Vidin civarında Avusturyalılara karşı bir zafer kazandı. Ardından Osmanlı kuvvetleri, savunma durumundan çıkıp saldırıya geçti ve Pasarofça Antlaşması ile Avusturya'ya bırakılan Belgrad'a doğru akın yapmaya başladı.

Osmanlı; Belgrad, Semendire ve Orsova'yı Avusturya'dan geri alarak Tuna savunma hattını yeniden kurdu.

6 Belgrad nasıl fethedildi?

II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed dönemlerinde iki defa kuşatılmasına rağmen bir türlü alınamayan Belgrad, 1521'de Kanunî Sultan Süleyman tarafından fethedilmişti.

Stratejik önemi bulunan Belgrad kenti, 200 yıl Osmanlı idaresinde kaldı. 1715-18 Savaşları sırasında, Avusturya'ya geçti.

Avusturya hücumunu durduran Osmanlı orduları, karşı saldırıya geçtiklerinde, Belg-

Osmanlı'nın Erdel Kralı yaptığı Joseph (solda). **Belgrad Kalesi** (en solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Pasarofça Antlaşması sırasında, Avusturyalıların, Osmanlı elçilik karargâhını ziyareti (sağda). Tuna Nehri ve civarının Peşte ile Mohaç arasındaki bölümünü gösteren 18. Yüzyıl kaynaklı bir harita (altta).

rad ve Tuna'daki Adakale iki önemli hedefti.

1738'in yaz aylarında Tuna'yı geçen Osmanlı seraskeri Hacı İvaz Paşa, Mehadiye Kalesi'ni, Adakale'yi ve Yeni Palanka'yı aldı.

Bu sırada Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa görevden alınınca, sadrazamlık, 23 Mart 1739'da Serasker Hacı İvaz Paşa'ya verildi.

Yeni sadrazamın komutasında Belgrad'a doğru hareket eden Osmanlı ordusu, 22 Temmuz'da Hisarcık Boğazı'nda Avusturya ordusunu mağlup etti.

Rusların Hotin ve Yaş'ı alarak ilerledikleri haberinin gelmesine rağmen, Belgrad kuşatmasına devam edildi. Osmanlı donanması da Tuna sahillerine egemen oldu.

Kırk gün kadar süren kuşatmanın ardından, iki taraf arasında yapılan görüşmelerde, Belgrad'ın teslimi ve ardından da barış antlaşması imzalanması kararlaştırıldı.

7 Eylül 1739'da Belgrad, Osmanlı kuvvetlerine teslim edildi.

Hacı İvaz Mehmed Paşa, Belgrad'ı fethetmesinden dolayı 'Fatih-i Belgrad' lakabıyla anıldı.

7 Avusturya ve Rusya neden barış istedi?

Savaş devam ederken, Fransa'nın arabuluculuğu Avusturya ve Rusya nezdinde itibar görmemişti. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin Belgrad'ı kuşatıp alma aşamasına gelmesi, Avusturyalıların direncini iyice kırdı.

Bu sırada Fransa ile İsveç'in ittifak yapması; Osmanlı İmparatorluğu'nun da Prusya ile yakınlaşması ve İsveç ile de ticaret antlaşması imzalamasıyla, durum Avusturya ve Rusya'nın aleyhine gelişti. Avusturya, Osmanlı ile antlaşma imzalayarak savaştan çekilince Rusya da, Hotin'i ele geçirmiş olmasına rağmen, Bâbıâli ile anlaşmak zorunda kaldı.

8 Belgrad Antlaşması'nın içeriği neydi?

Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya ile 18 Eylül 1739'da Belgrad Antlaşması'nı imzaladı. Osmanlı, Belgrad ve Şebeş'i aldı ve iki devlet arasında, Tuna ile Sava hudut oldu.

Bâbıâli ile Avusturya arasında arabuluculuk yapan Fransız elçisi Villenueve, Rusya ile de antlaşma imzalanmasını sağladı. Yapılan antlaşmayla, Rusya işgal ettiği Osmanlı topraklarından geri çekildi. Azak Kalesi yıkılıp, arazisi tarafsız hale getirildi. Büyük ve Küçük Kabartay toprakların bağımsızlığı kabul edildi.

Bu antlaşmaya göre Ruslar, Kazak baskınlarını sona erdirirlerse, Kırım Tatarları da Rusya'ya akın yapmayacaklardı. Ruslar, Karadeniz'de de savaş ve ticaret ge-

Avusturya İmparatoru VI. Charles (sağ üstte). Savaşçı bir komutan olarak, adı bile Osmanlı yöneticilerini rahatsız eden Prens Eugene (sağda).

Tuna kıyısındaki Adakale.

mileri bulundurmayacaklardı.

1736-39 Savaşı'nın başından beri aktif rol oynayan Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Marquis de Villeneuve, bu sayede Fransa'nın kapitülasyonlarını genişleten bir antlaşmanın (30 Mayıs 1740) imzalanmasını sağladı.

9 1736-39 Savaşı'nın önemi nedir?

Bu savaşta Osmanlı, Pasarofça Antlaşması'nda uğradığı kayıpları telafi ettiği gibi, güçlenen Rusya'nın yayılışına da set çekti. Bu savaş aslında, Karlofça Antlaşması'nın rövanşının da son raunduydu.

Bu savaştaki başarının önemli bir nedeni de, Osmanlı ordularını İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra Zenta, Petervaradin ve 1717'de de Belgrad'da arka arkaya mağlup eden Avusturyalı komutan Prens Eugene'in yokluğu idi. Prens Eugene'in 1736'da ölmesi, Osmanlı için avantaj olmuştu.

İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra, Osmanlı ordularında iyi komutanlar yoktu. 1736-39 Savaşı'nda ise, Hekimoğlu Ali Paşa, İvaz Mehmed Paşa gibi önemli komutanlar vardı. Bu da savaşın kaderini etkiledi.

'Patrona İsyanı' ile tahta çıkan I. Mahmud, 1732'de çıkardığı bir emirle, timar sistemini yeniden düzenlemişti. Yeniçerilere çeki düzen vermeye çalışmış, sınır boylarına yeni kaleler yaptırarak ve sınır garnizonlarını yeniden örgütleyerek savunmayı güçlendirmişti.

Fransız asıllı Kont Bonneval'in, Prens Eugene ile anlaşamaması sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu'na gelmesi de Avrupa'da askerî alandaki bazı gelişmelerin getirilmesini sağlamıştı.

Osmanlı hizmetine girdikten sonra 'Humbaracı Ahmed Paşa' adını alan Kont Bonneval, Osmanlı askerî düzenini yeniden örgütlemeyi başaramadı; ama humbaracı birliklerini canlandırdı. Yeni top, barut ve tüfek imalathaneleri kurdurdu. Yapılan bu reformlar da, 1736-39 Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun başarıya ulaşmasında çok önemli bir rol oynadı.

10 Bu savaştan sonra neler oldu?

Osmanlı İmparatorluğu, en kötü döneminde, Avrupa'nın en kuvvetli devletlerinden ikisiyle yaptığı bu savaştan başarı ile çıkmıştı. Ancak 1768 yılına kadar süren uzun barış döneminde, reform çabaları bir kenara bırakıldı.

Aslında bu durum, 18. Yüzyıl Osmanlı reformlarının kaçınılmaz kaderiydi: Tehlike kapıya dayandığı zaman reform yapma çabasına girişilir; tehlike uzaklaşınca da reformlar bir kenara itilirdi.

Bu kez de, tam 29 yıl süren barış dönemi tam bir rehavet içinde geçirildi. 1768'e gelindiğinde ise, Rusya ile savaşa girişildi ve III. Mustafa döneminde, korkunç bir mağlubiyet yaşandı. ■

Humbaracı Ahmed Paşa (üstte).
I. Mahmud (en solda).
III. Mustafa (solda).

BİBLİYOGRAFYA

- Münir Aktepe, "Mahmud I", İslâm Ansiklopedisi, VII, 154-165
- Münir Aktepe, Mehmed Emni Beyefendi (Paşa)'nin Rusya Sefâreti ve Sefâretnamesi, Ankara 1974
- Mücteba İlgürel, "Türkler (Osmanlılar-XVIII. Asır)", İslâm Ansiklopedisi, XII/2, s. 329-330
- Fikret Sarıcaoğlu, "Hacı İvaz Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, XIV, 487-488
- Midhat Sertoğlu vd., Mufassal Osmanlı Tarihi, V, İstanbul 1971
- Stanford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, I, çev. Mehmat Harmancı, İstanbul 1982
- Türk Macar Kültür Münasebetleri Işığı Altında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mültecileri, İstanbul 1976
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV/1-2, Ankara 1984

merakediyorum@googlegroups.com

Ege'nin iki yakasında askerlik sanatı

Modern orduların doğuşu

Ege denizini çevreleyen topraklarda, M.Ö. 700'lü yıllardan itibaren, askerlikle ve savaşla ilgili yeni gelişmeler ortaya çıktı ve gerçek anlamda bir 'zihniyet devrimi' yaşandı.

NAZIM GÜVENÇ

2 kg ağırlığındaki miğferi, büyük kalkanı (9 kg), tunç zırhı (10-14 kg), 2-3 metre uzunluğundaki mızrağı ve dizlikleriyle, bir 'hoplit' (büyük kalkanlı asker) yani savaşa hazır bir Atina vatandaşı: Paralı askerler ve kölelerden oluşan orduların dışında, Atina ilk kez bir 'yurttaş' ordusu kurar.

Savaş olgusu ne zaman başladı, insanoğlu başka insanları öldürmeyi ne zaman 'kurumsallaştırdı' ya da bir başka ifadeyle, avdan cenge ne zaman geçildi?.. Bugüne değin bu soruya tartışmasız, kesin bir yanıt vermek mümkün olmadı.

Arkeolojik bulgulara dayanarak elbette bazı tarihler öne sürüldü ama bunların ne kadar güvenilir olduğu konusunda hâlâ kuşkular var. Kesin bir tarih, çok uzak geçmişin koyu karanlıklarında

M. Ö. 5. Yüzyıl'a tarihlenen bir antik vazoda, Troya Savaşı (sol üstte) **ve M. Ö. 6. Yüzyıl'a ait bir Korinthos miğferi** (solda). **Bronz Çağı'na ait bir duvar resminde savaşçılar** (üstte).

kaybolup gitmiş gibi.

Cilalı Taş Devri'nin, yani M.Ö. 10 bin ile M.Ö. 4 bin yılları arasındaki zaman diliminin özellikle son dönemlerinde, insanların olağan bir savunma, korunma içgüdüsünün ötesinde hayvanları öldürmekten (avcılıktan) birbirlerini öldürmeye (savaşa) geçtiklerini gösteren bulgular var.

Hançer, kısa kılıç, sapan gibi aletlerin varlığı ve bunların, avcılığın öneminin azaldığı, tarım ve hayvancılığın geliştiği bir döneme denk gelmesi; bu 'alet'lerin artık birer 'silah' işlevi gördüğünü düşündürüyor. Ve insanların, bu silahları basit araçlar olmaktan çıkarıp önceden tasarlayarak ve o devrin koşullarında kurumsallaştırarak 'savaşı ve orduyu icat etmeleri' de söz konusu. Silah, savaş ve ordu... Birbirleriyle iç içe geçmiş üç olgu, üç kavram ...

SAVAŞMAK...

Savaşmak, öldürmek edimleri, insanın -hayvanlarla ortak- bir yetisinin elvermesiyle mümkün olabilse de, yemek, içmek gibi yapmadan edemediği ve doğasının zorladığı bir şey değil. Bu eylem, süreç içinde ortaya çıkıyor; doğal veya biyolojik yahut içgüdüsel olmaktan ziyade ne kadar ilkel düzeyde olursa olsun, toplumsal koşulların evrimi içinde meydana geliyor.

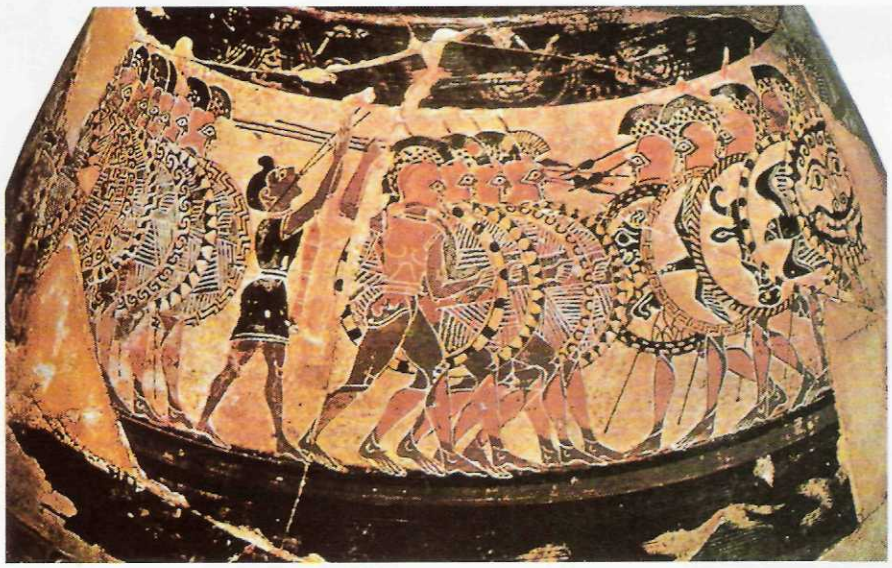
Nitekim, insanlar henüz animist inanış aşamasındayken, yani her varlığın birer ruhu olduğuna inandıkları dönemlerde bile, 'öldürme' ediminin 'iyi bir şey olmadığına' inanıyorlardı. Sadece, - belli ölçüler ve sınırlar dahilinde- karın doyurmak üzere avlanmak ve tanrılara sunmak üzere hayvan hatta insan öldürmek, meşru sayılıyordu. Dolayısıyla insanlar arasında şiddetin, çatışmanın, öldürmenin önceden tasarlanması, bu amaca yönelik olarak özel görevlerin ve görevlilerin ortaya çıkması, antropologların ve ilk çağ tarihçilerinin deyişiyle, eksi altı binlerde yaşanan bir "Cilalı Taş Devri Devrimi" oldu.

Bu aşamada 'devrim', esas olarak zihniyette yani inanışlarda gerçekleşmişti; yoksa, silahlar henüz çok ilkeldi ve çok gevşek yapıda bile olsa bir 'ordu' örgütlenmesi söz konusu değildi. Bunun boy göstermesi, silahların daha da geliştiği, iktisadî-toplumsal yapının yaygın tarım ve kentleşme ol-

Cilalı Taş Devri'ne ait bıçaklar (en solda) **ve kendine özgü 'silahıyla' dönemin bir savaşçısı** (sol altta). **Bronz savaşçı heykelleri** (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

M. Ö. 7. Yüzyıl'a ait bir Korinthos vazosunda, büyük kalkanlı ve uzun mızraklı Yunan askerleri ['hoplites'] (üstte) ve bir duvar resminde savaşan Yunan askeri (sağda). Yunan (sağ üstte) ve Pers (sağ altta) ordusu.

gularında kendini gösterdiği bir devirde, yani 'Bakır ve Bronz Çağı'nda oldu. Çağdaş tarihçiler bu gelişmeyi 'ikinci devrim' olarak niteliyorlar; 'devlet' ve ona koşut olarak 'ordu' icat ediliyor.

ORTA ASYA ORDULARI

Orta Asya'nın tarımdan ziyade avcılık ve hayvancılıkla geçimini sağlayan göçebe toplumlarında bile, önderin buyruğu altında bir ordu vardı.

O ordunun uzun süre konakladığı yere dikilen tuğdan, konaklama düzeninin özelliklerine varıncaya dek, geniş bir simgesel ve kurumsal yapısı olan ve dolayısıyla yerleşik bir devlet değilse de ordu ve göçebe topluluk ile yer değiştiren adeta 'taşınabilir bir devlet' söz konusuydu. O kadar ki, ilk Türkçe sözlüklerde 'ordu' sözcüğü, hem 'çok sayıda ve bir araya gelmiş asker', hem 'hakanın otağının kurulduğu yer', hem de 'askerlerin konakladığı yer' anlamına gelirdi. Hakan, otağ, tuğ (bayrak), ordu (asker) ve kent (balık), başkent (hanbalık) iç içe idi.

Platon

Mısır'da, Mezopotamya'da, Çin'de askerî eylemler, düşünceler ve öğretiler, Ege'ye kıyasla çok daha eski zamanlara dayanmakla birlikte (Firavunlar devri Mısır'ında ve Asurlularda M.Ö. 3000 – 2500 yılları; Çin'de 1500'ler), Ege'nin iki yakası üzerinde doğrudan bir etkileri pek olmadı. Hatta ünlü Çinli askerî düşünür Sun Zi'nin kitabı 'Savaş Üstüne', Avrupa'da ilk kez 1772'de Paris'te yayımlandı ve pek dikkati çekmedi.

Ege'nin iki yakasında, M.Ö. 700'lü yıllardan itibaren, hem toplumsal yaşam hem de düşünce düzeyinde askerlikle ve savaşla ilgili yeni gelişmeler ortaya çıktı. Aslında o devrin küçük, bağımsız; bir-

birleriyle kâh rekabet, kâh ittifak halindeki kent-devletlerine bölünmüş Ege coğrafyasında, o devirde gerçek anlamda bir 'zihniyet devrimi' başlamıştı.

ORDUDA 'EGE ZİHNİYETİ'

Daha önceki devirlerden ve başka coğrafyalardan farklı olarak, en başta düşünme tarzı değişmişti. Animist inanışlardan ayrı olarak, bilim ve felsefe ortaya çıkmıştı; inancın yanı sıra 'akıl', düşünme tarzına damgasını vurmuştu.

İlginç olan, bütün bunların askerlikle, savaşla ve askerî düşünme ile birarada, hatta iç içe olmasıydı. Pek bilinmez ama, İlk Çağ'ın Egeli filozoflarının çoğu aynı zamanda birer askerî düşünürdü. Antik Ege'nin doğu yakasının önde gelen merkezlerinden olan Efes'in ünlü filozofu Heraklitos (M.Ö. 530-470) en geniş anlamda, yaşamı 'sonsuz bir savaş' olarak görürdü.

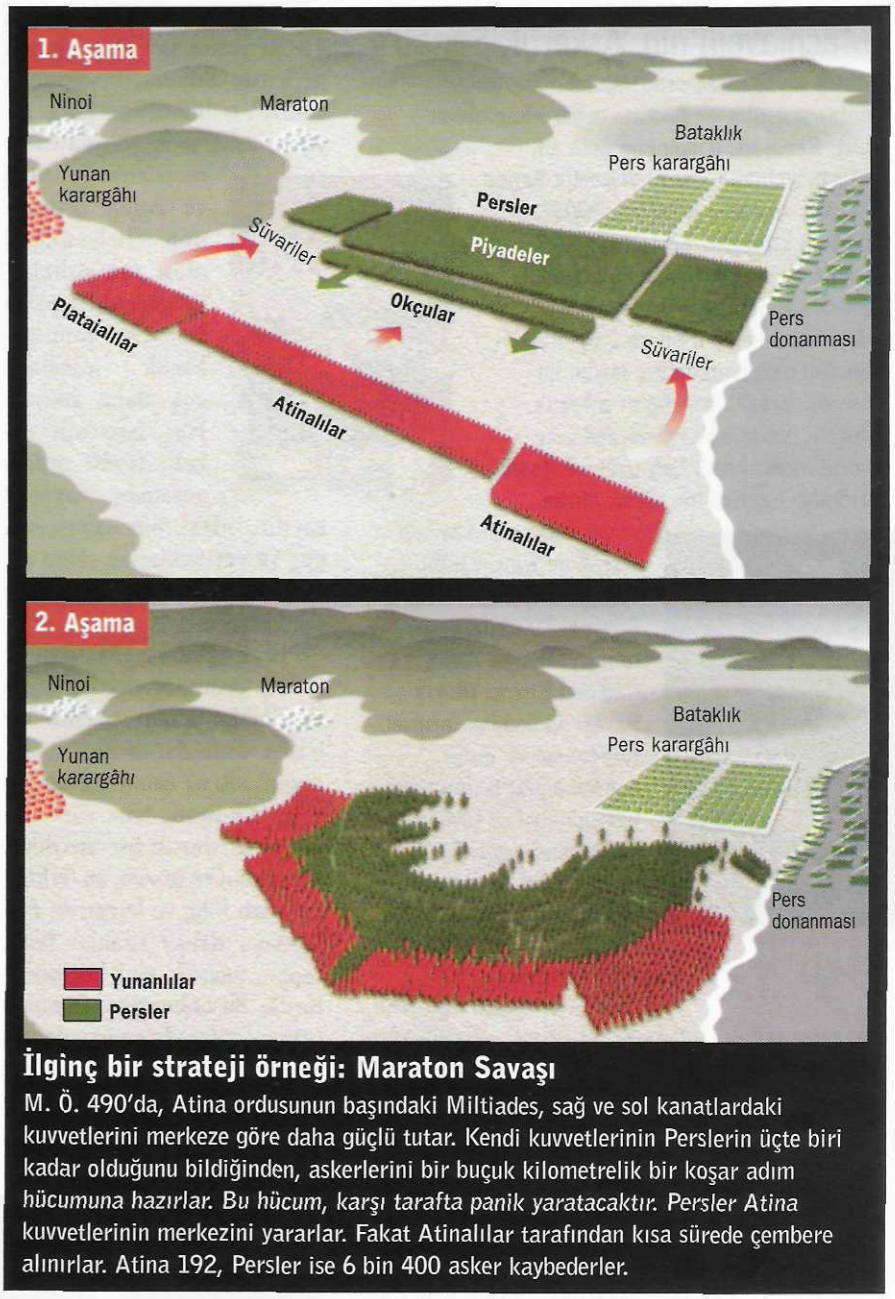
Heraklitos

Devrin bir başka büyük filozofu Atina'lı Sokrates (M.Ö. 470-399) askerliğin kurmaylık yanına eğilmiş ve 'Savaş sanatı nedir?" sorusunu sormuştu. Verdiği yanıt 'Komuta etme sanatıdır' şeklindeydi ve bu, Grekçede 'strateji' teriminin ilk, kökensel anlamıydı.

Grekçe 'taktik' sözcüğü de kökensel anlamıyla 'askerî birliklerin dizilişi' demekti. O devirde, strateji ve taktik dersleri Atina'da filozoflar tarafından verilirdi ve komutan olmak için, bu dersleri okuyarak Akademi'den mezun olmak gerekirdi. Yani Felsefe Akademisi ile Harp Akademisi bir veya bir aradaydı. Keza, İlk Çağ'ın bir başka büyük filozofu Platon (M.Ö. 429-347) sadece dövüşen askeri, değer olarak alt sırada görür; komutan olmak için filozof olmak ge-

Sokrates

İlginç bir strateji örneği: Maraton Savaşı

M. Ö. 490'da, Atina ordusunun başındaki Miltiades, sağ ve sol kanatlardaki kuvvetlerini merkeze göre daha güçlü tutar. Kendi kuvvetlerinin Perslerin üçte biri kadar olduğunu bildiğinden, askerlerini bir buçuk kilometrelik bir koşar adım *hücumuna hazırlar. Bu hücum, karşı tarafta panik yaratacaktır.* Persler Atina kuvvetlerinin merkezini yararlar. Fakat Atinalılar tarafından kısa sürede çembere alınırlar. Atina 192, Persler ise 6 bin 400 asker kaybederler.

merakediyorum@googlegroups.com

Machiavelli'nin 'Askerlik Sanatı'

Batılı savaş tarzı, ordu yapılanması, askerlik anlayışı üstüne en dikkate değer kitaplardan biri, Rönesans döneminin ünlü adı Machiavelli'nin *(altta)* 'Askerlik Sanat' *(sağda, Anahtar Kitaplar, 2003)* başlıklı kitabıdır. Siyaset biliminin kurucusu olarak tanınan bu dahi Floransalının, aslında, askerlik düşüncesinde de Modern Çağ'ın bir öncüsü olduğunu ortaya koyan bu eserde, Orta Çağ'ın batılı askerlik düzeni, savaş anlayışı yerden yere vurulurken; Antik Çağ Grek ve Roma orduları modern bir askerî düzen yaratmakta esin kaynağı olarak anılıyor. Kitabı Türkçe'ye aktaran Nazım Güvenç, 70 sayfalık bir sunuş yazısıyla, Antik Çağ'dan Birinci Dünya Savaşı'na uzanan tarihsel süreçte savaş, ordu, kahramanlık, disiplin gibi kavramların ve şövalyelik kurumunun geçirdiği evrimi dilsel ve olgusal olarak sergiliyor.

rektiğini savunurdu.

O devirde Atina'da olsun, Isparta'da olsun askerlik tüm yurttaşların göreviydi; düzenli ve sürekli bir ordu vardı. O devir, Ege halklarının doğudan Perslerin, kuzeyden Makedonyalıların saldırılarına karşı koydukları; özellikle Batı Ege (bugünkü Yunanistan) topraklarında başta Atina ve Isparta olmak üzere irili ufaklı çok sayıda kent devletinin kendi aralarında kanlı bir iç savaş yürüttüğü bir devirdi. İ. Ö. 500 ile İ. Ö. 300 yılları arasındaki bu devir –ki Büyük İskender dönemini de kapsar– askerlik ve savaş sanatıyla ilgili zengin ve yol gösterici bir birikimin, bir geleneğin şekillenmesini sağladı.

Atina kent devletinde 16 yaşına gelen her erkek çocuk 'askerliğe hazırlık' eğitimi alır, 18-20 yaşını ise silah altında geçirirdi. Bunun 19 yaşından sonraki bölümü, ağır kargı taşıyan askerlerin (hoplit'lerin) meydana getirdiği ve Atina ordusunun belkemiğini oluşturan birliklerde geçerdi. Isparta kent devletinin askerlik kuralları çok daha sıkıydı. Her Ispartalı erkek, 16-60 yaşları arasında 'savaşçı' sayılır, ideal bir savaşçının güç ve yeteneklerine sahip olmaya dönük bir eğitim alır ve öyle yaşardı.

İlk Çağ'ın askerlik anlayışında, ordunun örgütlenmesi ve silahlar kadar önemli bir başka husus da 'savaşçılık zihniyeti' idi. O çağın gerçek savaşçı zihniyeti, 'yüz yüze dövüşmeye' dayalı bir mertlikti. Bu açıdan en gözde, en 'erkekçe' silah kılıç ve kargıydı. Fırlatmaya dayalı silahlar (yay, sapan, mızrak, vb.) hor görülürdü. Bu bakımdan, zamanla ortaya çıkan barutlu silahlar 'mertliğin bozulması' şeklinde değerlendirilmişti. Bu açıdan savaşçı giysilerinin evrimi de ilginçtir. Toplumsal-kültürel bir aşama olarak 'barbarlık', daha doğrusu 'yarı-barbarlık' aşamasındaki Batılı halklar, neredeyse çırılçıplak denecek kadar az örtünerek savaşmayı bir 'yüreklilik' gösterisi olarak görüyorlardı. Uygarlaştıkça –tekniğin de ilerlemesiyle– bu eğilimin yerini, korunmak amacıyla zırh kuşanmak aldı.

ORDU YAPILANMASINDA FALANJ DÜZENİ

Ege'nin iki yakasında İlk Çağ'ın klasikleşmiş düzenli ordu yapısı, 'falanj' denilen düzendedir. Bu sözcük Yunanca 'falaxa'dan gelir ve 'kalın sopa' demektir.

Büyük kalkanı ve uzun mızrağı ile, 'hoplit' diye adlandırılan bir Atinalı piyade askeri Maraton Savaşı'nda.

Pers ordusunun okçularını gösteren bir duvar kabartması (sağ üstte).

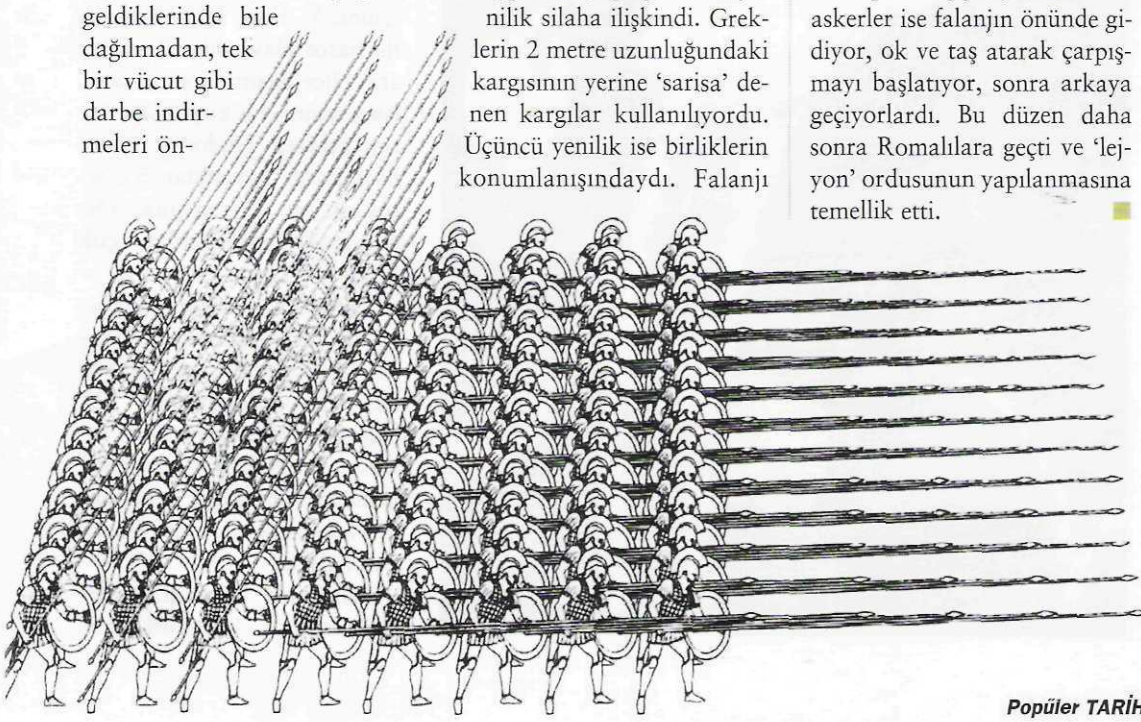

Grek falanjının yapıtaşı, Grekçe'de 'lochos' denilen 'sıra'dır. Bir sıra arka arkaya dizilmiş, 24, 16 veya 8 askerden meydana gelir. Bu sıraların yan yana saf tutuşuyla dikdörtgen biçiminde, cephesi genellikle birkaç yüz metreyi bulan ve normal olarak 6-8 metre derinliğe sahip bir 'falanj' (kalın sopa) şekillenir. Oysa görünüşü sopadan ziyade 'yürüyen duvar'a benzer. Askerler düşmanın üzerine hiç istiflerini bozmadan yürüdükleri ve düşmanla göğüs göğüse geldiklerinde bile dağılmadan, tek bir vücut gibi darbe indirmeleri ön-görüldüğü için sopa denmiş olsa gerektir. Hoplit denen her bir askerin silah olarak en az 2 metre uzunluğunda bir kargısı, kısa bir kılıcı, büyük yuvarlak bir kalkanı vardır ve başını bir miğferle korur.

MAKEDON FALANJI

Grek ve Makedon falanjları farklıdır. Makedon falanjı, bu yapının, Büyük İskender'in babası Kral II. Philippos tarafından geliştirilmiş bir sürümüdür. Kral Philippos'un getirdiği başlıca üç yenilik vardı: 16 askerlik sıra yine temel alınıyordu; ama bu sıraların yan yana birbirlerine eklemlenmesi ve eşgüdümü daha sistemli ve esnek hale getiriliyordu. Philippos'un yaptığı ikinci yenilik silaha ilişkindi. Greklerin 2 metre uzunluğundaki kargısının yerine 'sarisa' denen kargılar kullanılıyordu. Üçüncü yenilik ise birliklerin konumlanışındaydı. Falanjı meydana getiren 15 bin 360 mevcutlu ağır silahlı kütlenin gerisinde, bir sırada 8 askerlik bir derinliğe sahip hafif silahlı, yani kılıç ve kısa kargı taşıyan piyadelerden oluşan bir yardımcı güç bulunuyordu. Yay ve sapan taşıyan, korumasız askerler ise falanjın önünde gidiyor, ok ve taş atarak çarpışmayı başlatıyor, sonra arkaya geçiyorlardı. Bu düzen daha sonra Romalılara geçti ve 'lejyon' ordusunun yapılanmasına temellik etti. ■

'Falanj' sistemine göre dizilmiş Yunan askerleri (en üstte). Antik Çağ'ın en önemli savaşlarından biri olan ve Perslerle Yunanlıları karşı karşıya getiren *Maraton* Savaşı'nın kahramanlarından Eşil (sol üstte). Maraton Savaşı'nda bir Atinalı ve bir Pers askeri (üstte).

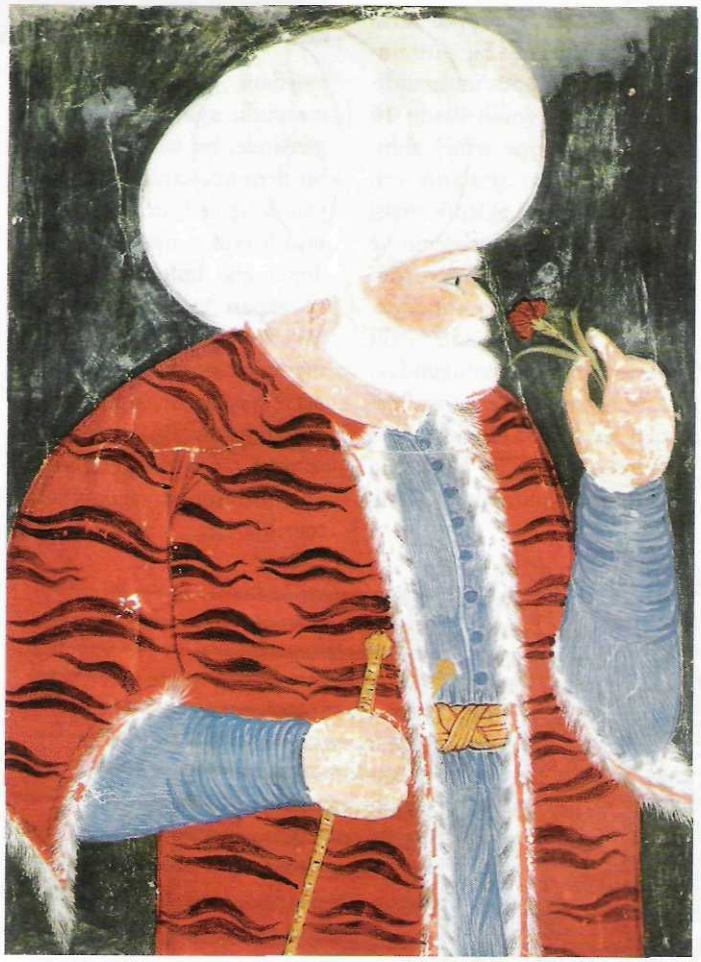
Uzun mızraklı piyadelerden oluşan falanj, bütün gücünü, yek vücut, bir blok halinde *ilerleyebilmesinden* alırdı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Batılı kaynaklara göre Nice Kuşatması

Barbaros'a direnen kadın yaşadı mı?

1543'te Barbaros'un kuvvetlerine karşı direnen Nice halkı, bir 'çamaşırcı kadın' efsanesi yaratır. Ancak 'Catherine Ségurane' olarak anılan bu genç kadının yaşayıp yaşamadığı, bugün de belli değildir.

Nigarî'nin çizgileriyle Barbaros Hayreddin Paşa (sağda).

FEYZA YALAMANOĞLU

Ölümünden üç yıl önce, 1543'te Fransa Seferi'ne çıkarak Fransa Kralı I. François'nın (Fransuva) filosuyla birlikte, Kutsal Roma-Cermen İmparatoru Şarlken'e (Charles Quint; V. Karl) karşı savaşan Barbaros Hayreddin Paşa, bir ara Nice kentini de kuşatır. Ama sonra, bu kuşatmayı yarım bırakıp Toulon'a döner. Bazı Batılı kaynaklar Barbaros'un bu davranışına, Osmanlı kaynaklarından çok farklı bir yorum getirirler.

Batılı kaynaklar, Barbaros'un Nice Kalesi kuşatmasını yarım bırakışını; Andrea Doria'nın donanması ile, Marquis del Vasto'nun da ordusu ile Nice'i kurtarmaya gelmekte oldukları haberlerinin kendisine ulaşmış olmasına bağlarlar.

Osmanlı kaynakları ise, Barbaros'un kış mevsimini

Bugün bir Fransız kenti olan Nice, Akdeniz kıyısının sayılı beldelerindendir (üstte). İtalyan ressam Barberi'nin Catherine Ségurane portresi (en solda). Fransa Kralı I. François (solda) ve Kutsal Roma-Cermen İmparatoru Şarlken (altta).

Toulon'da geçirdiği sırada, Nice çevresinde böyle bir hareket görülmediğini vurgular.

Osmanlı kaynakları Barbaros'un davranışını, Nice Kuşatması'nda müttefik olarak onun yanında yer alan Fransız kuvvetlerinin gevşekliğine bağlar: Barbaros, Fransızlar adına daha fazla Türk kanı dökmek *istememiştir.*

Çözülememiş bu tartışma sürüp giderken, bir başka tartışma da Batılı tarihçileri ikiye böler: Bu, Barbaros'un Nice Kuşatması etrafında yaratılan 'çamaşırcı kadın' efsanesidir.

Efsane ya da gerçek, bugün Fransa'nın ilginç bir kenti olan bu şirin Akdeniz limanını ziyaret ettiğinizde, 1540'larda "Türklere karşı kenti çamaşır sopasıyla korumuş" Catherine *Ségurane'ın izlerini bulacaksınız...* Anısına dikilmiş bir büstün ve adını taşıyan sokağın dışında, Catherine Ségurane'ın ressam Barberi tarafından yapılmış ve bugün Masséna Müzesi'nde yer alan bir de tablosu vardır... Ve bugün de Nice kentinde her yıl, 15 Ağustos

merakediyorum@googlegroups.com

Nice kenti nasıl kuşatıldı?

Matrakçı Nasûh'un çizgileriyle Nice kenti *(üstte)* ve çevresi *(sağda)*. 5 Ağustos 1543'ün fırtınalı sabahında, kırmızı, siyah ve beyaz yelkenlilerden oluşan ve Batılı kaynaklarda 300 parçalık, Türk kaynaklarında da 150 kadırgalık gemilerden oluştuğu belirtilen Osmanlı donanması, Nice açıklarında görülür. Fransız filosunun François de Bourbon idaresindeki 22 kadırga ve 18 küçük gemiden oluşan desteğini de alarak Osmanlı donanması, Villefranche'a doğru yönelir. Villefranche Koyu'nda kuşatma hazırlıkları yapılacak ve savaş gemileri 15 Ağustos'ta Nice kentinin karşısına dikilecektir.

1543'te, Meryem Ana'nın göğe çıkışının yıldönümü kutlanırken, "kâfir Türklere karşı savaşan Catherine Ségurane'ın" anısına da törenler düzenlenir.

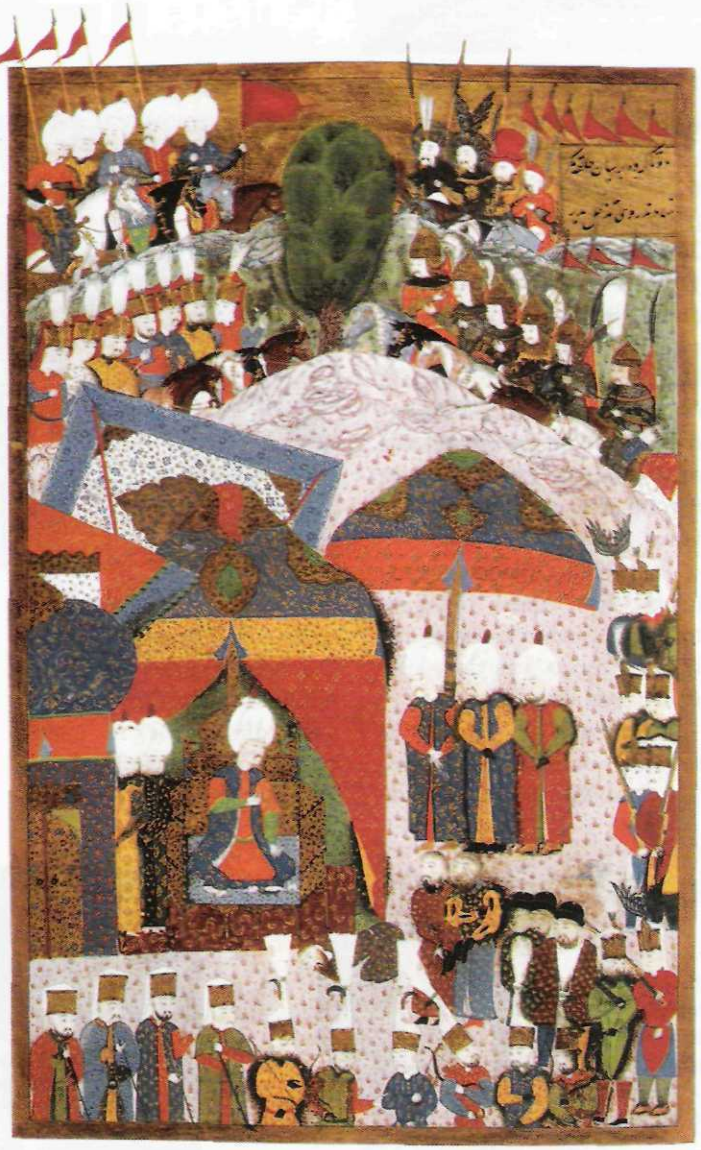
Batı kaynaklı bir Barbaros Hayreddin Paşa portresi (sağda).

Yaşantısı ve Nice'in Barbaros Hayreddin Paşa tarafından kuşatılması sırasında neler yaptığı üzerine hemen hiç bir bilgiye sahip olunmayan Catherine Ségurane, şükranla anılır...

O tarihte Nice kenti, Savoie Dükü II. Charles'ın hükümranlığı altındadır ve Fransa ile Habsburglar arasında gidip gelen bu kararsız hükümdarın elinde, İtalya'nın kuzeyindeki Asti, Verceil ve Fossano toprakları da bulunmaktadır. Dükün daha önce sahip olduğu iki büyük toprak, Piemonte ve Savoie ise, 1537'de Fransa Kralı I. François tarafından fethedilmiştir.

Fransa Kralı'nın kafasında, bu iki toprağı, 1526 yılında Kutsal Roma-Cermen İmparatoru Şarlken karşısında uğradığı 'Pavia Bozgunu' sırasında kaybettiği Milano için bir pazarlık akçesi olarak kul-

Kanunî'nin Batı kaynaklı bir yaşlılık dönemi portresi (en solda). Süleymannâme'den bir minyatür: I. François'in elçisi Kanunî'nin huzurunda (solda).

lanma fikri vardır.

Ancak Şarlken, durumu böyle değerlendirmez: Milano ve çevresi Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun elinde kalmalıdır ve bunu sağlamak için, söz konusu toprakları geleceğin imparatoru oğlu II. Felipe'ye bırakır.

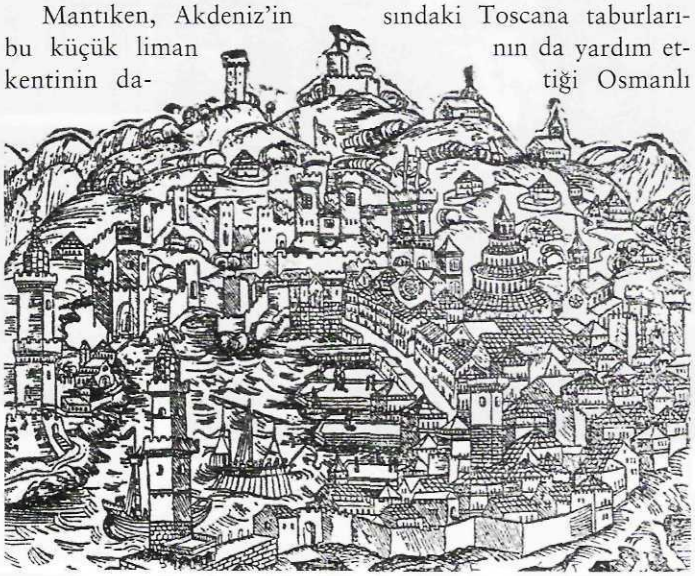
I. François ise, amacına ulaşmak için, Osmanlı ile ittifaka girer. Dönemin padişahı Kanunî de, Şarlken'in birlikleriyle çatışma çıkması durumunda, I. François'ya bir filo gönderme sözü verir.

İşte bu çatışma, çok geçmeden 1541'de Rousillon'da patlak verir. Bu durumda, Kanunî sözünü yerine getirir ve Barbaros Hayreddin komutasında bir filo, İstanbul'dan yola çıkar. Barbaros, başında Enghien Dükü bulunan Fransız donanmasının da yardımıyla, Nice'i ele geçirme emri almıştır.

Mantıken, Akdeniz'in bu küçük liman kentinin dayanması imkansızdır. Kentte altı bölük asker, altı yüz milislik bir tabur ve şatonun savunmasını üstlenen zayıf bir birlik vardır. Bunlar Provence yöresinden gelme gönüllülerle, Leone Strozzi komutasındaki Toscana taburlarının da yardım ettiği Osmanlı topçusu ve binlerce asker karşısında, son derece yetersizdir.

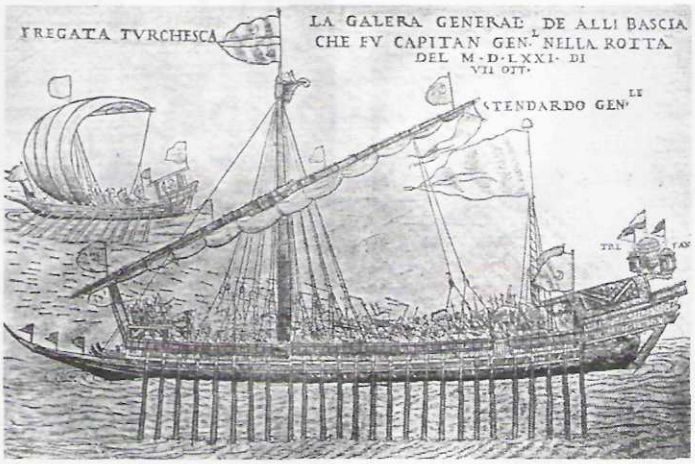
Bu hazırlıklar esnasında Savoie Dükü yardım aramak için Cenova'ya gitmiş ve kentin savunmasını, Savoie yöresinden, büyük bir askerî şöhrete sahip Şövalye Montfort'a emanet etmiştir.

5 Ağustos 1543 günü, Osmanlı ve Fransız donanmaları Nice açıklarındadırlar. İki gün sonra, 7 Ağustos'ta Barbaros'un askerleri, Nice limanının arka tarafına düşen Riquier Mahallesi'ne saldırır. Yeniçeriler, kentin Lympia ve Sincaîre adlı dış mahallelerine de yönelirler; ancak kent halkı kendini savunmaya başlar ve

Savoie Dükü'nün yardım aramak için gittiği dönemde Cenova kentinin görünüşü (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

16. Yüzyıl'da kullanılan Osmanlı kadırgalarından biri (sağda).

iyi de dayanır...

Bu arada, kentin kuşatılması tamamlanır. 12 Ağustos günü, her biri ağır kalibreli 25'er toptan oluşan üç batarya güllelerini Nice Kalesi'ne doğru fırlatmaya başlar. Kuşatmaya katılmakta geciken Enghien Dükü'nün filosu hâlâ ortalarda yoktur; ama Barbaros Hayreddin Paşa genel saldırıyı başlatır. Yeri göğü inleten top ateşi ortalığı kasıp kavurur.

Kent halkı kendini savunmaya çalışır. Ancak 14 Ağustos günü, Sincîre kulesinin bir bölümü topçu ateşiyle yıkılır ve surlarda iki gedik açılır.

Ertesi gün, 15 Ağustos'ta sabahın erken saatlerinde, 120 kadırga Villefranche limanından çıkıp Nice'in karşısında kıyı boyunca dizilirler. Osmanlı, Fransız ve İtalyan birlikleri surlar boyunca konuşlandırılır. Mehter takımı ve bandolar eşliğinde saldırıya geçen birlikler, merdivenlerle surlara tırmanmaya başlarlar.

Nice halkı, askerlerin surlara tırmanışını ve kente girişlerini engellemek için elinden geleni yapar. Surlara dayanan merdivenleri devirir, bir gün

Şubat'ta Nice Karnavalı...

Daha 1294'te kayıtlara geçmiş olan Nice Karnavalı her yıl 10 Şubat gecesi başlar ve 7 Mart'a kadar sürer. Turistler için, 1388'lerden 1860'lara kadar İtalyan mimarisinin özelliklerini yansıtan evleri ve kültür mirası kadar, Nice'in gastronomisi de önemidir. Bu şirin Akdeniz kentinde, deniz ürünlerinin çeşitliliği dikkat çekicidir.

önce topların açtığı gedikleri savunurlar.

Bu arada Barbaros Hayreddin Paşa, yeniden Sincaîre'e saldırılması emrini verir. Yeniçeriler, Toscana ve Provence yöresinden gelmiş gönüllülerin desteğinde, kaleye hücum ederler...

Nice Kuşatması'nın tarihini yazmış olanların anlatımlarına göre, bu ani saldırı kenti savunanlar arasında tam anlamıyla bir çözülmeye yol açar.

Kuşatma altındakiler, açılan gedikleri savunmaktan vazgeçerler; bu arada Barbaros'un askerlerinden biri, kendisine yol bularak surların tepesine tırmanır ve Osmanlı'nın hilalli sancağını burçlara diker...

İşte, Nice sakinlerinin yarattığı efsaneye göre, o anda bir kadın, birkaç hemşehrisiyle birlikte koşarak yetişir. Yırtık pırtık giysileri, dağınık saçları ve gergin yüzüyle bu genç kadın, korkuluk duvarına atılıp sancağı elinde tutan Osmanlı askerini 'bir çamaşır sopası darbesiyle' deviriverir: Bu kadın, 'Catherine Ségurane'dır. Kanlı elleriyle sancağı yakalayıp "Zafer... Zafer" diye bağırır.

'Efsane' taraftarlarının anlatımına göre, bu manzara kuşatmacılar arasında bir kargaşa yaratır. Ancak kent henüz kurtulmamıştır. Barbaros'un askerlerinin ve müttefikleri Fransızların geri çekilmesi kısa sürer. 23 Ağustos 1543 günü de Nice'in yöneticileri kenti teslim ederler.

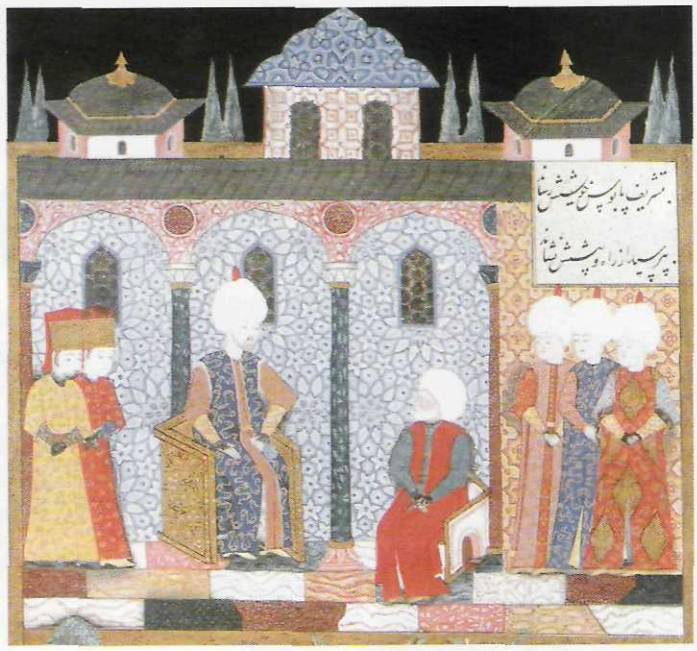
Kısa bir süre sonra, Fransızlar kenti işgal ederler. Ancak Catherine Ségurane'ın cesurca öne atılışı boşa gitmemiştir: Nice halkı yenilgiyi kabullenmez. İç kaledeki şatoya sığınan yedi yüz kişi, buradaki garnizonla direnişe devam eder. Savoie Dükü'nün getireceği yardıma güvenmektedirler ve Dük'ün geldiği ve kuşatmanın kalktığı 9 Eylül gününe dek direnirler...

Bundan bir yıl sonra Nice halkı, bugün artık yıkılmış olan Pérolière Kapısı civarına Catherine Ségurane'ın bir büstünü diker. Bugün bu büst Masséna Müzesi'nde bulunmaktadır...

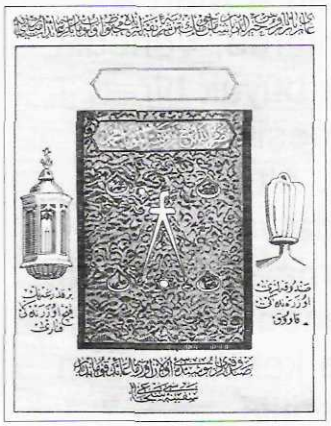
Ancak bütün bunların 'bir efsane' olduğunu öne süren tarihçiler de vardır. Bu tarihçiler, 1543 Kuşatması'nı aktaran hiçbir kayıtta 'Catherine Ségurane' adına rastlanmadığının altını çizerler. Ayrıca Nice kentinin önde gelen isimlerinden Lambert'in kaleme almış olduğu kuşatma tarihinde de 'Catherine Ségurane' adı geçmez. Nice kentinin tarihçesini yazmış olan Jean Badat'nın yapıtında da böyle bir isme rastlanmaz.

Her ikisi de bir Osmanlı sancağının ele geçirildiğini ifade ederler; ama bunu kimin yaptığından bahsetmezler.

Catherine Ségurane'ın ismine yalnızca kuşatmadan daha sonra yaşamış yazarların eserlerinde rastlanır: Örneğin 1604'te Nice'in ilk konsolosu olan ve 1608'de kent üzerine bir kitap yazan Pastorelli ve 1634'te 'Nice Kontluğu ve Yöresi' isimli kitabı yazan Antoine Fighiera bunlar arasındadırlar. Ancak bu yapıtlar zaten sözlü geleneğin birer ürünü olarak kabul edilirler. ■

Süleymannâme'den bir minyatür: Kanunî'nin Barbaros'u kabulü (solda).

Barbaros Hayreddin Paşa'nın amirallik gemisinin baştardesinde kullandığı sancak (sol üstte) ve *Barbaros'un* 'zülfikârlı' yeşil sancağının bir çizimi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Karnavalın en sıcak

21 Şubat'tan 4 Mart'a uzanan günlerde, Venedik kenti adeta büyük bir tiyatro sahnesine dönüşecek. Altın çağını 18. Yüzyıl'da yaşamış olan bu karnaval geleneği, yalnızca Venedik'in değil, tüm Avrupa kentlerinin en görkemli şenliği...

MİNE HAKSAL

Venedik Karnavalı bu yıl 14 Şubat'ta başlıyor, yani Sevgililer Günü'nde; 24 Şubat'a kadar sürecek, ana teması Doğu, özellikle de Japonya, Çin, Tayland ve İtalya... Venedik Karnavalı, Napolyon'un Venedik'i ele geçirdiği 1798'den itibaren, neredeyse 200 yıllık bir kış uykusuna yatmış... Yeniden düzenlenmeye başlandığı 1982 yılından itibaren de, yerli-yabancı pek çok turistin ilgi odağı olmaya devam ediyor.

'Karnaval', tarihsel kökeni doğanın yeniden uyanışının kutlandığı pagan şenliklerine uzanan; etimolojik olarak da Ortaçağ Latince'sinde 'eti kaldırmak' anlamına gelen 'carnelevare' sözcüğünden türediği düşünülen ve Hıristiyan dünyanın, özellikle de Kato-

saatleri...

liklerin, et yemekten kaçındığı 40 günlük Büyük Perhiz dönemi öncesinde yapılan şenlikleri tanımlamak için kullanılan bir sözcük. Başlangıç günü ve süresi, ulusal ve yerel geleneklere göre farklılık gösteriyor...

6. Yüzyıl'da Lombarlardan korunmak maksadıyla bir lagünün çevresinde kurulan Venedik, önceleri denize bağımlı zanaatkâr ve balıkçıların yaşadığı bir kasabadır. 10. Yüzyıl'dan itibaren, 'doç'ların (doge; dük) yönettiği bir 'kent cumhuriyeti' olarak adından söz ettirmeye başlar. 11. Yüzyıl'da deniz ticaretine yönelmesiyle birlikte, Venedik kısa sürede Akdeniz'in en etkili ve en zengin devletlerinden biri haline gelir.

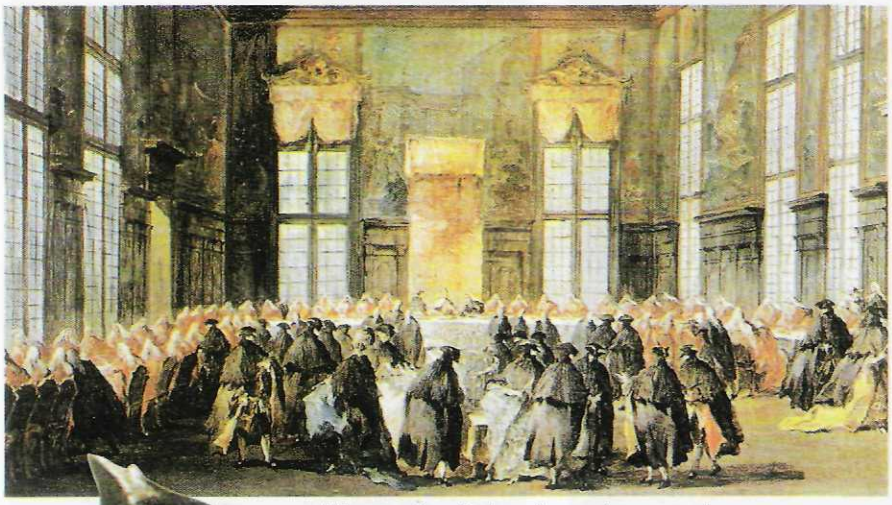
Başlangıç tarihi tam olarak bilinmese de Venedik Karnavalı işte bu sıralarda doğar; 10. ya da 11. Yüzyıl'dan itibaren giderek kentin ayrılmaz bir parçası olur...

Şenlikler sırasında maske kullanımını düzenleyen en eski belgeler, 1094 tarihlidir. 1296'da Büyük Perhiz'in başlangıcından bir önceki gün olan 'Tövbe Salısı' dinî tatil ilan edilir. 1459 tarihli bir başka metinde ise, kılık değiştirmelerin, örneğin kadınların erkek, erkeklerin kadın kılığına girmelerinin yarattığı sorunlar ele alınmaktadır...

Avrupa'nın diğer bölgelerindeki karnavallar Büyük Perhiz'den önceki 10-12 günlük bir süreyi kapsarken, Venedik Karnavalı en görkemli

18. Yüzyıl'da altın çağını yaşayan Venedik Karnavalı'nın birçok görüntüsü, Canaletto ya da Bellotto'nun tablolarında karşımıza çıkar (sol üstte). Bugün ise, bu karnaval görüntülerini ünlü fotoğrafçılar ölümsüzleştiriyor (üstte ve solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Altın sofra takımlarında yemek...

Karnaval zamanı Venedik Doçu, yabancı elçiler arasında büyük rağbet gören sofrasını kent halkına da açardı. Dükalık Sarayı'nın içinde hayranlıkla dolaşan halk, Venedik Doçu'nun altın sofra takımlarıyla donatılmış ziyafetlerine de katılırdı.

Ve 20. Yüzyıl'ın bir Venedik Karnavalı görüntüsü...

dönemini yaşadığı 18. Yüzyıl'da, yılın üç farklı dönemine yayılmış olarak, neredeyse toplam altı ay sürer!

Birinci dönem, Ekim ayının ilk pazarında başlar, Noel'den iki hafta önce son bulur; şenliklerin ikinci faslı genelde Noel'in ertesi günü, yani 26 Aralık (nadiren de 6 Ocak yortusu) ile 'Tövbe Salısı' arasında gerçekleşir. Çılgınlıkların en fazla, ilginin en yoğun, eğlencenin dorukta olduğu bir karnaval dönemidir bu... Perhizle ve ardından gelen Paskalya yortusu ile birlikte, her şey durulur; ta ki İsa Peygamber'in göğe yükselişinin kutlandığı Uruç Yortusu gelene dek; bu defa da iki hafta sürer karnaval...

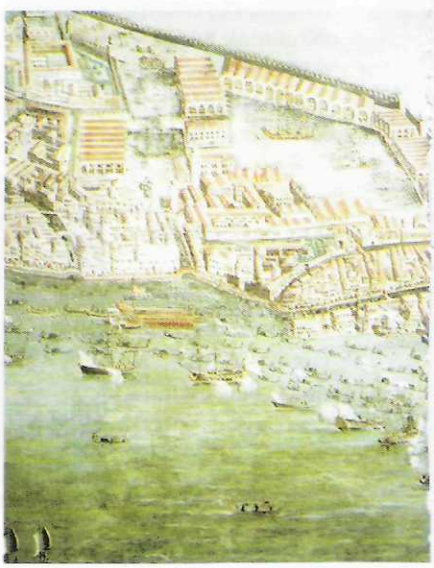
Operaların, balelerin, muhteşem gösterilerin sergilendiği bu altı ay boyunca Venedik, Avrupa'nın dört bir yanından gelen insanların akınına uğrar. 18. Yüzyıl'da Venedik her yıl 30 bini aşkın ziyaretçi ağırlar... Bu alışılagelmiş şenlikler dışında, bir doç seçimi, yeni bir idarecinin işbaşına gelmesi ya da bir elçinin kabulü gibi değişik vesilelerle yapılan kutlamalar da göz önüne alınırsa, Venedik'te adeta sürekli bir şenlik yaşanmaktadır.

Sanat ve bilim uzmanı Venedikli şair Algarotti (1712-1764) boşuna dememiştir, "İngiliz, barutuyla topunu ateşler, Fransız da havan topunu; İtalyan'ın ise barutu ıslanmıştır, elinde kalan kuru barutla ancak havaî fişek gösterileri düzenler" diye...

Venedik Karnavalı'nın bir diğer özelliği de, sunduğu envai çeşit eğlencedir. Üstelik toplumun farklı kesimlerinden insanlar, aynı mekanlarda buluşup aynı türden eğlencelere katılabilirler. Önceden saptanmış maskeli geçit törenleri yoktur. Sürekli bir şenlik havası esmektedir kentte... Cambazların, halk tiyatrosu oyuncularının, kuklacıların marifetlerini sergiledikleri mekanlar ya da meydanlar herkese açıktır.

CASANOVA'NIN AĞZINDAN

Adını 'hovarda' sözcüğüyle eşanlamlı kılan Venedikli ünlü serüvenci Casanova bu durumu şöyle anlatır: "Soylular sınıfının halkla, prensin uyruğuyla, nadide olanın sıradan olanla, güzelin çirkinle birbirine karıştığını görüyorsunuz. Ne yargıç var artık, ne de yürürlükteki yasalar..."

Zıtlıklar ortadan kalkar, soylu yurttaş halktan biridir artık, halk insanı da halktan biri olmaktan çıkmıştır. Maskeler önemlidir bu açıdan; onlar sayesinde her türlü çılgınlık yapılabilir... Şenlikler süresince maske takıp takmamayı yine de herkesin keyfi bilir. Ama karnavalın son günü geldi mi, kundaktaki bebek dahil sokağa çıkan herkes maske takmak zorundadır.

Yerine göre karmaşık zevklere tercüman olan maske, bazı şenliklerde mutlaka gerekli bir kartvizit işlevi görür. Dükalık Sarayı'nda yılda dört kez verilen ziyafete katılmak, ancak maskeyle mümkündür; böylece halktan biri olarak, ilk yemek bitene kadar -ki sırada 30 çeşit yemek vardır- ekmeğin, istiridyelerin ve mumların altın yaldızlarla kaplandığı bu şaşalı ziyafet sofrasını seyredebilirsiniz...

Sonra günün birinde, erkeklerin kadın kadınların erkek kılığına girmesi yasaklanır ya da sokak kadınlarının maske takmasına, soylu hanımlar gibi şatafatlı gondollar ile gezmelerine izin verilmez; değerli taşlarla süslü fazla gösterişli giysilere bürünmüş olanlar ya da tam tersine, casus ve gizli ajanların gözdesi 'dilenci kılığı' altında dolaşanlar para cezasına çarptırılır.

Venedik'in kuşbakışı, perspektifli görünümü.

Soylular ve halk bir arada...
Venedik Karnavalı sırasında bütün 'etiketler' kalkardı: Halktan insanlar, prens-prenses kıyafetlerine bürünür; soylular ise halk kostümlerini tercih ederlerdi.

Ancak bu türden yasakların aslında pek azı uygulanacaktır. Her defasında da, hovardalıklara, taşkınlıklara izin veren yapısıyla karnaval, kendi kurallarını dayatacaktır.

KARNAVALIN GÖRÜNMEYEN YÜZLERİ

Halk eğlencelerini besleyen tükenmez bir kaynak oluşturmanın ötesinde, karnavalın iki de görünmeyen yüzü vardır. Biri, ülke içinden ve dışından gelenlerin bıraktığı para; bu kimseler kent zanaatkârlarından maskeler, kostümler satın almakta, sonra da kentin barındırdığı altı bine yakın han, kafe, lokanta, pansiyona dağılıp para harcamaktadır.

Çağımızda pek moda olan kitle turizminin önemini dün-

merakediyorum@googlegroups.com

Dün olduğu gibi bugün de festival, Venedik'in kanallarına da taşar (üstte). **Giraudon'un tablosunda resmedildiği gibi, festivalde bir de boğaların kurban edilmesi geleneği yaşanacaktır** (sağ üstte).

yada ilk kavrayan kent, şüphesiz Venedik'tir. Yabancı para girişi Venedik için o kadar önemlidir ki, 1789'da, karnavalın bol kazanç beklenen iki gününü heba etmemek için, yöneticiler doçun ölümünü duyurmamayı yeğler...

Karnavalın ikinci görünmeyen yüzü ise politiktir. Venedik Cumhuriyeti Avrupa'daki en güçlü polis devletlerinden biridir. Ülkede esas iktidar büyük ailelerin elindedir ve bu aileler hemşehrilerinin en ufak davranışlarından dahi haberdar olurlar. Karnaval, halkı siyasetten uzak tutmanın harika bir yoludur.

Buna her yıl tekrarlanan 38 geleneksel şenliği de kattınız mı, kurumları istikrarlı, devleti payidar kılmak veya çöküşe gittiği anda dahi bu izlenimi vermeye çalışmak daha kolaydır...

Karnaval sırasında Venedik-lilerin en çok ilgisini çeken iki faaliyetten biri operadır. Ekim başında açılır sezon.

Opera Venedikliler için gerçek bir tutkudur. 1637'den itibaren, Avrupa'da sadece soyluların gidebildiği opera salonlarını ilk kez halka açan, Venedik Cumhuriyeti'dir.

Monteverdi (1567-1643), Cavalli (1602-1676) ve Vivaldi (1678-17841) gibi Venedikli bestekarlar, yarattıkları eserlerle opera sanatını doruğuna taşımışlardır...

Karnavalın ikinci tutkusu ise, halk tiyatrosudur: 16. Yüzyıl'da ortaya çıkan ve Venedik'te popüler hale gelen "commedia dell'arte" yani komik olaylar üzerine kurulu, insanın kötü ya da komik yanlarını akılda kolay kalacak kalıplaşmış maskeli tiplemelerle yansıtan oyunların oynandığı İtalyan halk tiyatrosu...

TİYATRO TUTKUSU

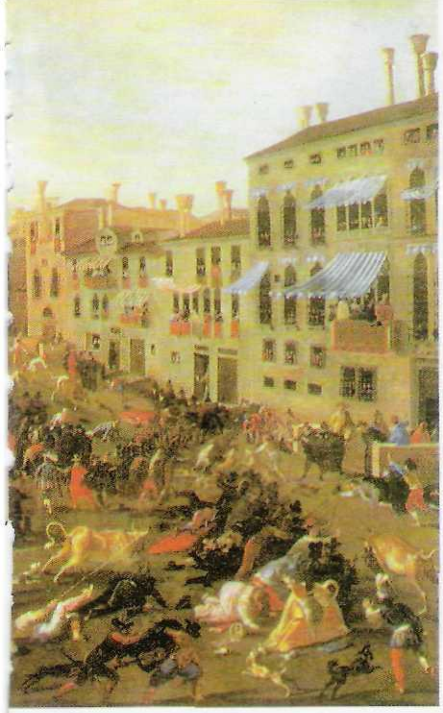
18. Yüzyıl Venedik'inde, yedi tiyatro vardır ve dünya çapında ünlü iki önemli oyun yazarı yetişir:

Geleneksel halk tiyatrosunun savunucusu, oyunları İtalya'da olduğu kadar, diğer Avrupa ülkelerinde de birçok tiyatro ve müzik eserine esin

Karnavala gelen yabancıların gözlemleri

18. Yüzyıl'daki Venedik karnavallarında kadınların taktığı siyah kadifeden 'moreta' (zenci kadın) maskesi pek moda olsa da, Canaletto ya da Bellotto'nun tablolarında da görüldüğü gibi, Venedik halkının esas tercihi, beyaz maskeyle kullanılan geleneksel 'bauta' (kukuletası omuzlara kadar inen siyah bol manto), 'tabarro' (kısa bir üstlük) ve üç köşeli siyah şapkadan oluşan kıyafetti... Bu kılık değiştirmeler karşısında yabancılar şaşkınlıklarını da, hayranlıklarını da gizleyemezlerdi. İngiliz deneme yazarı Addison, İtalya gözlemlerini aktarırken şu tespiti yapar: "Yaratılış itibariyle ağırbaşlı olan Venedikliler, çılgınlıklarda ve giyim kuşamda kimliklerini gizlemekten ve başkasının rolüne bürünmekten hoşlanıyorlar... Bu tebdil-i kıyafet, bu maskeli eğlenceler bir yığın hafif meşrepliğe olanak sağlıyor..." Alman Baron Pöllnitz de şaşkınlığını şöyle dile getirir: "Maskeli eğlenceler burada hiçbir yerde olmadığı kadar yaygın. Gezintiye, tiyatroya ve baloya maskeyle gidiliyor. Soyluların da halkın da en keyif aldığı şey. Pek çok maceraya vesile oluyor ve kimi zaman maskenizin altında, kılık değiştirmemiş olsanız kolay kolay tanışamayacağınız kimselerle tanışıyorsunuz."

kaynağı teşkil eden Carlo Gozzi ile tiyatroya yenilikler getiren ve İtalyan gerçekçi komedisinin kurucusu kabul edilen Carlo Goldini...

Venedik halkının bir diğer merakı da kumardır. Cumhuriyet'in 'resmî' oyun salonu Ridotto para saçmaya ya da servet kazanmaya gelen kumarbazlarla dolar. Maske burada daha da önem kazanır; tanınmamak, herkesin işine gelir. Sadece kasayı tutan soyluların yüzleri açık olmalıdır. O zaman revaçta olan iskambil oyunun oynandığı pek çok özel kumarhane de vardır Venedik'te...

EN ÇILGIN GÜNLER

Büyük Perhiz'den önceki Perşembe ile Salı arası, karnavalın en neşeli, en tantanalı ve en çılgın dönemidir. San Marco Meydanı en uçuk kıyafetlere bürünmüşlerin, en iddialı maskeleri taşıyanların bir tür resmî geçidine sahne olur.

Bu gelişigüzel korteji izlemek için, herkes buraya üşüşür. Dükalık Sarayı ile Kütüphane arasında yer alan Piazzetta'da cambazlık gösterileri yapılır, havaî fişekler de bu meydandan atılır.

Yine aynı Perşembe günü, kentin meydan ve sokaklarına boğalar salıverilir. Üç tanesi Piazetta'da trampet ve borazan sesleri eşliğinde kurban edilecektir...

Benzer bir olay da aynı haftanın Pazar günü Dükalık Sarayı'nın avlusunda gerçekleşir. Avluya salınan sekiz boğa, azgın bir köpek sürüsü önünde çaresizce debelenir, kanlar içinde kalıp da takatleri tükendiğinde, doçun ve davetlilerinin huzurunda kafaları kesilir. Venedikli kasaplar loncasının devlet başkanına sunduğu bir armağandır bu...

Salı, şenliklerin doruk noktası, karnavalın da son günüdür. Kent halkı ve yabancı ziyaretçiler, maskelerinin altında, şenliğin son anlarını birlikte yaşamak üzere, ışıklarla aydınlatılmış meydanda toplandıklarında, bir grup öğrenci belirir...

Ellerinde bir tabut, bağıra çağıra ortalıkta dolanmaktadırlar. Karnavalın cenaze törenidir bu. Gerilim tırmanır, ta ki San Francesco della Vigna'nın çanları gece yarısı on ikiyi vurana dek... Ertesi gün Venedik, Perhiz dönemine yaraşır bir sükûnetin hüküm sürdüğü kenttir artık... ■

Sekiz asırlık gelenek

Yaklaşık sekiz asırlık bir karnaval geleneğinde Venedik en coşkulu, en neşeli karnavalını 1797 yılında yaşar. Belki de bağımsız bir devlet olarak sonunun yaklaştığını hissettiğinden... Zira Venedik Cumhuriyeti'nde yaşanan son karnaval olacaktır bu... Bir zamanlar Doğu ile Batı arasındaki ticareti elinde tutan, Avrupa'nın ilk önemli ticaret ve finans merkezi, siyasî bakımdan güçlü Venedik Cumhuriyeti, artık geçmişte kalacaktır.

Ve Avrupa'nın diğer karnavalları...

Venedik Karnavalı kadar görkemli olmasalar da, Avrupa'nın bütün belli başlı kentlerinde, Şubat sonu ve Mart başlarında karnaval geleneği yaygındır (üstte; Fransa'daki Dunkerque Karnavalı).

merakediyorum@googlegroups.com

Kadın, sokağa

Sultan Abdülaziz döneminde, sokağa çıkma vesilesini pek güç bulan Osmanlı kadını, Sultan Hamid döneminde insan içine çıkmaya başlar.

BUĞRA TOKATLI

Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen her döneminde, kadınların durumu yöneticilerin her zaman en çok üzerinde durdukları konu olmuştur. Kadınların 'ortalıkta dolaşması' bir sorun olarak görüldüğünden, Osmanlı kadınının sokağa çıkmasına çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir. Buna rağmen kadınlar da ev dışına çıkabilmek için, her türlü fırsatı değerlendirmişlerdir...

Yöneticilerin en korktuğu durum, sokağa çıkan kadınların, erkeklerle bir araya gelmesiydi. Yaşlı kadınların üzerinde fazla durulmazdı; ancak genç kızların ve yeni evlilerin hareketleri dikkatle izlenirdi.

Kadınlara engel olmak isteyenler de dinî veya ahlakî değerleri öne sürerlerdi. Aslında İslamiyet'ten kaynaklanmayan kadınlara ilişkin kimi yasaklamalar, geleneklere ters düşme noktasında, öne çıkıyor ve toplumun davranış biçimlerini yönlendiriyordu. Hatta geleneksel davranışı savunanlar, bunun dînen gerektiğini de savunuyorlardı.

Osmanlı kadını, sokağa seyrek çıkardı. Akraba ziyareti, hamam, düğün ve alışveriş gibi nedenler, kadınların sokağa çıkmalarının en belli başlı nedenleriydi. Uzak semtlerde de otursalar, kadının 'baba evini' veya yakın akrabaları ziyarete gitmek istemesi, en yaygın 'sokağa çıkma' nedeniydi. Bazen akraba ziyareti birkaç gün sürerdi. Ancak yatıya giden kadın, perşembe gecesi evine dönmek zorundaydı.

Kadınların sokağa çıkmaları için 'en önemli' neden de, şüphesiz alışveriş idi. Yabancı gezginler, İstanbul Bedesten'inde, yani Kapalıçarşı'da, alışverişe gelen kadınlardan sıkça söz ederler. Özellikle 18 ve 19. Yüzyıl'da Osmanlı topraklarını gezmiş ve İstanbul'a gelmiş Avrupalı ressamların Kapalıçarşı tablolarında kadın figürlerine sık sık rastlarız.

Kapalıçarşı'da en sık ziya-

Son halife Abdülmecid Efendi'nin 1922 tarihli bir tablosu: "Boğaz'da Bir Gezi İçin Osmanlı Sultanları'nın Kayığa Binişi" (sağda).

nasıl çıktı?..

ret edilen yer ise kumaşçılardı. Bir de sadece kadınlara mahsus bir pazar yeri vardı. 1610'da İstanbul'a gelen İngiliz gezgin George Sandys, Silivrikapı civarında 'Avret Pazarı' adını taşıyan bir meydanda, kadınların el işlerini yine müşteri kadınlara sattıklarını belirtir.

TÜRBE ZİYARETLERİ

Türbe ziyaretleri de kadınların sokağa çıkmaları için önemli bir vesile idi. Aynı mahalleden veya akraba kadınlar toplanarak, dileklerinin yerine gelmesi için, kutsal kabul edilen mezarları ziyaret ederlerdi.

Örneğin, Musullu kadınların Şeyh Kadib el-Bani Türbesi'ni haftanın belli günlerindeki ziyaretlerinin amacı, türbede yatan kişinin kendilerini kayınvalidelerine karşı koruduğu inancıydı. Bazı evliyaların türbeleri şehir dışında olduğu için, bu tür türbe ziyaretleri aynı zamanda bir kır gezisine dönüşürdü.

Kadınlar, İmparatorluk topraklarının bazı bölgelerinde, düğün ve sünnet törenleri gibi eğlenceler sayesinde de sokağa sıkça çıkma ve kendilerini gösterme fırsatını bulurlardı. Musul'da kadınlar, geliniı baba evinden damadın evine götüren eşeğin arkasından yürürlerdi. Bu gelenek de evlenmek için güzel bir genç kız arayan bekar erkeklere elverişli bir fırsat oluştururdu!

Erkekler, uzun bir elbisenin altındaki kadının güzelliğini yürüyüşünden anlamaya çalışırlardı. Bir mahallî şarkıda, güzel bir kadının yürüyüşü tasvir edilirken, kadın kendisine yaklaşan erkeğe cilveyle, Halep'le Şam'ı verse bile onunla evlenmeyeceğini söylemektedir... Düğünler kadınların en büyük eğlencesiydi belki; ancak bu da yılda birkaç kez gerçekleşirdi.

Kadınların sokağa çıkmalarının bir nedeni de 'hamama gitmek' idi ve sık sık düzenlenen hamam sefaları da, belki en büyük eğlenceleriydi. Birçok harcamada tasarruflu davranan kadınlar, hamam masrafından kaçınmazlardı. Hamama gidilirken mahallede komşular bir gün öncesinden sözleşirler, hazırlıklarını yapıp toplu olarak giderlerdi.

Kadınların sokağa en serbestçe çıkabildiği zaman, bay-

Osman Hamdi'nin 'Gezintide Kadınlar' adlı tablosu (solda): 1900'lerin başında İstanbullu hanımlar Sultanahmet Cami civarında gezintide.

İtalyan ressam Carlo Bossoli'nin 1845 tarihli bir suluboya tablosunun detayında, Kapalıçarşı'nın en geniş sokağı Kalpakçılar Caddesi'nde, alışverişe gelmiş hanımlar (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Sperenza Fecir'in bir tablosunda, Sultan Abdülmecid'in 'Cuma Selamlığı' için, Topkapı Sarayı'ndan Sultanahmet Camii'ni gelişini, İstanbul'un Müslüman ve gayrimüslim kadınları da töreni izliyorlar (üstte).

ram günleriydi. 1678'de İstanbul'a gelen Hollandalı Cornelius de Bruyn, "Bayramlarda kadınlar rahatça sokağa çıkabilirler, her tarafta binlerce kadın görülür. Kadınlar yılın geri kalan zamanlarında evlerinde kapalıdırlar" demektedir. Bayram dönemlerinde, şehirlerde büyük şenlikler yapılırdı. Sokaklarda büyük salıncaklar kurulur ve kadınlarla, erkekler bunlarda sallanarak eğlenirlerdi. İki kişilik salıncaklara iki kadın, iki erkek olarak binilirdi.

BAYRAMLARDA...

Savaş dönüşlerinde padişahlar, İstanbul'da büyük törenlerle karşılanırlardı. Yine şehzadelerin sünnetleri, padişah kızlarının ise düğünleri için İstanbul'da günlerce süren şenlikler yapılırdı. Ancak bu törenlere izleyici olarak sadece erkekler katılır, kadınlar evlerin içerisinde, olup biteni pencerelerden, kafes arkasından seyrederlerdi. 1598 yılında Eğri seferinden dönen Üçüncü Mehmed için yapılan törende ve 1582'deki büyük şenlikte, kadınları pencereden törenleri izlerken gösteren minyatürler görmek mümkündür.

II. Mahmud döneminde, Dolmabahçe'deki bayram törenini izlemeleri için kadınlara izin verilmişti. Ancak kadınlar, bayram törenlerinin yanı

1854'lerde Kağıthane Mesiresi; arka planda Saray'ın mutfakları gözüküyor (sağda).

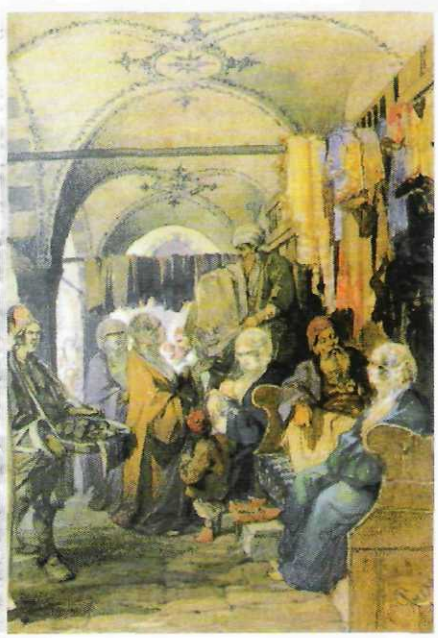
sıra padişahın 'Cuma Selamlığı' törenlerine de gelmeye başladılar.

Bu durum yöneticileri rahatsız etmiş ve bazı yasaklamalar getirilmişse de, sonradan yaygınlaşmıştır. 19. Yüzyıl'ın başlarından itibaren sokağa daha çok çıkmaya başlayan kadınlar, bayram dışında, Cuma Selamlığı, 'Kılıç Alayı' gibi törenleri de kalabalığın en arkasından izlerlerdi.

MESİRE TUTKUSU

Kadınların tüm aile ile veya kendi aralarında gruplar oluşturarak mesire yerlerine gittikleri konusunda, 17. Yüzyıl'dan itibaren yerli ve yabancı kaynaklarda ayrıntılı bilgilere rastlanır.

Latifî, 17. Yüzyıl'da kadınlı, erkekli mesirelere gidilerek, eğlenildiğini söyler. Mesire âdeti, daha sonra da devam etti. 19. Yüzyıl'da kadınlar sokağa çıkma konusunda biraz daha rahatladılarsa da, bazı olaylar bahane edilerek, onların kimi hareketleri şikâyet konusu olunca, devlet yönetiminden kısıtlamalar geldi...

Mahalle hamamlarına giden kadınlar

Nicolas de Nicolay'ın 16. Yüzyıl'a uzanan bir deseni: 'Hamama giden Türk kadını' *(solda)*. 19. Yüzyıl'a tarihlenen, İtalyan Fausto Zonaro'nun 'Buyrun' adlı bir hamam tablosu detayı *(sağda)*.

Nitekim daha önce de birkaç kez olduğu gibi, II. Mahmud döneminde kadınların mesirelere gitmeleri yasaklandı. Bu yasak abartılınca, 1821 yılında yayımlanan emirde, kadınların mesirelere gitmemesi, ancak işi olanların da kayık ve arabalara binmesine engel olunmaması istendi.

Daha sonraki dönemlerde, kadınlar tekrar mesirelerde boy göstermeye başladılar. Ancak yine bazı sorunlar çıktı: Mesirelerde âlem yapanlar olduğu gibi, buralara gelen kadınlara laf atanlar da oluyordu. Bu yüzden ilkbaharın gelmesiyle, mesire yerlerinde uyulacak kurallar yayımlanır ve mesirelere giden halkın 'uygunsuz davranışlarda bulunmamaları' istenirdi.

Osmanlı topraklarına sinemanın gelmesi, tiyatronun yaygınlaşması, kadınların dışarı çıkmaları için yeni vesileler oldu. Ancak bu tür gösteriler, erkeklerden ayrı ve sadece kadınlara mahsus olmasına, hatta görevlilerin de kadınlardan seçilmesine rağmen, şeriatın gereği olarak, kadınların sinema seyredemeyeceğini ifade edenlere de bu dönemlerde, sık sık rastlandı.

Tren, tramvay, tünel gibi teknolojik yeniliklerin Osmanlı ülkesine gelmesi de kadınların sokağa çıkmaları için bir fırsat oldu. Bu yeni taşıtları merak eden kadınlar, bunların kendilerine mahsus kısımlarına binerek, meraklarını giderirlerdi. Örneğin İstanbul'da, bazen ailece Sirkeci'den trene binilip, hem bu yeni icat görülür, hem de Küçükçekmece'ye gidilerek bir kır gezisi yapılırdı.

Refik Halid Karay, 19. Yüzyıl'da Sultan Abdülaziz döneminde, kadınların imda-

Amadeo Preziosi'nin 1853 tarihli 'Kapalıçarşı' adlı tablosundan ayrıntı: Kadınlar alışverişte (solda). Yine Preziosi'nin 1865 tarihli suluboya bir çalışmasında, mesirede kadınlar ve at arabası (sol üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Cemil Topuzlu anlatıyor:

Gülhane Parkı'nda 'orta yol'

İkinci Meşrutiyet döneminde, İstanbul Şehremini (Belediye Başkanı) Cemil (Topuzlu) Paşa, Gülhane Parkı'nı düzenleyerek halka açar. Ancak açılış gününde, kadın ve erkeklerin parkta birlikte dolaşmaları, dönemin iktidarı İttihat ve Terakki'nin lideri Enver Paşa'ya kadar uzanan şikayetlere neden olur... Gerisini Cemil Paşa'nın *(sağda)* anılarından okuyalım: "Paşa (Enver) beni çağırttığı zaman, yanında Bahriye Nazırı Cemal Paşa da vardı. Enver Paşa, 'Harp içindeyiz. Hoşnutsuzluğa sebebiyet vermeyelim, bu işleri sulhte düşünelim' dedi. Muhafazakârlığı malûmdu. Daha liberal olan Cemal Paşa şöyle bir hal tarzı buldu: 'Kadınların gezinti yerlerini ayıralım veya erkeklerle kadınlara ayrı ayrı gezinti saatleri verilsin.' Böyle yaptım ve İstanbul hanımlarının biraz daha geniş nefes almalarını temin ettim."

ederlerdi. Hasta olan 'küçük hanım' 20 gün çelik damlası alır, koçu arabasına binerek Edirnekapı dışında gezinti yapardı. Parası olmayanlar ise 'Yayan Çeliği'nde karar kılarlardı. Refik Halid, bu 'çelik ilacı' yüzünden, İstanbul'un o zamanki günlerinde hayli aşk maceraları yaşandığını belirtir.

Yabancı okullar da, kendi bünyelerindeki kız öğrencilerinin bol bol gezmelerini sağlamıştır. Fransız, İngiliz, Avusturya okullarında eğitim gören genç kızlar, okul idaresinin organizasyonuyla, öğretmen refakatinde mesirelere veya tarihî eserleri gezmeye giderlerdi. Ama okul yöneticileri de bu tür etkinlikleri adım adım izler, konu hakkında rapor hazırlardı...

Örneğin, 1902 yılında Kadıköy'deki 'Yeldeğirmeni Fransız Kız Mektebi' öğrencilerinden bir grubun, öğretmenleri refakatinde, banliyö treniyle Fenerbahçe mesiresine gidip geldikleri ve herhangi bir hadisenin yaşanmadığı, okul yöneticileri tarafından 'devlete rapor edilmesi gerekli' bir hadiseydi!

Kadınlar gündüzleri, işleri nedeniyle sokağa çıkabilirken, geceleri bu hakka pek sahip değillerdi. 'İkindi ezanı' ile evlerine dönerlerdi. Kadınlar, çok arzuladıkları gece gezmelerine, ancak 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren, o da nadiren kavuştular.

Erkekler bu dönemde yanlarında fener olmadan bir yere gidebilirlerken, kadınların 'bir fener taşımaları mecburiyeti' vardı. Kadınların yanlarında erkek olmadığı zaman feneri en yaşlısı, bunların da en cesaretli ve en erkek yapılı olanı taşırdı. Bazen de fener, zenci halayığa verilirdi. Fener taşıyanların diğer elinde de herhangi bir saldırıya karşı sopa bulunurdu.

dına tıbbın yetiştiğini söyler... Kansızlıktan dolayı solup sararan kızları muayene eden doktor, "Çelik vermek lazım, iki türlü çelik vardır; birini alınca araba ile her gün bir saat dolaşmalı, diğerini alınca ise kıra çıkıp bir saat açık havada oturmalı" derdi.

Maddi durumu iyi olanlar, 'Araba Çeliği'ni tercih

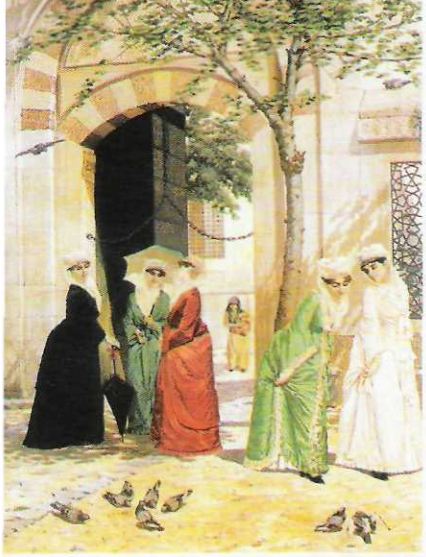

Fausto Zonaro'nun "Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Gelişi" adlı 1901 tarihli yağlıboya tablosundan detay (sağda, en üstte). **Osman Hamdi'nin 1904 tarihli 'Feraceli Kadınlar'ı** (sağ üstte). **II. Meşrutiyet sonrası, 1912'de Fransız L'Illustration dergisinde yayımlanmış L. Sabbatier imzalı bir tablo: 'Jön Türk Şıklığı'** (sağda).

RAMAZAN GEZMELERİ

Özellikle Ramazan ayında, 'On Beş Alayı' denilen, padişahın Topkapı Sarayı'ndaki iftara gidiş töreni, Kadir gecesi, Teravih namazları, kadınların en çok katılmayı arzuladıkları etkinliklerdi.

Ramazan ayında gezi özgürlükleri artan kadınlar, ca-

mi ziyaretlerine giderlerdi. Gündüzleri, kadınların vaaz ve hatim dinlemeleri için birkaç cami tahsis edilirdi. Buralara erkekler giremezdi. Bazı camilerde de kadınlara mahsus yerler oluşturulurdu.

AKŞAM EZANINDAN SONRA

Ramazan'da kadınların akşam vakitlerinde ortalıkta fazla dolaşmaları, zaman zaman yöneticileri rahatsız etmiş, bu yüzden Ramazan başlamadan yasaklamalar getirilmişti. 1857 yılı Ramazanı'ndan üç gün önce Zabtiye Nezareti'ne yazılan bir emirde, kadınların Şehzadebaşı, Beyazıt Meydanı ve Üsküdar caddelerinde akşam ezanından sonra dolaşmamaları için, tedbir alınması ve duyuru yapılması isteniyordu. Bu emirlere uymayan kadınlar, güvenlik güçleri vasıtasıyla evlerine teslim edileceklerdi...

Geceleri bir yere gitmek, kadınların hayatlarında pek az karşılaştıkları bir durumdu. Bu yüzden yaşlılıklarında sık sık bu gece gezmelerini 'tarihî hadiseler' gibi anlatırlardı.

ARABALAR ÇOĞALINCA

İkinci Abdülhamid döneminden itibaren arabaların çoğalması ve daha sonra sokakların aydınlatılmasıyla, kadınlar daha sık sokağa çıkmaya başladılar.

Osman Hamdi'nin 'Sultanahmet Camii Önünde Türk Kadınları' adlı tablosu (sol üstte). Mahmutpaşa'da alışveriş: 30'lu yılların ortası (üstte). 1900'lerin başında, sokağa çıkmaya hazır bir İstanbullu hanım (solda).

Kadınların sokakta artık kendilerini iyiden iyiye göstermeye başladıkları dönem, 1908'deki İkinci Meşrutiyet günleridir. Bu dönemde kadınlara yönelik olarak yayımlanan dergiler, 'Avrupaî' düşünceleri savunmaya, kadın haklarını sorgulamaya başladılar.

Kadınların tramvay, vapur ve trenlerde niçin kocalarıyla beraber oturamadıkları, vapurlarda niçin güverteye çıkamadıkları gibi konular gündeme getirildi. Bu dönemden itibaren de, açıkhavada yapılan mitinglerde konuşmacı olup toplulukları coşturan kadınlara bile rastlanılmaya başlandı... ■

Martimus Rørbye'nin 1837 tarihli "Tophane'deki Kılıç Ali Paşa Camii'nin Önünde Arzuhalci" adlı yağlıboya tablosu (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Seniha Cemal'in yaşamöyküsü

'İttihatçı eşi' olmanın ağır bedeli

Osmanlı'nın Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa'nın eşi Seniha Cemal, 'bir İttihatçı şefi'nin eşi olmanın getirdiği bütün sıkıntıları yaşayarak hayatı göğüslemeye çalışır.

ORHAN KOLOĞLU

Bizimkilerin topluca 'Paşavat' (Paşalar), Avrupalıların 'triumvira' adını verdikleri üç İttihatçı Paşa'dan (Talat-Enver-Cemal) biri olarak tarihe geçen Ahmed Cemal, 1899'da Selanik'te, 17 yaşındaki Seniha ile evlendirildi. Kendisi de 27 yaşındaydı. Bu evlilik, gerçekten de "iyi ve kötü günde" hiç aksamadan devam eden bir birliktelik oldu.

Askerî Eczacı Mehmed Nasib Efendi'nin oğlu olan Cemal, 1893'te Harbiye'yi bitirerek 1897'de Kolağası (Önyüzbaşı) olmuş, 1898'de de Selanik'teki 3. Ordu'ya Redif Fırkası (Tümeni) Kurmay Başkanı olarak atanmıştı.

Bilgisi ve yetenekleriyle sivrilen bu genç subay, fırka komutanının dikkatini çekti ve onu, babası ölünce himayesine almış olduğu kız kardeşinin kızı 17 yaşındaki Seniha ile evlendirdi.

Bunun bir 'görücü' evliliğinden çok, 'emir komuta zinciri' içinde bir nikâhlama olduğu söylenebilir. O dönemde sivil ya da askerî, kimi yöneticilerin kızlarını ve yakınlarını, çevrelerindeki yetenekli gençlerle evlendirmeleri geleneği oldukça yaygındı.

Düğünün 40 gün 40 gece sürdüğü hakkındaki abartılı söylenti, en azından, bu birleşmenin o dönemde hayli

Cemal Paşa'nın ölümünden bir yıl önce Budapeşte'de çektirilmiş bir fotoğrafta 'Cemal' çifti (üstte). Seniha Cemal, 1918 başlarında, Avrupa'da bulunduğu dönemde (solda). Seniha Cemal'in İstanbul'da, Apollon Fotoğrafhanesi'nde çektirildiği ve Mart 1918'de bir arkadaşına ithaf ettiği fotoğraf (sağ sayfada).

Anıların kaynağı... "Seniha Cemal'i ben, 1940'lı yılların sonlarında, kızı Kâmuran'ın evinde yaşadığı dönemde tanıdım. 70'ine yaklaşmış, 1919'dan itibaren yaşadığı sıkıntılı yılların bunalımıyla insanlardan, hele bizim gibi çoluk çocuktan uzaklaşmış bir insandı. Kendisiyle, saygı ifadelerinin dışında, bir sohbetimiz olamıyordu. Oğullarından Ahmed ve Behçet'i tanıdım. Seniha Cemal'in anılarını, kısmen kızı Kâmuran Cemal'den ama daha çok, arkadaşım olan torunu (Kâmuran Cemal'in oğlu) Mehmet Cemal'den dinlediklerimden hareketle aktarmaya çalışacağım... Bizler, Kâmuran Cemal'in evinde ve liderliğinde -hayatımızın en parasız döneminde- eğlenmenin yollarını ararken, Seniha Hanımefendi'nin dışarı yansıtmadığı sıkıntılarını içine atarak yaşadığını, şimdi bu kısacık yaşamöyküsünü kaleme alırken anlıyorum."

■ *Orhan Koloğlu*

merakediyorum@googlegroups.com

Cemal Paşa, oğlu Ahmed Cemal (günümüzün Milliyet gazetesi yazarlarından gazeteci Hasan Cemal'in babası), eşi Seniha Hanım, kızı Kâmuran, oğlu Behçet Cemal ve yanında, en küçük oğlu Mehmed ile birlikte (sağda).

yankı yapmış olduğunu gösterir. Fırka komutanı dayının yetim yeğenine, elmas bakımından zengin bir çeyiz hazırlatmış olması da bu yankıyı teşvik etmiş olmalıdır.

Bir sevgi evliliği olmamasına karşın, süreç içinde Cemal ve Seniha'nın birliktelikleri gerçek bir sevgiye dönüşmüştür. Cemal Paşa eşine daima "Venüs'üm" diye hitap etmiş, ondan da aynı bağlılığı görmüştür.

Bu mutlu beraberliğin ürünü, dört erkek ve bir kız çocuktur: Ahmed (29 Ekim 1900'de doğdu), Mehmed (1903), ikizler yani Kâmuran (kız) ve Nejdet (1907) ile Behçet (1911).

Bizde herkese 'dönme' damgası vuranlar, bu evliliğin Selanik'te olmasına bakıp, Seniha'yı da böyle nitelemekten ve bütün İttihatçılara yapıldığı gibi, Cemal Paşa'yı bu vasıtayla damgalama çabasından geri kalmamışlardır... Oysa Seniha Hanım, köken olarak Çerkez idi...

EVLİLİĞİN İLK YİRMİ YILI

Evliliğinin ilk yirmi yılında Seniha Cemal'in rolü, sürekli İstanbul dışı görevlere giden eşinin yokluğunda, çocuklarını büyütmek ve evini çevirmek olmuştur. Gerek ailesinden kalanlar, gerekse eşinin gönderdiği paralarla, genelde rahat bir yaşam sürmüştür. Hatta ailesi, biraz müsrif davrandığını da belirtir.

Fakat Seniha Cemal, İttihatçıların yani ikinci kuşak 'Jön Türkler'in devrimci girişimlerine de yabancı durmaz. Gerçi siyasetle ilgilenmez; ama sosyal faaliyetlerin, özellikle kadının toplumda daha aktif bir rol oynamasına yönelik çabaların dışında kalmaz. Hatta ön plana çıkmaktan da çekinmez.

Bu davranışında, eşinin de desteğine sahip olduğunu vur-

Mustafa Kemal'in Cemal Paşa'ya önerisi:
"Enver'i tutuklayalım, savaştan çıkalım"

Seniha Cemal'in anılarında çok büyük önem taşıyan bilgi, Mustafa Kemal'in 1917 Eylül ya da Ekim'inde, Cemal Paşa'ya, Osmanlı Orduları Başkumandan Vekili Enver Paşa'yı *(altta; Cemal Paşa ile birlikte)* tutuklama önerisinde bulunmasıyla ilgili olandır.

Mustafa Kemal *(sağda; 1918'de)*, Çanakkale (1915) ve Diyarbakır (1916) cephelerindeki başarılarından sonra, durumu karışık olan Şam'daki 2. Ordu'nun komutanlığına atanmıştı. Bütün cephelerin üst komutanlıklarına Alman generallerini getirme

tutkusu içindeki Enver Paşa'nın buraya atadığı Falkenhayn ile, bütün bölgenin amiri durumundaki Cemal Paşa gibi, Mustafa Kemal de uyuşamıyordu. İtirazlarını başkumandanlığa yazılı olarak da bildiren Mustafa Kemal daha sonra istifa etti. Cemal Paşa da istifayı düşünüyordu; ama birlikte ayrılmak önerisine yanaşmadı ve "Enver yakında Suriye'ye geleceğini bildirdi, onunla konuştuktan sonra bir karara varmak daha uygun olur" yanıtını verdi... Seniha Hanım'ın eşinden işitip anlattığına göre, bunun üzerine Mustafa Kemal, yeni bir öneride bulunmuş: "Ordunun durumu iyi değil, Enver yanlışlıklar yapıyor.

gulayan Seniha Hanım, yıllar sonra, Resimli Hayat dergisinin 23 Mart 1954 tarihli sayısındaki bir söyleşide, bu çabalardan birini şöyle aktarır: "Bir mektep açmayı kararlaştırdık. Hepsi hanımlardan olmak üzere, bir cemiyet kurduk. Reisliğine beni seçtiler."

Bu cemiyet, hedeflediği okul için para toplayacaktır; bir elişi sergisi açmayı planlayacaktır. Etfal Hastanesi'nde yapılacak bu serginin haberi yayılınca, Seniha Cemal ve arkadaşları büyük bir dirençle karşılaşırlar. Ama sergi hazırlanır; Seniha Cemal ve arkadaşları "çarşaflı fakat yüzleri açık olarak" masaların başında durup satış yaparlar: Kermes türü bir olaydır bu... Böylece, Seniha Cemal ve çevresindeki hanımlar okul açma projesini gerçekleştirirler...

ALMANYA DÖNEMİ

1919'da, Seniha Hanım'ın yaşamında sıkıntılı bir dönem başlar. Aile, Cemal Paşa'nın ardından Almanya'ya göç eder. Ancak onun Rusya, Afganistan ve Kafkasya gezileri nedeniyle, bir daha bir araya gelemez.

Oğullarından Ahmed, bir Alman askerî okulundadır ve Münih'teki evleri de, savaş sonrası sıkıntı içine düşen Türk öğrencilerinin bir tür toplantı merkezi haline dönüşür.

Almanya'nın bu karmaşa döneminde, Ahmed diploma alamayacak duruma düşünce, Macaristan'a ziraat mühendisliği eğitimi görmeye gider. Aslında Türkiye'ye geçip Kurtuluş Savaşı'na katılmak istemektedir. Ama ülkedeki İttihatçı alerjisi nedeniyle, babası gitmesine izin vermez.

Bir İttihatçı liderinin oğlu olmanın sıkıntısını, Behçet de çekecektir: Heybeli Deniz Harp Okulu'nu iyi derece ile bitirmesine karşılık, gözlerinin zayıf olduğu bahanesiyle, kıta hizmetine çıkmasına izin verilmez, o da sivil yaşama döner.

CEMAL PAŞA'DAN SONRA

Cemal Paşa'nın 1922 sonunda Tiflis'te öldürülmesinden sonra, aile tamamen Seniha Hanım'ın aileden kalan mücevherlerinin satışıyla geçinme durumuna düşer.

Bu sırada, Seniha Hanım'ın elindekileri ihtiyatlı kullanması yolunda İttihatçı dostları Hüseyin Cahit (Yalçın) ve eski Maliye Nazırı Ca-

Yıl 1914, İstanbul: 'Cemal' çiftinin çocukları: Soldan sağa doğru Kâmuran, Ahmed, Mehmed ve Necdet. En önde oturan ise Behçet (üstte). Seniha Cemal, Mart 1954'te 'Resimli Hayat' dergisinin kendisiyle söyleşi yaptığı sırada (sol üstte): Duvarda, 72 yaşındaki Seniha Cemal'in bir gençlik resmi yer alıyor.

Hazır gelmişken onu engellemek için tutuklayalım ve İngilizlerle anlaşalım. Savaştan çıkalım." Cemal Paşa'nın yanıtı ise şöyle olmuş: "Arkadaşlarla başladık, arkadaşlarla bitiririz." Seniha Hanım, 1954 röportajda Enver'in Kudüs'te, arkasındaki askerî birliklerle birlikte, Mescid-i Aksa'nın önünde çekilmiş bir fotoğrafını göstererek, o sırada daha önde ve kenarda duran eşi ile Mustafa Kemal'in bunu baş başa konuştuklarını da sözlerine ekliyor. Biz ise, uzun yıllardan sonra, bir tarih karıştırması olduğu kanısındayız. Kudüs fotoğrafları 1916 ziyaretine aittir. O sırada Mustafa Kemal, Edirne'de komutandı ve arkasından Diyarbakır'a atandı. Ancak olay burada bitmemiştir. 1918'in Mart-Nisan aylarında Almanya'da Karlsbad'da tedavi görürken, Mustafa Kemal, Seniha Hanım ile karşılaşır ve "İmkan bulursa hem Enver'i hem de Cemal'i tutuklattırmayı düşündüğünü" yüzüne karşı söylemekten çekinmez. Bu konunun 1936'da, aralarında tekrar gündeme gelişini, ana yazıda aktarıyorum... ***O. K.***

merakediyorum@googlegroups.com

Cemal Paşa oğlu Mehmed Cemal ile birlikte (üstte). 1928 yılında genç Türkiye Cumhuriyeti'ni ziyarete gelen Afgan Kralı Amanullah Han, Cumhurreisi Mustafa Kemal Paşa ile birlikte (sağ üstte). Seniha Cemal ve eşi Cemal Paşa, oğulları Ahmed ve Mehmed ile birlikte (sağda).

vid Bey'in uyarıları pek bir işe yaramaz.

Artık Türkiye'ye dönmekten başka çıkar yol kalmamıştır. 1926 yılında Seniha Cemal, Ankara'da saygı ile karşılanır. Hatta Çankaya Köşkü'nde 10 gün şeref misafiri de olur. Ancak 'genç dul kadın' dedikoduları başlayınca, Köşk'ten hemen ayrılır.

Oysa Mustafa Kemal, kendisine karşı gayet dostça ve saygılı davranır; bütün ihtiyaçlarının karşılanmasını emreder. Seniha Cemal'e olduğu gibi, Cemal Paşa'nın çocuklarına da babalarından emekli aylığı bağlanır. Ayrıca mübadele sistemi çerçevesindeki bir apartman katı da aileye bağışlanır.

Bu arada Mustafa Kemal, Seniha Cemal'den 'bildiği muhtaç İttihatçı ailelerin isimlerini vermesini' ister. Ancak 'İzmir Suikastı' olayı ve Hüseyin Cahit ve Cavid Bey ile yakın dostluğu, Seniha Cemal'in Ankara'da kalmasını istenir olmaktan çıkarır.

Cemal ailesi, İstanbul'a yerleşir. 1928 yılında Afgan Kralı Amanullah Han ve eşinin Türkiye'yi ziyaretleri Seniha Cemal'in önünde yeni bir ufuk açar: Cemal Paşa'nın Afganistan ordusunun çağdaşlaşması için sarf ettiği çabaları bilen Kral, çocuklarına aylık bağladığı gibi, ayağa kalkarak karşıladığı Seniha Cemal'den, Kabil'e gelip Afgan kadınlarının kalkınmasına öncülük etmesini ister...

AFGANİSTAN SERÜVENİ

Seniha Cemal'in Afganistan seyahati, hem Türkiye'de hem de Hindistan'da olaylarla dolu geçer. Yolculuk masrafını karşılayacak parayı alıp gemiye binmişken, İstanbul Polis Müdürü'nün emriyle Seniha Cemal'in gidişi engellenir. Zira 'yüksek makamlardan' ihbar vardır; "İttihatçıları harekete geçirecek, hükümet darbesi yaptıracak" diye...

Seniha Cemal, hareketsiz yaşamaktan öylesine yorgundur ki, birkaç ay sonra, İtalya için pasaport çıkartıp yola koyulur. Roma-Kahire-Hindistan yoluyla Afganistan hududuna kadar ulaşır. Ama bu kez de, İngiliz makamları karşı tarafa geçmesine izin vermezler. Ülkenin güvensiz olduğu bahane edilir. Ama aslında, bu topraklarda bir Türk ve İttihatçı dinamizminin kökleşmesinden rahatsızdırlar.

Tam bu sırada, bir hükümet darbesi sonucu, Amanullah Han tahttan indirilince, Seniha Cemal de, Türkiye'ye dönmek zorunda kalır...

Seniha Cemal, İstanbul'da içine kapanık ve malî açıdan sıkıntılı bir yaşam sürdürdüğü sırada, 1936 yılında Cadde-

bostan Gazinosu'nda Atatürk ile karşılaşması, eski bir hesaplaşmanın yeniden gündeme gelmesine yol açar.

Tek başına müzik dinlemek için gittiği gazinoda otururken Seniha Cemal'in masasının önünde bir genç yaver belirir. 'Cumhurreisi hazretlerinin kendisini masasına davet ettiğini' söyler.

Seniha Cemal'in kıyafet özrü yetmez... Sonunda, yoğun kalabalık arasından geçebilmek için, yaverle dans ederek ilerlemek durumunda kalan Seniha Cemal, Atatürk'ün masasına ulaşır. Cumhurbaşkanı onu ayağa kalkarak karşılar; iltifat eder ve bir ara, sözü 1917'de Karlsbad'da yaptıkları görüşmeye getirir:

"Size karşı 1917'de Karslbad'da söylediklerim için mahcubum. Üç paşayı mahkemeye sevk etmekten bahsetmiştim..."

Seniha Hanım hemen yanıtlar: "Benim paşam temizdir... Ben senin adaletine güvenirim." Bir ihtiyacı olup olmadığı sorusuna da 'Hayır' demekle yetinir. Çocuklarının tahsilinin devam etmesi, Seniha Hanım için yeterlidir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarının, memur ve emekli maaşlarının alım gücünü büyük çapta düşürmesi sonucu, Seniha Cemal'in sıkıntıları da artar. 1943'te devletin bağışladığı apartman katı satılır. Ama Seniha Hanım, akşam beş çayını Lebon'da içmekten de vazgeçmez. Esasen bu bir lüks değil, onu hayata bağlayan bir alışkanlıktır. Seniha Cemal, İstanbul'da 1962 yılında, 80 yaşında vefat eder. ■

'Bir İttihatçı şefi' olarak Cemal Paşa...

Ahmed Cemal, yöneticilik yeteneğiyle emri altındaki genç kadroları kendisine bağlamayı başaran bir askerdi. Fikirleri itibariyle özgürlük yanlısı ve Abdülhamid karşıtıydı. 1880'ler başı doğumlu Ahmed Cemal, daha sonraki yılların ünlü komutanlarından yaklaşık on yaş büyük olduğu ve birliğe katılan genç subaylarla paşalardan çok kendisi temasta olduğu için, bunlarla kolaylıkla diyalog kurdu. Böylece yaygınlaşan Abdülhamid karşıtı örgütlemede önemli rol oynadı.

1905'te Binbaşı rütbesini aldı, 1906'da Rumeli Demiryolları Müfettişliği'ne atandı. Rütbe ve görevinin yükselmesi, gizli örgütlenmeye katkısını daha da artırdı. Nitekim II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Sultan'a Cemiyet'in mesajlarını ulaştırmak üzere İstanbul'a gönderilen on kişilik heyet içinde yer aldı. Bundan sonra sürekli olarak yüksek görevlere geldi; Üsküdar Muhafızı (1909), Adana Valisi (1909), Bağdat Valisi (1911) oldu; Miralay (Albay) rütbesini aldı (1912).

Balkan Savaşı'na katıldı. İstanbul Muhafızı göreviyle, Mirliva (Tuğgeneral) rütbesini aldı. Nafia ve sonra da Bahriye Nazırı, ardından Filistin'deki 4. Ordu Kumandanı oldu (1914; *üstte, 4. Ordu Karargâhı'nda*). Ferik (Korgeneral) rütbesini aldı (1915). Suriye ve Garbi Arabistan Orduları Umum Kumandanı'yken Birinci Ferik (Orgeneral) oldu (1917). İstanbul'a 1918 başlarında döndü *(solda; 'büyük üniforma' ile)*. O yılın sonunda Mondros Mütarekesi ile Osmanlı yenilgiyi kabul edince, Enver Paşa ile birlikte Almanya'ya sığındı. Dünya Savaşı sırasındaki politikaları, Enver Paşa'dan farklı olan Cemal Paşa, sürgündeyken onun hayallerine kapılmadı. Hatta tam aksine, Mustafa Kemal'in haklılığını kabul ederek Ankara Hükümeti'ne yardımcı olmaya çalıştı. Afgan ordusunu modernleştirme çalışmaları yaparken, 22 Temmuz 1922'de Tiflis'te, görünüşte Ermeniler, ama aslında Bolşevik ajanları tarafından öldürüldü. Kemikleri sonradan, Erzurum'daki şehitliğe nakledildi. Talat Paşa'nın kemikleri 1940'larda Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ndeki şehitliğe nakledildiğinde, onunkinin de getirilmesi düşünüldüyse de, ailesi buna karşı çıktı.

merakediyorum@googlegroups.com

Köprü parçalayan 14 saatlik karayel

İstanbul fırtına altında

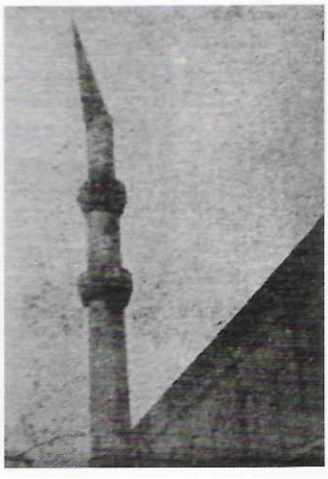
11 Şubat 1936 gecesi hızı saatte 90-100 kilometreyi bulan karayel fırtınası, Unkapanı Köprüsü'nü parçalar. O gecenin can kaybı 56 kişidir.

ERTAN ÜNAL

İstanbullular 1936 yılına, eskilerin deyimiyle 'mülayim' bir kışla girmişlerdi. Ne Boğaz, ne Haliç donmuş, en uzun süreli kar yağışı ise bir günlük olmuştu. Bu durum herkesi şaşırttığından, gazeteciler durmadan Kandilli Rasathanesi Müdürü 'Fatin Hoca'nın eşiğini aşındırıyor, gazetelerde, "Baharın kapısı aralandı" şeklinde haberler çıkıyordu. Bu iyimserlik Şubat ayının 11'ine kadar sürdü.

11 Şubat gecesi saatler 22.10'u gösterirken patlayan karayel fırtınası, kentin bütününü saran büyük bir doğal afetin başlangıcı oldu. Saniyedeki hızı 25 metreyi bulan ve ilerleyen dakikalarda daha da artan fırtınayla birlikte, tipi halinde kar yağışı da başladı.

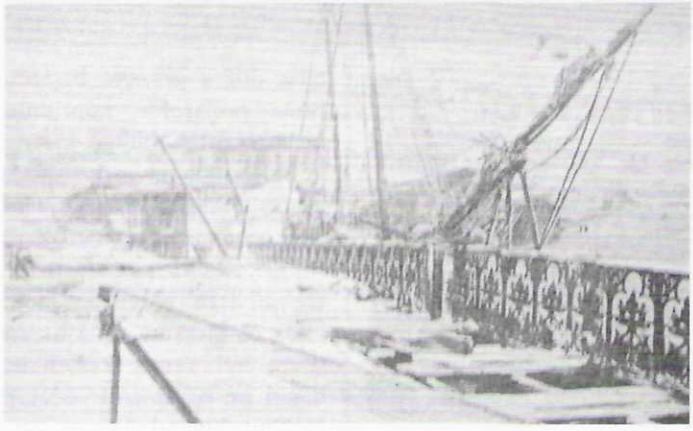
Fırtına kentin üzerinde ıslıklar çalarak dolaşırken, İstanbul'un kendine özgü ahşap evleri sanki zelzele olmuş gibi sallanıyor, işyeri tabelaları havalarda uçuyor, o saatte dışarıda olanlar yüzlerinde kırbaç gibi patlayan rüzgardan korunabilmek için sığınacak yer arıyorlardı.

İstanbul'da 12 Şubat 1936 sabahı (üstte). Sultanahmed Camii'nin hasar gören minaresi (sağda).

Fırtınanın parçaladığı Unkapanı Köprüsü (solda) 60 yaşındaydı ve 37 yılı da Karaköy'de geçmişti. Dönemin gazetelerinde yer alan bir fotoğrafta, fırtınadan sonra köprü (sol altta).

Geceyarısına doğru, hızı saatte 100 kilometreyi bulan fırtına, denizde olanlara da korkulu anlar yaşatıyordu.

Fırtına patladığı sırada Sirkeci'den, Galata rıhtımında demirli bir gemiye gitmek üzere, sandalla açılan 10 kişi sandalın alabora olması sonucu dalgalar arasında boğularak can veriyor, bu doğal afetin ilk kurbanları oluyorlardı.

23.10 seferini yapmak üzere Üsküdar'dan Köprü'ye hareket eden Şirket-i Hayriye vapuru şiddetli fırtına yüzünden yoluna devam edemiyor, yolcuların korku dolu bağırışları arasında, güçlükle Beşiktaş iskelesine yanaşabiliyordu.

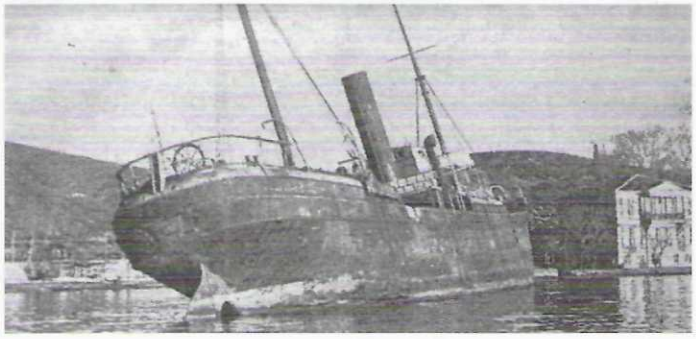
Limanda imdat düdükleri birbirini izlemekteydi. Beşiktaş önlerinde demirli duran ve bir gün sonra hacı adaylarını Cidde'ye götürmek üzere hareket etmesi beklenen Adana gemisi, fırtınanın şiddetinden demir tarıyor ve Marmara'ya doğru açılıyordu.

Gemide bulunan hacı adayları güverteye fırlamış, bağırarak, feryat ederek kendilerine yardım edilmesini istiyorlardı. Ancak sesleri, tipi halinde yağan karın ve fırtınanın uğultusu arasında kaybolup gidiyordu. Adana gemisi, başıboş mayın gibi yol almakta idi.

Mutlu bir rastlantı, hayat ile ölüm arasındaki incecik çizgide gidip gelen hacı adaylarını kurtardı. Dalgalar gemiyi Haydarpaşa Mendireği'nin içine doğru yönlendirince, büyük tehlike atlatmış oldu.

Hacı adayları tehlikeyi atlatmıştı; ama Haliç'tekiler için durum böyle değildi.

Fırtına en ölümcül darbeyi 60 yaşındaki Unkapanı Köprüsü'ne vurmuş, emektar köprü, Haliç çevresinde oturanların duyup korktukları müthiş bir çatırdı ile üç parçaya ayrıl-

Boğaziçi'nde karaya vuran gemilerden biri (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Cumhuriyet

Memlekette müthiş bir kar fırtınası başladı

İstanbul halkı dün gece çok korkulu dakikalar geçirdi

Fırtına Ankarada da birçok hasarlara sebebiyet verdi; Trakyaya müthiş kar yağıyor, İzmirde yeni seylâblar oldu

Mançu ordusu şimalî Çini istilâya başladı

Fırtınadan sonra Galata Köprüsü'nün Eminönü yakası (en üstte) ve Yemiş İskelesi civarı (sağ üstte). 12 Şubat 1936 tarihli Cumhuriyet'te 'fırtına' haberi (üstte). Karacaahmet mezarlığında zarar gören ağaçların görüntüsü (sağda).

mıştı. Sık sık yapılan onarımlarla ayakta durmaya çalışan köprü, fırtınanın şiddetine dayanamamıştı. Köprü'den kopan kimi parçalar da denize dağılarak, sandal, mavna, motor; önüne ne çıkarsa yaslanıp, batırmaya başlamıştı.

Bulunduğu motordan son anda kendini buz gibi suya atarak, Köprü parçasının altında kalmaktan kurtulan bir denizci, daha sonra olayı şöyle anlatıyordu:

"Geceyarısına doğruydu. Çok şiddetlenen tipi 5 metre ilerisini görmek imkanı bile vermiyordu. Bu sırada yakınımızda büyük bir çatırdı koptu ve bunu müteakip bir gürültüyle devasa bir karaltı üzerimize doğru gelmeye başladı. Biraz yaklaşınca, köprünün bir parçasının birkaç mavna ve motoru önüne katarak üzerimize geldiğini gördük. Hemen kendimizi denize attık..."

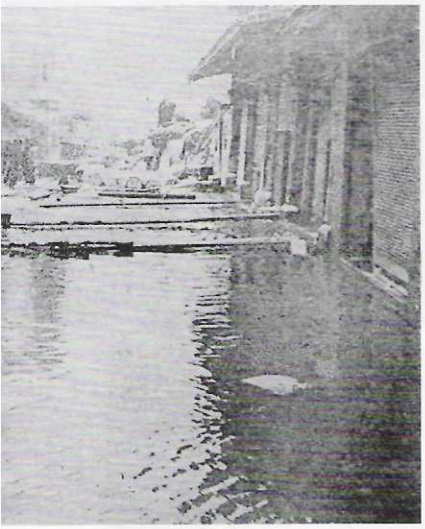
Köprünün parçaları, İstanbullulara veda eder gibi, Haliç'te bir süre dolaştıktan sonra biri Yemiş İskelesi'ne, diğeri ise o zamanlar Meyve Hali'nin bulunduğu yere çarparak durabilmişti. Bu arada taşan Haliç de, Yemiş İskelesi ve çevresini göle dönüştürmüştü.

Boğaziçi'nde ise, fırtınanın şiddetinden İstinye'de boş olarak demirli duran Fenerbahçe gemisi, kaptan köşküne kadar su alarak batmış, nöbetçi denizci kurtulmayı başarmıştı.

Denizde bu gelişmeler yaşanırken, karada olanlar da korku vericiydi. Fırtına, daha sonra yapılan sayımda belirlendiği gibi, 700'ü Karacaahmet Mezarlığı'nda olmak üzere, bine yakın yaşlı ağacı kökünden söküp atmış, kentin çeşitli kesimlerinde 12 ahşap ev yıkılırken, bazı yerlerde de yangın çıkmıştı. Boğaziçi'nde Kireçburnu'nda, Cağaloğlu'nda Kapalıfırın'ın karşısında, Şişli'de Letafet Apartmanı'nda ve Beylerbeyi'nde çıkan yangınlar çevreye yayılmadan söndürülüyordu.

Fırtına camilere de büyük zarar vermişti. Ayasofya'nın minarelerinden ikisinin külahı

Eminönü'nde Balıkpazarı civarının fırtınadan sonraki görüntüsü (solda). 12 Şubat tarihli Akşam gazetesinde 'fırtına' haberi (altta).

kopmuş, kubbedeki kurşunların bir kısmı uçup gitmişti. Sultanahmet camiinin minarelerinden birinin külahı uçarken, bir diğeri de yana kaymıştı. Fırtınadan sonra yapılan hasar tespitinde, 151 caminin onarıma muhtaç olduğu belirlenecekti.

TRENLER KARA SAPLANIYOR

Dakikalar ilerledikçe, fırtınanın yalnız İstanbul'da değil, çevresinde ve özellikle Trakya'da da etkili olduğu ortaya çıktı. Avrupa'dan gelen Şark Ekspresi ve Edirne'den kalkan yolcu treni kara saplanıp kalmışlardı.

Yüzlerce yolcuyu kurtarmak için harekete geçen ekipler de trenlere ulaşamamıştı. Bu arada görevi gereği bir olayı soruşturmak için Istranca'ya gitmekte olan Çatalca Cumhuriyet Savcısı Hayri Bey, Istranca İstasyonu'nda donarak ölmüştü. Daha sonra fırtına nedeniyle telefon hatları koptuğundan gelişmeler de izlenemez oldu.

Fırtına dubalar üstündeki Galata Köprüsü'nü beşik gibi sallarken, henüz 24 yaşındaki köprü, Unkapanı'ndaki eski köprüden daha dayanıklı çıkıyordu.

14 saat sürdükten sonra dinen fırtınanın korkunç bilançosu, ertesi gün tüm dehşetiyle ortaya çıktı.

Makale etrafında yeniden şiddetli bir muharebe oldu

AKŞAM

Amerika ordu ve donanması için bir milyardan fazla sarfedecek

Tayyare piyangosu: Kazanan numaraları 8 inci sahifemizde okuyunuz

Suriyede yeniden kanlı hadiseler oldu

Deyrizorda beş nümayişçi öldü, bir polis zabiti ağır surette yaralandı

Kadınlardan mürekkep bir heyet Parise gidiyor

Şehir içinde yapılması istenen ıslahat

Fırtına devam edecek

Sıcaklık sıfırdan aşağı 4 dereceye indi

Dün gece başlıyan fırtına karada ve denizde bir çok tahribat yaptı. Karın kalınlığı 40 santimetreyi buldu. Fırtına Ankarada da çok şiddetlidir

Unkapanı köprüsü kâmilen parçalandı iki apartman bir çok binalar yıkıldı

Gazetelerin, "İstanbul için tam bir afet oldu" başlığıyla verdikleri fırtına sırasında, İstanbul ve çevresinde 56 kişi donarak, boğularak, enkaz altında kalarak can vermiş; 130'u İstanbul limanında olmak üzere, 240 mavna ve sandal batmış, 151 cami ve çok sayıda ev hasar görmüştü...

ERTESİ GÜN...

Baharı beklerken, bir karayel fırtınası ile neye uğradıklarını şaşıran İstanbullular, 12 Şubat günü sokağa çıkamadılar. Kar kalınlığı bazı bölgelerde 40 santimi bulmuştu. Makaslar donduğu için tramvaylar çalışmıyor; devrilen ağaçlar yüzünden bazı yollar kapandığından, otobüsler de işlemiyordu.

Sıcaklık ise sıfırın altında

Atatürk de İstanbul'daydı

İstanbul'u birbirine katan fırtına sırasında, Atatürk de kentteydi. 'Reisicumhur' 9 Şubat günü özel trenle Ankara'dan İstanbul'a gelmiş, Haydarpaşa'da törenle karşılandıktan sonra, Dolmabahçe Sarayı'nda dinlenmeye çekilmişti. 10 Şubat günü Topkapı Sarayı Müzesi'ne giderek incelemelerde bulunan Atatürk, daha sonra Dolmabahçe'ye dönmüş; fırtınayı oradan izlemişti.

merakediyorum@googlegroups.com

Unkapanı'na yapılan yeni köprü (sağda), 29 Ekim 1939'da İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar tarafından 'Gazi Köprüsü' adıyla açılır (sağ altta). Kandilli Rasathanesi Müdürü Fatin Gökmen (sağda, ortada). O günlerde Avrupa'dan gelen Şark Ekspresi, Çatalca yakınlarında mahsur kalır (sağ altta).

6 dereceye kadar düşmüştü. Kentte ekmek sıkıntısı çekiliyordu.

Bu arada bazı mezbahaların yolu fırtına nedeniyle kapandığından, kente et getirilememiş, bir gün önce 50 kuruştan satılan kuzu etinin kilosu 80 kuruşa fırlamıştı. Uzunca bir süreden beri işsizlikten bunalan oduncu ve kömürcülerin keyifleri de yerine gelmişti!

Fırtınanın yol açtığı zararın giderilmesi ise, aylar sürecekti. Fırtınanın bir tek yararı olmuştu: Aslında zaten ayakta duramaz hale gelmiş bulunan Unkapanı Köprüsü parçalayarak yerine bir yenisi yapılmıştı. İstanbulluların tek teselli de bu olmuştu!..

'Kartopu oynama' yasağı

İstanbul'da 11 Şubat 1936 gecesi patlak veren fırtınadan sonra, 40 santimi bulan karın tadını çıkarıp kartopu oynamak isteyen çocuklar *(altta; o günlerin bir gazetesinden)*, dönemin belediyesinin koyduğu 'Kartopu oynama' yasağı ile karşılaşırlar. Bunun nedeni, belediyeye göre, çok açıktır: Büyüklerin de çocuklardan heveslenip kartopu oynamaları ve bu oyunun yaralanmalara yol açması... Yolda yürürken kartopu bombardımanına uğrayan kimi İstanbulluların şikayetleri üzerine, belediye sorunu bu şekilde çözer! Yasağın uygulanması için polis görevlendirilir. Yapılan açıklamaya göre, eğer polisin kartopu oynarken yakaladığı kişi yetişkin ise, para cezası anında tahsil edilecekti... Küçük ise, zabıt tutulup velisinden alınacaktı.

1930'lu yılların İstanbul'unda, halk arasında pek sevilen ve en az film yıldızları kadar popüler olan kişilerden biri de Kandilli Rasathanesi'nin kurucusu ve Müdürü 'Fatin Hoca' idi. Günümüzün Ahmet Mete Işıkara'sı gibi, 'Hoca' işinin ehli bir uzmandı.

O zamanlar, hava durumu da rasathaneden sorulurdu: Gazetecilerin, 'Hararet kaç derece olacak?' ya da 'Tazyik (basınç) ne durumda? Fırtına çıkacak mı?' gibisinden sorularına Fatin Hoca, bıkıp usanmadan cevap verir, tahminlerinin büyük bir bölümü de doğru çıkardı.

11 Şubat fırtınasından hemen sonra, gazeteciler her zaman olduğu gibi, Fatin Hoca'ya koştular. Fatin Hoca şunları söyledi: "Bu kışı fevkalade hale getiren fırtınadır. Fırtınanın yaptığı tahribat yüzünden karın ehemmiyeti artmış, halka bu kışı şiddetli hale getirmiştir. Ben bunda bir gayrıtabiîlik bulmuyorum. Nitekim bugün kar yağmayacaktır."

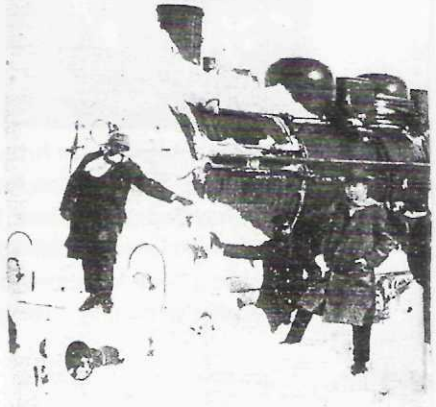
Gerçekten de o gün kar yağmadı... Ama bu arada, fırtına günler boyunca basının temel malzemesi haline geldi. Ayrıca Hikmet Feridun Es gibi, o günkü basının kimi 'genç kabiliyetleri', Unkapanı Köprüsü'nden kopan parçaların -

tehlike yaratmaması için- Galata Köprüsü'ne bağlanması üzerine, 'romantik' satırlar kaleme aldılar:

"İstanbul halkı dört-beş günden beri gayet ateşli bir aşk sahnesi seyrediyor. Bu aşk sahnesi tam Karaköy Köprüsü'nün üstündedir. Eski ihtiyar köprü kendisinden çok genç olan sevgilisi Galata Köprüsü'nün yanına sokulmuş, onun kulağına âşıkane sözler fısıldıyor gibi..."

Tabii, Naci Sadullah gibi, konuya daha farklı yaklaşanlar da vardı: "Benim ilk tuha-

fıma giden şey, vahşi memleketlerde bile tabiî sayılan karın bir semavî (gökle ilgili) afet gibi bizi alt üst edişiydi. Avrupalıların bayram gibi bekleyip, bayram gibi karşıladıkları kar, İstanbul'u çorba kazanı gibi allak bullak etti..." (Son Posta, 13 Şubat 1936)

O dönemde Cumhuriyet gazetesinde yazan ünlü romancı Hüseyin Rahmi Gürpınar da olayı hemen 'hâtıralaştırır' ve 25 Şubat 1936 tarihli gazetede, 'Fırtına Gecesinin Hatırası' başlıklı yazısı yer alır.

"Bilmece yazmıyorum. Bizim Heybeli'deki evden bahsetmek istiyorum" diyerek kaleme sarılan Hüseyin Rahmi, önce Ada'daki ahşap evinin özelliklerini anlatır sonra da, 'o geceye' fırtına gecesine döner:

"Yatak odam garbe, karayele pehlivanca göğüs germiş bir vaziyettedir. İlk tatlı uykuya dalmışım. Rüya görüyorum. Çürük bir teknenin içinde dağlara çıkan fırtınalı bir denize açılmışım. Orsa boca müthiş sallanıyorum. Bu korkunç rüyanın verdiği halecanla gözlerimi açtım. Aaa, yalan değil, rüya hiç değil... Sahiden sallanıyorum. Acaba bir kabus mu geçiriyorum. Bir sar'a nöbetine mi tutuldum?"

Bu arada yazarımız bir çatırtı duyar: "Arkama bir şey almadan kendimi yataktan attım. Baktım, pencerelerden birinin pervazı fırlamış. Hemen çerçeveye abandım. (...) Çerçeve beni geri geriye tarif olunamaz bir hızla itiyor. Çıtasız yerden hücum eden karlar suratımı kamçılıyor. Dışarısı, bir metreden ötesi seçilmez, dondurucu ayaz bir gece. Pancur yapraklarının her biri başka türlü ıslık çalıyor. Rüzgarın saniyede 30-40 metre bir çılgınlıkla koşmasının ne demek olduğunu benim bu dağ tepesindeki penceremden görüp dinlemeliydiniz. Uçuyoruz!"

Hüseyin Rahmi'nin yazısı uzayıp gider ve böylece '11 Şubat Fırtınası' edebiyat tarihimize de geçmiş olur! ■

İstanbul'da 'karakış'...

İstanbul'un tarihinden söz eden kaynaklarda, Boğaziçi'nin ilk kez M. S. 401 yılında yaşanan 'büyük bir kış' sırasında donduğu belirtilir. İstanbul'da Osmanlı döneminin ilk büyük kışı ise, Genç Osman'ın *(altta)* saltanat yıllarına rastlar: 9 Şubat 1621 sabahı, Boğaziçi donmuş ve kentin iki yakası buzdan bir geçitle birbirine bağlanmış durumdadır. Dönemin *müneccimlerine göre, bu olay 'büyük bir felaketin habercisi'* idi... 1657'de ise Haliç tamamen donar. 1823, 1862 ve 1878 kışları da çok şiddetli olur. Cumhuriyet döneminde ilk büyük kış, hava sıcaklığının sıfır altı 16 dereceye kadar düştüğü 1929'da yaşanır. Levent ve Kısıklı'ya kurtlar iner. Tuna'dan gelen ve her biri en az 10 metre büyüklüğünde, 3 metre kalınlığındaki buzlar 2 Mart günü Boğaz'ı istila eder. 1954 kışında da *(üstte)* benzer bir durum yaşanır.

FOTOĞRAF: ESER TUTEL ARŞİVİ

Son Posta

Fırtınanın Zararları Çok Büyük!

52 Kayık Ve Mavna Battı, 1000 Ağaç Yıkıldı, Birçok Evler Hasara Uğradı, Unkapanı Köprüsü Parçalandı

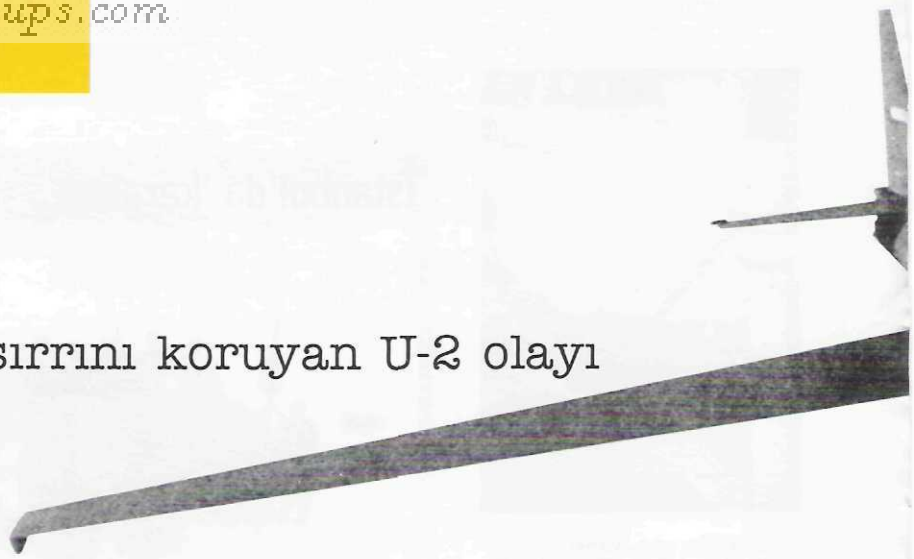
Hariçle Her Türlü Muvasalası Kesilen Şehir Dün Ölü Halde İdi

Kasırga Ve Dolu İzmire Korkunç Saatler Geçirtti

Fırtınanın Altüst Ettiği İstanbulda Neler Gördüm?

Dönemin dergisi Akbaba'nın kapağındaki 'Ramiz' imzalı karikatürde, şu satırlar yer alır: "Fırtınada parçalanan Unkapanı Köprüsü'nün tamirden sonraki hali: Asma köprü!" (solda, en üstte). **Cumhuriyet gazetesinde fırtına izlenimlerini anlatan Hüseyin Rahmi (sol üstte) ve 13 Şubat tarihli Son Posta gazetesi** (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

44 yıldır sırrını koruyan U-2 olayı

'Yumuşama'yı dinamitleyen uçuş

'Soğuk Savaş'ı uzatan ve Türkiye'yi pazarlık konusu haline getiren olaylar, Gary Powers'ın kullandığı U-2 uçağının Sovyetler Birliği topraklarına düşmesiyle başlar.

M. Tanju Akad

1950'lerin sonunda, ABD Başkanı Eisenhower ve Sovyetler Birliği'nin lideri Kruşçev, bloklar arası bir yumuşama peşindeydiler.

Yıl 1960, günlerden 1 Mayıs; Avrupa henüz zifiri karanlıkta. Moskova'daki büyük törene hazırlananlar bile henüz kalkmamış. Orta Asya'da ise puslu bir alacakaranlık doğu ufkunu aydınlatmaya başlamış... Pakistan'ın Peşaver askerî üssünde bir garip uçak. Gövdesi küçük ama kanatları o kadar geniş ki, pistte ilerlerken adeta kanat çırpan bir kuş gibi sallanıyor:

U-2 tam güç ile ancak pistin sonunda yerden kesiliyor. Pilotu Gary Powers, Norveç'teki Bodø Üssü'ne kadar yaklaşık 6 bin kilometrelik uzun bir uçuş yapacak ve bunun dörtte üçünden fazlası, Sovyet topraklarında gerçekleşecek. Bu, Powers'ın Sovyetler Birliği üzerinden yapacağı yirmi sekizinci casus uçuşu.

Powers Himalayalar'ın muhteşem şafağını seyrederek

ve turlar atarak çok yavaş yükseliyor. Sayısız istila ve göçe sahne olmuş Hayber Geçidi'nin üzerinden geçiyor, nihayet Afganistan'ı aşıp Tacikistan üzerinden SSCB'ye giriyor.

Ruslara aldırmıyor, çünkü onların hiçbir uçak ya da füzesinin, artık 60 bin feet'in üzerinde seyreden onun uçağını yakalayamayacağını biliyor.

Gerçi Rusların son günlerde yeni bir uçaksavar füzesi yaptıkları duyulmuştu; ama bu haberler henüz kesin değildi. En deneyimli U-2 pilotu olarak Gary Powers, Rus uçakları tarafından birçok kez izlenmiş, ama hiçbirisi ona yetişememişti...

Ancak bu arada, Urallar'a yaklaştığı sırada, Akdeniz ve Türkiye üzerinden U-2'yi izleyen radarlarda, uçak aniden kaybolur. Uçuşu denetleyen kontrol istasyonu kısa bir bekleyişten sonra, Washington'daki CIA merkezini haberdar eder.

Çünkü uçak, ABD Hava Kuvvetleri'ne değil, doğrudan CIA'e bağlıdır. Hava Kuvvetleri sadece teknik hizmet vermektedir. Powers da görünüşte, sivil bir pilottur. Maaşını da Lockheed'den almaktadır; ama Hava Kuvvetleri'ndeki özlük hakları da koruma altındadır.

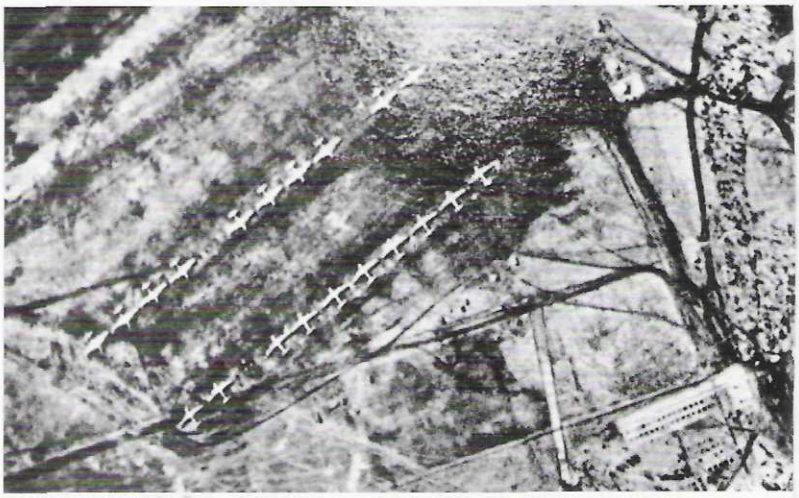
Garry Powers

Sverdlovsk yakınlarında düşen U-2 uçağının enkazı.

merakediyorum@googlegroups.com

Bir U-2 casus uçağı tarafından çekilmiş fotoğrafta, Sovyetler Birliği'ndeki bir askerî havaalanının ayrıntılı görüntüsü (sağda).

ABD Başkanı Eisenhower o sıralarda olaydan habersizdir. İngiliz Başbakanı McMillan ile Camp David'de, bir sonraki hafta başlayacak Paris Barış Konferansı için son hazırlıkları yapmaktadır.

Saatler geçer. Nihayet Ruslar'dan bir açıklama gelir: "Bir Amerikan casus uçağı Sverdlosk yakınlarında düşürülmüş bulunmaktadır". Ama başka bir haber çıkmaz. Pilotun akıbeti de açıklanmaz. Amerikan yönetimi telaş içerisindeyken CIA Başkanı Dulles, NASA'yı arayıp basına bir bahane uydurmalarını söyler.

Bulunan bahane gerçekten saçmadır: "Adana'dan kalkan uçağın, Van Gölü'ne düştüğü sanılmaktadır... Uçak, sivil bir meteoroloji uçağıdır..."

Ruslar, Amerikalıların neden böylesine saçma bahaneler ileri sürdükleri üzerine uzun uzun düşünürler: Acaba ABD, mahsustan mı böyle saçma açıklamalar yapmaktadır?..

Ruslar da tam bir hafta boyunca, pilotun sağ olarak ele geçtiğini açıklamazlar. Powers hakkında ellerinde hiçbir bilgi yoktur. Daha sonra da, bu gecikmeyi Amerikalıların yalanlarını teşhir ve yeni bir hikaye uydurmalarını önlemek için yaptıklarını söylerler.

Kruşçev, Eisenhower'ın olayı bilmediğine inandığını, ancak bu tür bir CIA provokasyonu için, özür dilemesini ister. Eisenhower çetin bir iki-

U-2 olayının ardından: Zincirleme krizler dönemi

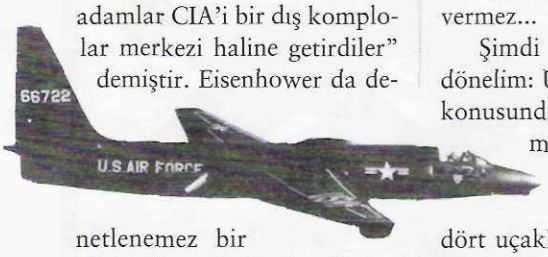
U-2 olayının sonrasında, krizler hızla birbirini izler. Berlin'i bölen dikenli tellerin yerine, 1989'da yıkılacak olan meşhur duvarın yapımına başlanır *(üstte)*. Küba'da ise CIA tarafından eğitilen silahlı mülteciler, ABD donanması tarafından Domuzlar Körfezi'ne çıkarılırlar *(sağ üstte)*. Bunların CIA tarafından, maksatlı olarak eksik güçle gönderildiği, bu yenilginin ABD'nin yeni başkanı Kennedy'yi *(sağ altta)* daha güçlü bir anti-komünist çizgiye oturtmak için hesaplandığı da söylenir. Bu gelişmenin hemen ardından, Küba ambargosu ve füze krizi patlak verir. Ruslar Küba'daki füzelerini kaldırmak için, Türkiye'deki nükleer başlıklı Jüpiter füzelerinin çekilmesini şart koşarlar. Türkiye farkında bile olmadan pazarlıkta kullanılan bir koz haline gelir. Her şey Türkiye'nin iradesi dışında gerçekleşir. Füzeler nasıl Türkiye'nin iradesi dışında gelmişse, yine aynı şekilde geri götürülür. Gerçi diğer NATO ülkelerinin de o dönemde ABD üslerine hakim olabildikleri söylenemez. Daha sonra, krizlerin yoğunluğu Uzakdoğu ve Vietnam'a kayar... U-2 olayından Tonkin Körfezi olayına kadar, aslında ABD parmağının bulunduğu her olayda sayısız karanlık nokta vardır.

lem içine düşer. İkinci Dünya Savaşı'nın başkomutanı ve nükleer yarışın en hızlı dönemini yaşamış bir başkan olarak, barış görüşmelerini arzulamaktadır; ama bunun için Ruslardan özür dilemek, o dönemin Amerika'sında, kabul edilebilecek bir fiyat değildir.

Öte yandan Eisenhower, kendi adamları tarafından sabote edildiğini de görür. Halefi Harry Truman bile, "Bu adamlar CIA'i bir dış komplolar merkezi haline getirdiler" demiştir. Eisenhower da de-

netlenemez bir güç haline gelmiş olan "askeri-endüstriyel kompleks" konusundaki endişelerini bizzat ifade eder.

Ama yaklaşmakta olan seçimleri de düşünerek, "bu güç" ile hesaplaşamaz. Zaten böyle bir durumda, partisinden destek alamayacağını da bilir. Üstelik ABD; paktlar, CIA, uluslararası kurumlar ve ikili ilişkilerle, dünyanın dört bir köşesine, geri döndürülemez bir şekilde girmiştir.

Başkan Eisenhower artık dünya karşısında, geri bir adım atamaz. Her şeyin kendi sorumluluğu altında yapıldığını söyler ve Paris Barış Konferansı, daha başlamadan biter. Görüşmelerin yapılmayacağı, 16 Mayıs 1960'ta resmen ilan edilir. Amerika'nın askerî ve endüstriyel çıkarları Soğuk Savaş'ın sona ermesine izin vermez...

Şimdi biraz daha geriye dönelim: U-2 uçağı, istihbarat konusundaki açıklarını kapatmak isteyen ABD tarafından geliştirilmiş ve 1956'da dört uçaklık ilk filo oluşturularak Adana'daki İncirlik Askeri Üssü'ne konuşlandırılmıştır.

Aynı yılın Temmuz ayında, ilk U-2 buradan Norveç'in Bodø Üssü'ne uçar. Bu uçak 80 bin feet yüksekliğin üzerinde, yani atmosferin en ucunda uçabilmektedir ve o dönemin hiçbir avcı uçağının atış menziline girmez.

Radar sistemleri iyi olan Ruslar bu uçakları ancak izlemekle yetiniyorlardı. Gary Powers da düşürülmeden (veya düşmeden) önce, 70 bin feet yükseklikte uçmaktaydı. Bu yükseklikte yeterli hava olmadığı için, U-2 ancak yanmaya destek veren bir hidrojen enjeksiyonu sistemiyle uçabilmekteydi.

Powers bu koşullarda, ya uçaksavarların menziline girecek kadar alçalmış ve vurulmuş ya da uçağı bir başka nedenle düşmüştü. Kendi ifade-

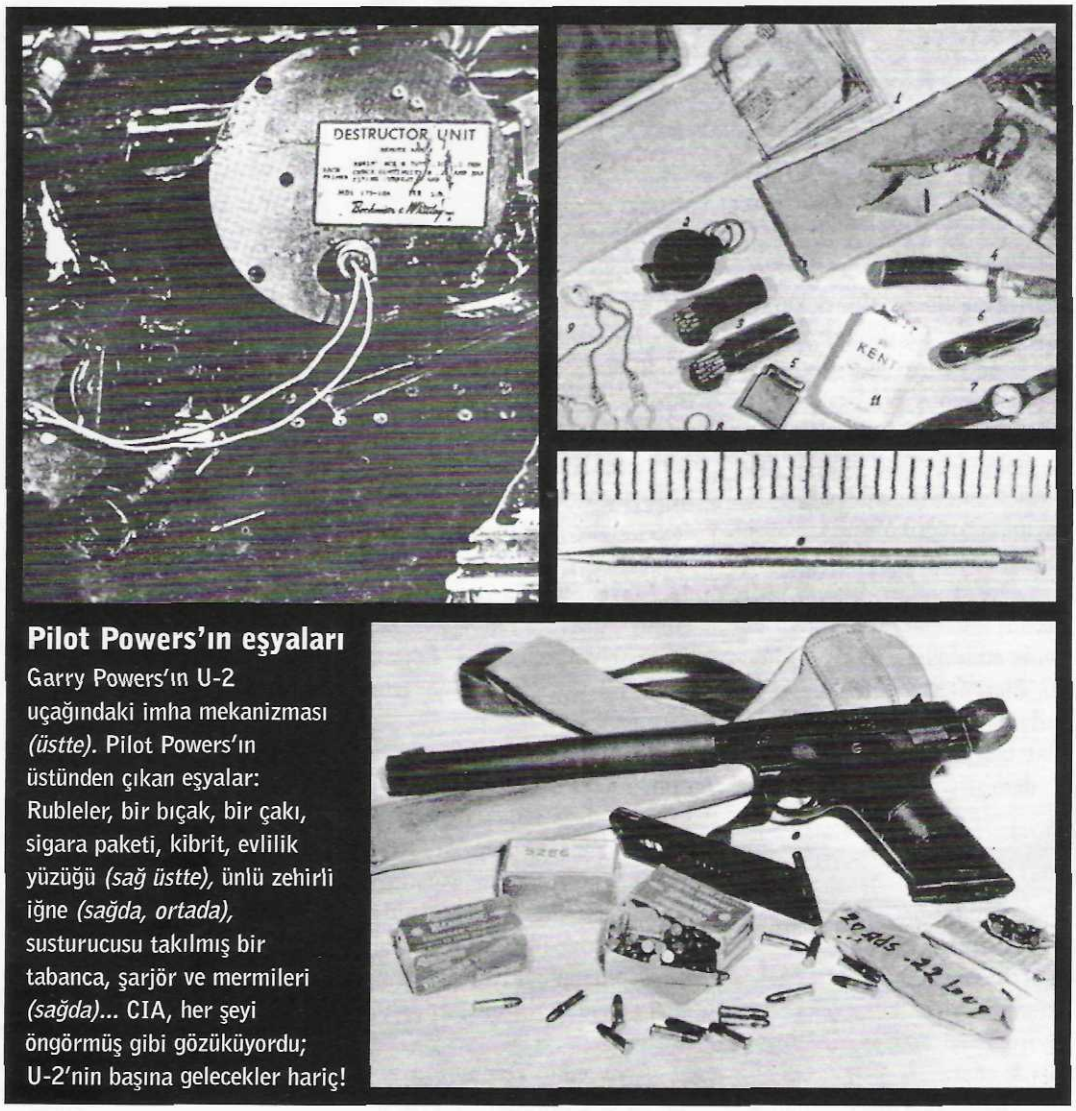
Kruşçev, Yüksek Sovyet Konseyi'nde U-2 olayını açıklıyor (solda, en üstte). **9 saat boyunca ses hızında uçabilen bir U-2** (sol üstte). **Pilot Powers'ı ele geçiren Sovyet timi** (solda).

U-2'nin tasarımcısı: Johnson

Ününü II. Dünya Savaşı sırasında tasarladığı savaş uçaklarıyla yapan Amerika'nın efsanevi uçak tasarımcısı Clarence "Kelly" Johnson (1910-1990) aralarında F-80, F-104 *Starfighter, U-2, SR-71 gibi dünyanın en* tanınmış modellerinin bulunduğu 40'dan fazla modeli üretmiş ve birçok başka projeye katkıda bulunmuştu. 1954'te kendisinden fotoğraf *çekecek uzun menzilli bir keşif uçağı* istendiğinde Kelly Johnson *(üstte; 1965'te),* bu projeyi birkaç günde tasarlamış ve prototipi de, sonradan adı büyük bir yolsuzluğa karışacak *olan Lockheed şirketinin Burbank Tesisleri'nde,* sadece 88 günde imal etmişti. U-2'lerin ilk filosu 4 uçak ve 6 sözde 'sivil' pilot ile 1956 yılında Adana'da faaliyete geçti. Sovyetler *güdümlü füze sistemlerini geliştirinceye kadar,* yıllar boyunca yüzlerce uçuş yaparak bu ülkenin savaş sanayiini ve üslerini izlemeye aldılar. Ancak U-2'ler daha sonraları da, 1962 Küba *Krizi'nden* 1991 *Körfez Savaşı'na kadar,* dünyanın hemen her bölgesinde kullanıldılar.

merakediyorum@googlegroups.com

Pilot Powers'ın eşyaları
Garry Powers'ın U-2 uçağındaki imha mekanizması *(üstte)*. Pilot Powers'ın üstünden çıkan eşyalar: Rubleler, bir bıçak, bir çakı, sigara paketi, kibrit, evlilik yüzüğü *(sağ üstte)*, ünlü zehirli iğne *(sağda, ortada)*, susturucusu takılmış bir tabanca, şarjör ve mermileri *(sağda)*... CIA, her şeyi öngörmüş gibi gözüküyordu; U-2'nin başına gelecekler hariç!

sine göre, arka altında bir Sovyet uçağı görmüş, sonra bir patlama olmuş ve uçak burnu yukarıda olarak spin'e girmişti...

Bu durumda Powers, oksijen bağlantısını kesmemek için 33 bin feet yüksekliğe kadar kanopiyi atmamış; 15 bin feet yükseklikte de atlayarak paraşütle yere inmiş ve hemen yakalanmıştı... Söylediğine göre, atlarken merkezkaç gücüne yakalandığı için, uçağın imha düğmesine basamamıştı. Yanındaki intihar hapını da almamış ve üzerinden Hava Kuvvetleri hüviyeti bile çıkmıştı. Yani askerî kimliği de, taşıması yasak olmasına rağmen yanındaydı. Halbuki pilotlar, bu tür uçuşlardan önce soyunarak kontrolden geçer; her türlü hüviyet ve belgeden arındırılırdı. Powers ise birçok belge taşıyordu!..

YANITLANMAMIŞ SORULAR

Powers'ın uçağını kendisinin indirdiği düşünülemez. Bu zaten anlamsız ve inandırıcılığı olmayan bir yaklaşım olurdu. Ancak Rus uçaksavarları tarafından düşürüldüğü de kuşkuludur ve zaten uçağın kalıntılarını gösteren fotoğraflar, kuyruktan bir isabet aldığı izlenimini vermemektedir.

Veya söylendiği gibi, bir SAM-2 füzesi isabeti olmuşsa, bunun da patlamadan kuyruktan geçmiş olması gerekirdi ki, böyle bir durumun gerçekleşme olasılığı son derece düşüktür. Kaldı ki, o yükseklikte patlayan bir uçaktan sağ

U-2'nin pilotu Garry Powers, Sovyet avukatı ile birlikte, casusluk suçlamasıyla yargılandığı mahkemede (sağda).

çıkmak, çıkılsa dahi paraşütle salimen yere inmek de imkansıza yakın zorlukta bir iştir.

Bir başka -ve yine doğrulanmamış- bir iddia da, sözü edilen patlamaya farklı bir izah tarzı getirir: O gün, Rus uçaksavarları gerçekten ateş açmış ama U-2 yerine, onu izleyen avcı uçağını vurmuşlardır...

Diğer yandan, uçağın sabote edilmiş olması ihtimali -doğrulanmamış olmakla birlikte- mümkün görülmektedir: Niçin yüzlerce uçuştan sadece birisinde arıza çıkmıştır?.. Ve neden uçak tam Paris Barış Konferansı öncesinde havalanmıştır?.. Ayrıca -eğer vurulduysa da- neden uçaksavarların menziline kadar alçalmak zorunda kalmıştır?.. Ve niçin o gün, modern bir kamera yerine İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma eski bir kamera taşımaktaydı?.. Ve Powers, niçin hüviyetlerini üzerinde taşıyordu?..

Sabotaj konusunda da iki görüş bulunmaktadır. Bunların birincisi, uçağa küçük bir saatli bomba yerleştirildiği şeklindedir. Ama "yakıtı destekleyen hidrojen tankı eksik doldurulduğu için" motorun durduğunu öne süren görüş, çok daha akla yatkın bir ihtimaldir.

Bu durumda, motorun tekrar çalıştırılabilmesi için uçağın 30 bin feet yüksekliğin altına inmesi gerekliydi; ama spin'e girmiş uçakta, bunun yapılabilmesi her halükârda pek olası değildi. Yeniden start yapamayan Powers paraşütle atlamıştı...

Burada sözünü ettiğimiz varsayımların hiçbirisi, tam olarak kanıtlanamamış, ayrıca uluslararası kamuoyuna tatmin edici bir açıklama da yapılmamıştır.

Powers'ın anılarının ve hapishanede tuttuğu gizli günlüklerin -ki şayet bir günlük tutabilmişse, bunları nasıl olup da dışarı çıkarabildiği de kuşkuludur- Washington'daki Smithsonian Hava ve Uzay Müzesi'nde bulundukları söylenmiştir. Belirtildiğine göre, bu belgeler 2004 yılı içinde açıklanacaktır... Bekleyelim görelim...

Bu tür belgeler ortaya çıkarılsa dahi, gerçeğin bunlara dayandırılabileceği kuşkuludur. Bu tür söylentiler muhtemelen bir 'best-seller' kampanyasının ön çalışmasıdır. Ancak gerçek ne olursa olsun, ortaya çıkan sonuç önemliydi: U-2 olayı 'Soğuk Savaş' dönemindeki önemli bir yumuşama sürecini sekteye uğratmıştı.

Powers'ın yargılanması da bir propaganda aleti haline getirildi: Ruslar, uçaksavarlarını geliştirdiklerini söyleyerek övündüler... Powers casusluktan suçlu bulunarak 10 yıl ceza aldı. Ne var ki sadece iki yıl yattı. 1962'de Sovyetler'in büyük casuslarından sayılan Albay Rudolf Abel ile değiş tokuş edildi. ■

Gary Powers'a iadei itibar

1951'de ABD Hava Kuvvetleri'ne katılan Francis Gary Powers (17 Ağustos 1929 - 1 Ağustos 1977) savaş pilotu olarak Kore'de görev yapmıştı. 1956'da U-2 programına katılmak üzere Hava Kuvvetleri'nden ayrıldı; ama istediği zaman aynı maaşla dönebilecek şekilde bütün özlük haklarını da korudu. Ne var ki, uçağı tahrip etmemesinin nedenleri bilinmediği için, çok eleştirilmekteydi ve zaten Rusya'da hapisten çıkınca subaylığa dönmesi uygun olmazdı. Yedi yıl daha Lockheed'de deneme pilotu olarak çalıştı. Sonra farklı bir alana geçti. 1977 yılında KNBC adındaki bir TV kanalının haber helikopterinin pilotluğunu yaparken Los Angeles'ta düşerek öldü *(üstte; 1977'de, helikopter kazasındaki ölümünden kısa bir süre önce).* Kendisi de bir pilot olan oğlu, babasına itibarını kazandırmak için büyük bir gayret gösterdi. Nihayet 1 Mayıs 2000 tarihinde, yani olaylı uçuşa çıkışından tamı tamına 40 yıl sonra, Beale Hava Üssü'nde yapılan bir törenle Gary Powers'a itibarı tanındı ve hak etmiş olduğu belirtilen üç madalya, ölümünden 13 yıl sonra ailesine verildi. Powers'ın Arlington Ulusal Mezarlığı'nda gömülmesi de ona nasıl bakıldığı konusundaki göstergelerden birisidir.

Powers'ın U-2'sindeki kamera, II. Dünya Savaşı'ndan kalma eski bir *kameraydı* (solda, en üstte). U-2 olayı bloklar arası yumuşamayı arzulayan ABD Başkanı *Eisenhower'ı* zor durumda bıraktı (sol üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Kuş cennetinde son sömürge savaşı

Falkland'da çatışma

1833'te Büyük Britanya'nın egemenliği altına giren Falkland Adaları, yaklaşık 150 yıl sonra, Nisan 1982'de Arjantin tarafından ele geçirilir. Fakat sadece 74 gün için!

AYŞE ÖZEK KARASU

2 Nisan 1982... Bu tarihe kadar dünyada pek çok insan, Arjantin kıyılarına 560 km mesafedeki 'Las Malvinas' adalar topluluğunun varlığından haberdar bile değildi...

1898 tarihli bir İngiliz pulu (üstte).

Arjantin birlikleri, 2 Nisan 1982 günü adalara çıkarma yapana kadar, 'Las Malvinas' sözcüğü, sadece Arjantin halkı için bir anlam ifade ediyordu. Çünkü her Arjantinli çocuğa öğretilen şuydu: "Malvinas adaları 1833 yılında, İngiltere tarafından bizden çalındı. Oysa o adalar bize İspanyol tahtından miras kalmıştı."

Arjantinlilere göre Malvi-

3 bin Arjantin askeri, 2 Nisan 1982'de Falkland adalarının Port Stanley bölgesine çıktı. Çıkarmayı takip eden saatlerde, Arjantin yönetimi, adaların egemenliğinin kendilerine geçtiğini açıkladı.

nas adalarında mistik bir şeyler vardı. Onlar için, hani neredeyse futbol yıldızı Maradona, Juan Peron'un eşi Evita ya da büyük tango şarkıcısı Gardel gibi bir ilahtı Malvinas. Arjantin'in bir türlü aklından çıkaramadığı Malvinas, aslında İngiltere'nin Ocak 1833'te sömürge topraklarına kattığı Falkland adalarıydı.

Sonunda, Arjantin'in cuntacı Devlet Başkanı General Leopoldo Galtieri gizli istila planlarını, adalara 12 bin asker çıkararak hayata geçirmiş, dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın, Büyük Britanya'dan 13 bin km ötedeki adalara ordusunu göndereceğini aklının ucundan bile geçirmemişti. Ancak 'Demir Lady', sömürge topraklarının işgali üzerine derhal savaş ilan etmiş ve iki ay içinde Falkland geri alınmıştı. General Galtieri ise bu maceranın bedelini 12 yıl hapis cezasına çarptırılarak ödeyecekti.

Peki, Falkland adaları, neden aniden Arjantin tarafından istila edilivermişti?

Falkland adaları, 2 Nisan 1982'deki Arjantin işgaline kadar, Kraliçe II. Elizabeth'e sadık 2 bin 100 adalıyla birlikte penguen kolonilerinin yaşadığı, sakin bir kuş cenneti olarak biliniyordu.

O günlerde Arjantin'e hakim olan siyasi iklimi anlamak için 1976 yılına, askeri darbe günlerine kadar geriye gitmek ve General Galtieri'nin yaşam serüvenine göz atmak gerekiyor.

BÜYÜK ARJANTİN HAYALİ

İtalyan kökenli bir işçi ailesinin oğlu olarak Buenos Aires'te dünyaya gelen Leopoldo Fortunato Galtieri, daha askeri akademiye adım attığı 17 yaşında tutkulu bir vatanseverdi. Ordunun General Jorge Videla önderliğinde gerçekleştirdiği 24 Mart 1976 darbesini gönülden alkışlamıştı. O darbeyle Videla devlet başkanı olmuş; sıkıyönetim ilanıyla birlikte siyasi partiler kapatılmış; parlamento, mahkemeler, sendikalar ve yerel yönetimler feshedilmiş; generaller solcu avına girişmişti.

Ordu Arjantin solunu tamamen çökerttikten sonra, General Galtieri 1980 yılında Genelkurmay Başkanlığı'na atanmış, selefi General Roberto Viola ise devlet başkanlığına yükselmişti. Ancak diktatör Viola, siyasi ve ekonomik tüm cephelerde yoğun yaylım ateşi altında kalmıştı. Cuntanın köşeye sıkıştığını gören Galtieri, son çare olarak rakip generallere yönelik bir temizlik harekatına girişmiş ve yer-

Yere yatırılmış Kraliyet Donanması askerlerinin fotoğrafları (en üstte) ve Arjantin Başkanı Galtieri'nin (sol üstte) politikası, İngiltere'yi işgale karşı koymaya tahrik edecekti. 16 Haziran 1982'de, Falkland'da zaferini ilan eden Kraliyet Donanması askerleri, İngiltere bayrağını yükseltiyor (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

İngiliz güçlerine esir düşen Arjantinli askerler (sağda). İngiliz birliklerinin Falkland'daki karargâhından bir görüntü (altta) ve Arjantin işgaline karşı koymaya hazırlanan İngiliz birlikleri (sağ altta).

lerine kendi adamlarını getirmişti. Sonunda, 22 Aralık 1981 günü Galtieri, iki yıllık bir süre için dikta rejiminin devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştu.

TEK KURTULUŞ SAVAŞ

Ancak Arjantin, 1930'lardan beri en korkunç ekonomik çöküntüyü yaşıyordu ve Galtieri'nin aldığı önlemler, cunta karşıtı gösterileri körüklemişti. Diktatör Galtieri'nin ulusal ruhu şahlandıracak, kitleleri arkasına alacak bir hamleye ihtiyacı vardı. Tek kurtuluş yolu ise Malvinas'ın, yani Falkland adalarının ele geçirilmesiydi...

Ordu gizli istila planları üzerinde çalışmaya başladı ve 2 Nisan 1982 günü Arjantin birlikleri hava harekatıyla adalara indirildi. Küçük çaplı çarpışmalardan sonra İngiliz garnizonu kuşatma altına alındı.

Galtieri, adaları Arjantin toprağı ilan etti. Ülkede tam bir zafer havası esiyordu, on binlerce Arjantinli Galtieri'yi desteklemek için sokaklara döküldü. Ama bu zafer havası fazla uzun sürmeyecekti. Birleşmiş Milletler işgali derhal kınadı.

İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, sömürge topraklarını geri almak için birliklerine harekat emri verdi. Bu arada barış görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlandı ve İngiliz komandoları 25 Nisan günü Güney Georgia Adası'nı ele geçirdi. Bir hafta sonra, bir İngiliz denizaltısının torpillediği General Belgrano kruvazörü Arjantin Donanması'ndan 300 askere mezar oldu.

İngiliz birlikleri 21 Mayıs günü Doğu Falkland Adası'nın San Carlos Limanı'na çıkarma yaptılar; 15 Haziran günü ise zafer artık Büyük Britanya'nındı. Adalara çıkardığı 12 bin askeri açlık çeken Arjantin ordusu küçük düşmüş, ülke kayıtsız şartsız teslim olmuş, bütün bir ulus aşağılanmıştı. Bu ulusal utancın tek müsebbibi de General Galtieri'ydi.

GALTIERI GİDİYOR

İngiltere'nin zafer kazanmasından iki gün sonra, Buenos Aires'te patlak veren protesto gösteri nedeniyle Galtieri istifa etmek zorunda kalacaktı. Ancak öyle kolay kurtulamayacak, Falkland hezimetiyle birlikte cuntanın işlediği korkunç suçların hesabını da verecekti.

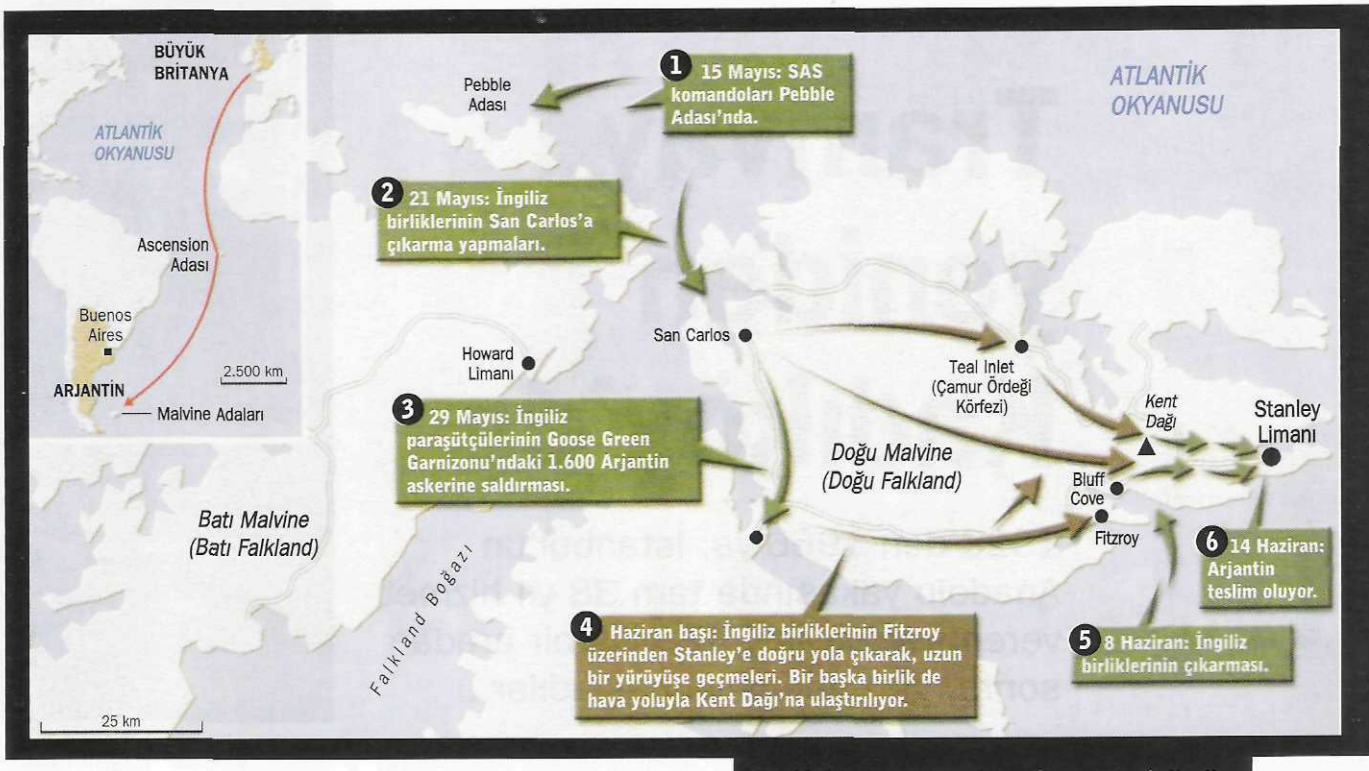
1985'te, askeri mahkeme Galtieri'yi sivillere karşı işlenen suçlardan beraat ettirdi

'Demir Lady' dönemi

İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, 1979'dan 1990'a kadar süren iktidarı döneminde, 'Demir Lady' lakabını, biraz da Falkland çatışması ile aldı...

ancak, Mayıs 1986'da aynı mahkeme, Falkland savaşındaki kötü yönetimi nedeniyle Galtieri'yi 12 yıl hapis cezasına çarptırdı Beş yıl hapis yattıktan sonra afla serbest kalan Galtieri; pankreas kanserine yakaladı ve bir yıl önce, 12 Ocak 2003 günü 76 yaşında, kalp ve solunum yetmezliğinden öldü.

Bu 78 günlük savaş, 700'den fazla Arjantin askeriyle 255 İngiliz askerini canından etti. Krallığın bir avuç sömürge toprağı uğruna savaşmak İngiltere'ye 2 milyar dolara mal oldu ama bunun siyasi bir getirisi de vardı. Falkland krizi öncesinde halk desteğini hayli yitiren İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, savaş zaferiyle taçlandıktan sonra genel seçimleri kazandı.

MÜZAKERELERLE BELKİ, SAVAŞARAK ASLA

Peki, o savaş Falkland ihtilafını ortadan kaldırdı mı?

Hayır. Bugün Arjantin'de, halkın büyük çoğunluğu o adaların Arjantin'e ait olduğuna inanıyor. Savaşı İngiltere kazanmış olsa da, büyük kentlerin yüksek binalarında, otoyollarda "Las Malvinas Son Argentinas" (Malvinas Arjantin'dir) tabelaları hâlâ yerli yerinde duruyor.

Okullarda çocuklar hâlâ Malvinas şarkıları söylüyor. Ama o milliyetçi duygulara rağmen Arjantinli şuna inanıyor: Oraları belki müzakereler yoluyla geri almak isteriz ama, savaşarak asla... ■

Falkland Adaları'nın öyküsü

■ İngiliz kaptan John Strong, 1690'da, 700 küçük adacıktan oluşan Falkland Adaları'na çıktı.

■ 1764'te Doğu Falkland Adası'na yerleşen Fransızlar balıkçılığa başladılar.

■ 1769'da, İngilizler Batı Falkland'a yerleştiler. İngilizlerin gelişinden kısa bir süre önce Fransızlar, kendi adalarını İspanya'ya satmıştı. Böylece İspanya ile İngiltere arasında mülkiyet kavgası başladı.

■ 1816'da İspanya'dan bağımsızlığını kazanan Arjantin, dört yıl sonra adalar üzerinde egemenlik ilan etti.

■ 1828'de Arjantinliler Doğu Falkland Adası'na yerleşmeye başladı. Bu dönemde ABD devreye girdi. Arjantin'in adalar çevresinde fok avlayan üç Amerikan gemisine el koyması üzerine, ABD donanmasına ait USS Lexington savaş gemisi *(solda)* adayı top ateşine tuttu.

■ ABD'nin adalar üzerinde hak iddia etmesinden korkan İngiltere, 1833 Ocak'ında, Falkland'ı istila etti. Arjantin'in tüm itirazlarına rağmen İngiltere o tarihten beri adaları kendi yönetimi altında tutuyor.

merakediyorum@googlegroups.com

Tramvay yeniden Kadıköy'de

1928'den 1966'ya, İstanbul'un Anadolu yakasında tam 38 yıl hizmet veren tramvaylar, 37 yıllık bir aradan sonra, geri dönmeye başladılar...

ESER TUTEL

Yaklaşık bir yıldan beri hazırlıkları sürdürülen yeni Kadıköy-Moda tramvay hattı, nihayet 1 Kasım 2003 günü hizmete açıldı. Gazetelere göre, bu hattın açılışından memnun olanlar da varmış, olmayanlar da... Ne diyelim, yine de Kadıköylülere hayırlı uğurlu olsun...

Aslında tramvay, Kadıköylüler için yeni bir şey değil... Belli bir yaşın üstündekiler, Kadıköy'den Bostancı'ya, Moda'ya, Fenerbahçe'ye, Gazhane'ye, Üsküdar'a, Kısıklı'ya tramvay çalıştığını çok iyi bilirler. Otobüsler yeterince yaygınlaşıncaya kadar bu tramvayların Kadıköy ve Üsküdarlıların günlük yaşamındaki önemi asla küçümsenemez.

Bilmem, duydunuz mu? Çok eskiden bir ara Kadıköy iskelesinden Moda'ya omnibüs çalıştırılmış. Bu bilgiye Gökhan Önce'nin 'Kendine Özgü Bir Semt: Moda' adlı kitabında rastladım. Omnibüs dedikleri, dolmuş yapan bir tür büyükçe at arabası...

Moda, o zamanlar İstanbul'un en asrî semti... Başta İngilizler olmak üzere hep yabancı azınlıktan zenginlerin oturduğu bir yer... Zarif, gösterişli, mondern ve de kibar bir semt... Modalıların kendi aralarında örgütlenip böyle bir toplu taşıt aracını çalıştırmaya başlamaları hiç de olmayacak bir şey değil. Değil

R. SERTAÇ KAYSERİLİOĞLU KOLEKSİYONU

1940'lı yıllarda
Kadıköy İskelesi önünde, Moda ve Bostancı tramvayları. İskele binası bugünkünden oldukça farklı bir görüntüde: Fotoğrafa bakınca, geçirdiği tamirat ve tadilatlar nedeniyle, yapının nasıl da özgün havasını kaybettiği anlaşılıyor.

FOTOĞRAF: İNGİN ÖZENÇ

de, ne zaman çalıştığı hakkında kesin bir bilgi edinemedim. O günleri anımsayabilecek yaşta eski bir Kadıköylü bulmak da sanırım artık hayal oldu!

1908'de getirtilen bir otobüsün çalıştırılmaya başlanmasıyla, bu omnibüs ortadan kalkmış. Demek ki, 1900'lü yılların başları olmalı... Dört atın çektiği 16 kişilik bu posta arabasına binmeyi bilseniz ne çok isterdim.

Sürücünün, bir elinde dizginler, ötekinde upuzun bir kırbaç, nallarından kıvılcımlar saçan atları, artık Bahariye Caddesi'nden mi olur, yoksa Mühürdar üstünden mi, çala kamçı Moda'ya sürmesi, o günlerin hoşluklarından biri olsa gerek!

Yaşı 50 civarında olanlar bile, Kadıköy tramvaylarını iyi kötü hatırlarlar. Bu tramvaylar İstanbul tarafındaki tramvaylara hiç benzemezdi. İstanbul tramvaylarının iki başında açık birer sahanlık olmasına karşılık, Kadıköy'dekiler baştan sona kapalıydı. Ve de kapıları ortadan olup kol kuvvetiyle iki yana sürülerek açılırdı.

İstanbul tarafının vatmanları, tramvayları karda, kışta, sırtlarında idarenin verdiği kalın bir palto, boyunlarında dolanmış bir atkı, ellerinde eldiven, başlarında kasket, açıkta sürmelerine karşılık, Kadıköy'dekiler tramvay arabasının içinde olduklarından, soğuğa karşı korunmuş durumdaydılar.

Akşamları hava kararınca, içerideki ışıkların gözünü almaması için, vatman arkasındaki kalın perdeyi çeker, bütün dikkatini önüne ve cadde boyunca uzanan raylara verirdi.

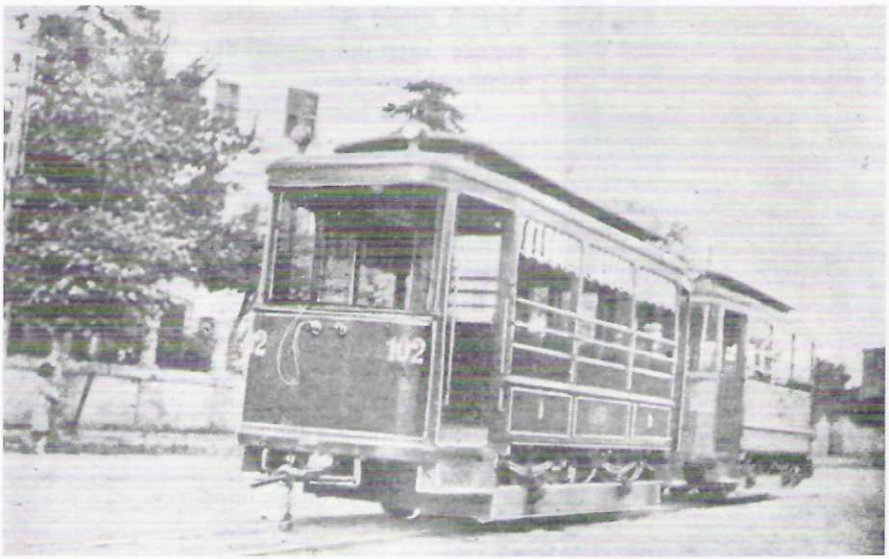
Bağdat Caddesi, Feneryolu'ndan Bostancı'ya kadar dümdüz, cetvel gibi uzayıp giderdi. Yol boyunca öyle, sağa sola keskin virajlar hiç yoktu dersem, yeridir. Buna karşılık cadde Göztepe'ye doğru biraz yokuş yukarı tırmanır, Erenköy'e doğru aşağı iner, Suadiye'ye doğru yine biraz tırmanırdı. Böylece bir inip, bir çıkarak Bostancı'ya varılırdı. Son durağa yaklaşan tramvay, polis karakolunun önünde genişçe bir daire çevirerek gelir ve dururdu. Yanılmıyorsam, bugünkü durağın arkasındaki tarihî kitabe taşı, o zamanlar karakolun önünde idi.

1930'lu yıllarda Kadıköy'den Bostancı'ya uzanan Bağdat Caddesi, hele hele Göztepe'den sonrası hayli tenha idi. O tarihlerde şimdikiler gibi dev apartmanlar, sıra sıra lüks mağazalar, marketler,

Kadıköy-Moda tramvayı, Altıyol'a doğru çıkıyor (solda). İstanbul'un ilk atlı tramvaylarından biri (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Anadolu yakasında, Kadıköy'ün iki vagonlu yazlık tramvaylarından biri (üstte).

butikler, kafeler ne gezer! Caddenin iki yanında sadece seyrek aralıklarla bahçe içinde zarif köşkler uzanırdı. Ya da boş arsalar, diz boyu ot bitmiş çayırlar... Ve de çamlar, çınarlar, manolyalar, mis kokulu ıhlamurlar...

Gidiş ve dönüş hatlarının rayları Kadıköy'den Selâmiçeşme'ye kadar yol boyunca yan yana gelirdi. Orada cadde genişlediği için, soldaki geliş hattı, sola doğru açılır, Bostancı'ya kadar yolun solundan devam ederdi.

Sizin anlayacağınız, Çiftehavuzlar, Göztepe, Erenköy, Suadiye, derken tâ Bostancı'ya kadar raylar Bağdat Caddesi'nin iki yanında yer alırdı. Tek tük geçen bisikletlere, otomobillere, faytonlara, talikalara da yolun ortası kalırdı. Sadece Çatalçeşme'de, kenardaki tarihî çeşme yolu daralttığı için, iki hat birbirine yaklaşıp raylar iç içe geçerdi. Sonradan çeşmeyi geriye çektiler de caddeyi ferahlatabildiler.

ÜSTÜ TENTELİ TRAMVAYLAR

Babam anlatırdı: Başlangıçta, yolcu adedi herhalde hayli az olduğu için olsa gerek, tramvayların durması için durak yapılmasına ihtiyaç duyulmamış. Yolcular köşklerinin önüne geldikleri zamanlar, tepedeki kampananın ipini çekerek vatmana durması için işaret verirlermiş. Sonraları yolcu sayısı yavaş yavaş artmaya başlayınca, bu ikide bir durmalar sıklaşmış, sıklaşınca da idare, belli aralıklarla gerekli yerlere duraklar koymak zorunda kalmış.

Kadıköy'den Moda'ya, Fenerbahçe'ye ya da tâ Bostancı'ya çalışan tramvayların arkasına yaz aylarında etrafı açık, üstü tenteli yazlık vagonlardan takılırdı. Bunlara rö-

Kadıköy'ün ilk tramvayları: Üsküdar-Bağlarbaşı-Kısıklı hattı

İstanbul'un Anadolu yakasında elektrikli tramvay çalıştırmak isteyen ilk girişimci, Mösyö Bezanson adlı bir yabancı.
O sıralarda İstanbul tarafında da henüz elektrikli tramvay çalıştırılmaya başlanmış değil. Bu kişi, 1911'de Meclis-i Vükelâ'nın aldığı bir karara bağlı olarak Nafıa Vekâleti'nin 1913'te açtığı bir ihaleye girip Anadolu yakasında elektrikli tramvay çalıştırmak için teklif vermiş. Ne var ki, onun bu girişimi, 1914'te bürokratik engellere takılmış...
O sıralarda Evkaf-ı Hümayûn Nezareti ile Vakıflar İdaresi devreye girip Anadolu yakasında tramvayı kendilerinin ortaklaşa çalıştırmak istediklerini bildirmişler... 1914 yılında gerekli müsaadeyi almış olmalılar ki, o yıl içinde, Selâmi Ali Efendi Vakfı'nın Bağlarbaşı'ndaki Acıbadem Dergâhı'nın bahçesinde büyükçe bir şantiye ve atölye binası kurmuşlar. O yılın Eylül ayında I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, çalışmaların durmasına neden olmuş. Arkasından işgal yılları, derken

mork denirdi. Öndeki çekiciye de motris... Bilseniz ne keyifli olurdu yaz sıcağında püfür püfür bu açık vagonlarda gitmek! Biz çocuklar, öndeki kapalı tramvaya değil de, hep arkadaki tenteli vagona binmek için nasıl da can atardık!

Tramvaylar zaten seyrekti, hele öğle saatlerinde daha da seyrekleşirlerdi. Durağa geldiğimiz zaman gelmekte olan tramvayın yakınlarda mı, yoksa uzaklarda mı olduğunu anlamak için, bir koşu havaî hattı taşıyan demir direklerden en yakındakine gider, buz gibi demire kulağımızı koyar, tramvayın sesini duymaya çalışırdık. Tepedeki arşenin havaî hatta çıkarttığı sürtünme vızıltısı eğer kuvvetli işitiliyorsa, tramvay yakınlarda demekti. Hafifse, işin yoksa en azından bir çeyrek saat bekle dur!

Bazı tramvayların orta kısmında yüksekçe bir köşede bir elektrik sayacı bulunurdu ki, gider tam karşısında durur, göstergesinin yokuş çıkarken nasıl çılgınlar gibi döndüğünü, inerken de adeta duracakmış gibi nasıl yavaşladığını merakla izlerdim.

Besbelli, bu hızlanıp yavaşlama, tramvayın yol boyunca motorunun çektiği elektriğe göre değişirdi. Hızlı giderken hızlı dönerdi, yavaş giderken de yavaş!

Şimdi bu tramvaylardan bir tanesi, Hasköy'deki M. Rahmi Koç Sanayi Müzesi'nde sergilenmekte... Gidip gördüğüm zaman, eski bir dostla karşılaşmışım gibi nasıl sevindim, nasıl heyecanlandım, bilemezsiniz. Baştan sona sarı renkteki bu vagonun kızıla çalan fes rengi deri koltuk döşemeleri, kırk yıl önceki gibi aynen durmakta...

Dr. Sertaç Kayserilioğlu'nun "Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay" adlı kitabında yazdığına göre, bu tramvaylar başlangıçta sarı, yeşil, mor, kırmızı, mavi gibi değişik renklerdeymiş. Ben o kadarını hatırlayamıyorum...

Birinci mevkiler mavi iken 40'lı yıllarda sarı olarak değiştirilmiş. İkinci mevkiler de yeşile boyanmış. Gözlerimin önüne birinci mevki olanların sarı, ikinci mevkilerin de açık yeşil oldukları geliyor... Bu vagonların yirmi kişilik oturacak yeri vardı. Ayakta durma yeri de 24 kişilikti. Ama, kalabalık saatlerde elliden fazla yolcunun

İlk ve son tramvaylar

1920'lerde, Galatasaray'da bir atlı tramvay (solda) ve 1961 yazının sıcak bir gününde, son seferini yapan tramvay (altta), Galata Köprüsü üzerinde: Tramvayın ön kısmında 'Son Sefer / 12 Ağustos 1961' ibaresi ve yan kısımlarında 'Elveda Sevgili Yolcularım' pankartı göze çarpıyor.

1 Ocak 1928'de hizmete açılan Üsküdar-Kısıklı tramvay hattı (solda): Anadolu yakasının tramvayları, 3 Ekim 1966'dan itibaren peyderpey kaldırılmaya başlanır.

Kurtuluş Savaşı... Cumhuriyet ilân edilip de ülke huzur ve sükûna kavuşunca, bu alanda yeni bir girişimde bulunmak *üzere harekete geçen kişi, o* günlerin tanınmış iş adamlarından Süreyya Paşa olmuş. Süreyya Paşa gerekli müsaadeleri almayı başardıktan sonra, hemen harekete geçerek 1927'de 'Üsküdar-Kısıklı-Alemdağ Halk Tramvayları T.A.Ş.' adındaki ortaklığın kurulmasını sağlamış. Bir yıl *sonra, 1928'in 7 Haziran* günü, Üsküdar-Bağlarbaşı-Kısıklı güzergâhında çalışacak olan tramvay şebekesi (tek hat olarak) törenle hizmete açılmış *(solda; Üsküdar'da, Doğancılar Parkı önünde tramvay).*

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: ENGİN ÖZENÇ

Kadıköy-Moda hattının '20' hat numarası verilen tramvayları, kırmızı-beyaz (üstte ve sağda). Eskiden de '20' hat numarasını taşıyan bir Kadıköy-Moda tramvayının çizimi (altta). Yeni tramvayın iç bölümü (sağ altta).

sıkışarak yolculuk yaptığı da oluyordu.

Şimdi de bugünlere dönelim: 31 Ekim 2003 günü son tecrübesi yapılan Kadıköy-Moda tramvay hattı, ertesi gün, 1 Kasım'da Modalıların hizmetine açıldı. 37 yıl öncesini hatırlatmak amacıyla '20' hat numarası verilen tramvaylar kırmızı renkte.

Vatman tarafından otomatik olarak açılan, kapanan, baştan sondan sağlı sollu dört kapısı var. Oturacak yer sayısı, hepsi tek kişilik, 16 adet... Vatman, tramvayı açıkta ve ayakta değil, içerde oturduğu yerden kullanıyor. Vagonlara 201 ve 202 numaraları verilmiş.

2 bin 800 metre uzunluğundaki güzergâh tek hatlı, ama belli bir başlangıç noktası yok. Döşenen raylar Polonya'dan getirtilmiş. Şimdilik, iki tramvay vagonu hat boyunca peş peşe dolarak ring seferi yapıyorlar. Güzergâh boyunca kısa aralıklarla 10 istasyon sıralanıyor: İDO iskelesi, İskele Camii, Çarşı / Osmanağa, Altıyol, Bahariye, Kilise, Moda İlköğretim Okulu, Moda Caddesi, Mühürdar, Damga Sokak.

Adı 'Moda tramvayı' olmasına rağmen, tramvaylar Moda'ya kadar gidemiyor. Altıyol üzerinden Bahariye'nin havuzlu meydanına geldikten sonra, Cem Sokak'tan yavaş yavaş dosdoğru Mühürdar'a inerek 'Kumluk' denen yere varıveriyorlar.

Eski tramvaylara benzetilmeye çalışılan vagonlar aslında dört tane... 1952, 54, 72 ve 75 yılı Almanya yapımı bu tramvayların şimdilik ancak ikisi serviste. Kullanılmış vagonlar olduğu için öteki ikisi bir güzel elden geçirilip toplanmakta... Boyandıktan sonra onlar da ya peyderpey sefere konacak ya da bakıma giren vagonun yerine sefere çıkmak üzere bekletilecek.

3.4 milyon dolara, yani o günün rayiciyle 5 trilyon 185 milyar liraya mal edilen Kadıköy-Moda nostaljik tramvay sistemi Kadıköylüleri ikiye böldü. Güzergâh boyunca iş yeri olanların bir bölümü tramvay seferlerinin sayesinde alışverişin artacağını beklerken, bir bölüm Kadıköylü de zaten dar olan caddede trafik sıkıntısı yaratacağı görüşünde.

Yine de tramvay, yerine göre raylarda gıcırtılar çıkartarak ya da inişlerde usul usul ilerleyerek yoluna devam etmekte...

SENİHA CEMAL: 'İttihatçı eşi' olmanın ağır bedeli

popüler

tarih

populer.tarih@dunya.com Şubat 2004 Sayı 42 4.000.000 TL

Venedik'te karnaval

KADINLARIN SOKAĞA ÇIKIŞI

Abdülaziz'den Abdülhamid dönemine

DUNYA Yayıncılık

Abonelere özel hediye 2 EL KİTABI

Popüler Tarih ◆ ŞUBAT 2004 ◆ SAYI 42
KADINLARIN SOKAĞA ÇIKIŞI ◆ SENİHA CEMAL'İN ANILARI ◆ VENEDİK KARNAVALI

merakediyorum@googlegroups.com

Garp'ta bir lüks, Şark'ta bir zaruret

Parfümün karşılaştırmalı tarihi

Kokular vardır çocuk tenlerinden taze
Obua sesinden tatlı, çayır gibi yeşil
Kokular da vardır azgın, zengin, gürül gürül

İnsana sonsuz şeylerin tadını veren
Misk, amber, aselbent, buhur gibi kokular
Duyuları, düşünceyi alıp götüren.

Charles Baudelaire

Parfümün insanoğlunun yaşamındaki yeri, Doğu ile Batı arasında, çok büyük bir farklılığa sahipti. Geçmişin Avrupa'sında bir 'lüks' olan parfüm, Doğulu toplumlarda yaşamı zenginleştiren bir ihtiyaçtı.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

'Parfüm', Latince 'per fumum' sözcüğünden türemiştir ve 'dumanın içinden', 'buharla' anlamına gelir... İlk çağlarda tanrılara adak olarak sunulan parfüm, doğadan toplanan çiçek ve bitkilerden yapılıyordu. Yazılı kaynaklarda, dinsel törenlerde kullanılan parfümün, ilk kez eski Mısır'da yapıldığı yer alır. Mısır firavunlarından Kral Menes'in (M. Ö. 5000) mezarı açıldığında, mumyasının yanında parfüm bulunmuştur. Mısır kraliçeleri Nefertiti ve güzelliğine düşkün Kleopatra da parfüm kullanan kişiler olarak geçer tarihe...

Yunan mitolojisinde ise, ilk parfüm kullanan kişi Afrodit'tir. Tanrıların, kralların, kraliçelerin kullandığı parfüm, yüzyıllar boyunca daha çok Araplar tarafından bilinir.

10. Yüzyıl, parfüm tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. İbn-i Sinâ'nın damıtma yoluyla uçucu yağ elde etmesiyle, yeni bir boyut açılır parfüm üretiminde... Haçlı Seferleri ile Doğu'dan Batı'ya taşınan parfüm, özellikle Fransa ve İtalya'da çok çabuk kabul görür. Oluşan parfüm sanayi hızlı bir şekilde büyür. Dinsel törenlerde ya da kötü kokuları

1860 tarihli Batı kaynaklı bir çizimde, Doğu'da parfüm ve kadın (üstte). Bir kolonya etiketi (sağda).

Ünlü ıtriyatçı Ahmet Faruki Bey, 1930'da, bir müşterisine kolonya ikram ediyor (en solda). **Bir Osmanlı gazetesinde, Paris kökenli bir kozmetik ilanı** (solda). **New York'ta üretilen Austen's çiçek kolonyalarının bir ilanı** (sol altta). **1880'li yıllardan kalma bir parfüm kutusu** (ortada).

kovmak için kullanılan parfüm, alkolün bulunuşuna dek, çiçek ve bitki özleri yağlarla karıştırılarak yapılır.

'MACARİSTAN SUYU'

14. Yüzyıl'da çözücü özelliği olan alkolün keşfiyle, Macar Kraliçesi Elizabeth döneminde, 1370'te gülsuyu ve biberiyenin alkolle karıştırılmasıyla ilk modern parfüm olan 'Eau d'Hongrie' yani 'Macaristan Suyu' elde edilir.

Gerçek anlamda modern parfüm tarihi ise, 17. Yüzyıl'da Fransa'da, Grasse'da parfüm üretimiyle başlar. XV. Louis döneminde odaları, evleri ve hatta kentleri saran kötü kokuların parfümle bastırıldığını görürüz.

Cemil Cahit Cem, 1941 yılında yayımlanan 'Güzel Kadın' adlı kitabında, Fransa'nın o dönemini şu satırlarda anlatır: "Parfüm meselesi, Ortaçağ'da, hatta zengin Fransa Kralı XIV. Louis zamanında bile, 'Bir keçi gibi kokuyorsunuz' dedirtecek kadar ağır kokan Avrupalı için, son iki asra kadar, başlı başına bir meçhul ve muammadan ibaretti."

18. Yüzyıl'da bütün dünyayı sarar koku modası... Bu yüzyıl, parfümün en çok yaygınlaştığı zaman dilimi olarak bilinir. Bu denli yaygınlaşan parfüm, İngiltere'de yasaklanır. 1774 yılında Britanya Parlamentosu, kadınların güzel kokularla erkekleri etkilemesini 'büyü' olarak nitelendirir ve 'parfüm yasağı' hükme bağlanır...

Biraz hızlanalım... Kimya bilimindeki ilerlemelere paralel olarak, 1868 yılında, yarı sentetik bazda parfüm üretimi başlayana dek, parfüm burjuvalar tarafından tüketiliyordu. Çünkü çok pahalıydı. Nasıl pahalı olmazdı ki! Bir kilogram yasemin özü için, tam 8 milyon çiçek gerekliydi...

1873'te menekşe parfümü, laboratuvarda sentetik olarak üretildi. Bu olay, parfüm tarihindeki bir diğer dönüm noktasıydı. O zamana dek, epey pahalı olan parfüm, o günden sonra, herkesin alabileceği fiyatlarda satılmaya başlayacaktı.

Biraz daha hızlanalım... Birinci Dünya Savaşı ile, Fransız modacılar parfüm dünyasına yeni bir soluk getirdiler: Hafif çiçekler, baharatlı kokular...

O yıllardan başlayarak üretilen parfümlere de hızla bir göz atalım dilerseniz: 1919'da şeftali kokulu 'Mitsouko', 1925'te 'Şalimar', 1921'de ünlü modacı Coco Chanel'in parfüm yaratıcısı Ernest Beaux'ya ısmarladığı 'Chanel No.5' üretildi. 'Chanel No.5' öyle çok sevildi ki, bir parfüm klasiği oldu.

12. Yüzyıl'dan kalma bir duvar kabartmasında, müşterilerine esanslar sunan satıcı (altta). **Kimi kokuları elde etmekte kullanılan yasemin çiçeği** (sol altta).

merakediyorum@googlegroups.com

1929 yılında yayımlanan Ethem Pertev Müstahzeratı ilanı (sağda). **1952 yılında verilen bir ilanda, 'Parisli Kadının Şıklığının Sırrı' parfüm Soir de Paris'te saklı** (en sağda). **1921 yılında Coco Chanel tarafından üretilen efsanevi parfüm: Chanel No.5** (sağda, ortada).

Sonra da modacıların parfüm piyasasında yer almaları 'moda' oldu. Versace, Yves Saint Laurent, Calvin Klein, Kenzo, İssey Miyake, günümüze dek gelebilen markalar oluşturdular.

OSMANLI'DA 'YÜZ TUVALETİ'

Peki, dünyada bütün bunlar olup biterken, bizim parfüm tarihimiz nasıl ilerliyordu?.. Osmanlı dönemindeki parfümün serüvenini anlatmaya, yazar Refik Halid Karay'ın 'Üç Nesil Üç Hayat' isimli kitabından aktararak başlayalım.

Refik Halid, 'Yüz tuvaleti' başlığı altında, Sultan Abdülaziz döneminde parfümün tarihini şu satırlarla anlatır: "Alkollü ıtriyat henüz meçhuldür; koku olarak gül yağı revaçta. Fakat devir sonlarına doğru Avrupa'dan gelme birkaç parfüm kibar ailelerce kullanılmaya başlıyor. Mesela Lüben Suyu... Bu kırmızı renkte, lavanta çiçeği ve karanfil kokan, temizlik hissi verip iç açıcı lâtif bir losyondur; ama bir kusuru vardır: Damladığı kumaşta, çamaşırlarda leke bırakıyor. Çok sonradan fabrika bu kusurun önüne geçmişse de malın da modası geçmiş, revacı kalmamıştır. İlk Avrupa kokulardan biri, ilk lavanta adı da 'Opoponaks'dır. Acaba bunu hatırlayan kaldı mı?"

O dönemin Türkçe'sinde, 'parfüm' sözcüğünün birçok karşılığı vardır. Refik Halid Karay 'Makyajlı Kadın' adlı kitabında şöyle der: "Güzel kokuları anlatacak kelimeler bakımından Türkçe epeyce yoksuldur ve 'lavanta, rayiha, yasemin, parfön, aromat, buhur, ıtriyat, losyon, esans' gibi dünkü, bugünkü dilde kullanılan sözler hep yabancı asıldandır."

Biz yine parfümün Osmanlı dönemindeki tarihine geri dönelim ve Refik Halid'i okumaya devam edelim. Sultan Abdülhamit dönemindeyiz: "Avrupa malı tuvalet levazımı gittikçe çoğalıyor. Evvela lavantalar, bilhassa Mikado lavantası... Yani üzerinde o zamanki Japon imparatorunun entarili ve şemsiyeli resmi bulunan, Gelle Biraderler markalı, bütün Şark memleketlerini istila etmiş ağır, kaba parfön!"

DOĞU'NUN TERCİHLERİ

Türkler, Avrupa'dan gelen parfümleri uzun yıllar sonra kullanmaya başlamış. İstanbul'da İsveç Konsolosluğu'nda uzun yıllar görev ya-

'Hasan Kolonyası' etiketli bir şişe (sağda). **Paris'in ünlü parfüm markalarından Christian Dior'un 1954 yılında verdiği bir gazete ilanı** (en sağda).

pan M. d'Ohsson, "18. Yüzyıl *Türkiye'sinde Örf ve Adetler*" isimli kitabında, Osmanlı döneminde kullanılan kokuları şöyle sıralamış:

"Kokuların, esansların, güzel kokulu bitkilerin Doğularca ve bilhassa Araplarca çok aranan maddeler olduğunu herkes bilir. Osmanlılar da bunu Araplardan görmüş ve çok çeşitli maksatlarla kullana gelmişlerdir. Bugün Türkler, sarısabır, gri amber, gülsuyu, portakal çiçeği suyu, gülyağı, misk vs. kokulu maddeleri kullanmaktadır. (...) Umumiyetle kokular ve bilhassa sarısabır parfümü Türkler arasında o kadar beğenilir ki, birçok kimseler, kahve koymadan önce, fincanın dibini bu parfümle kokulandırırlar."

M. d'Ohsson'un sözünü ettiği kokular arasında misk, amber ve sarısabır, koku kullananların en çok rağbet ettikleri kokularmış. Bir parantez açıp bu kokuların hammaddelerine göz atalım: Sarısabır, 'Aloe vera' isimli, kurak bölgelerde yetişen, yaprakları dikenli ve her derde deva olarak bilinen bir bitki. Amber ise, 'güzel koku' yerine 'amber gibi kokuyor' diye de kullanılan ve balinagillerden bir balık olan 'Amberbalığı'ndan çıkarılmış güzel kokulu, kül renginde bir madde... Oysa 'misk', Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden elde ediliyor...

Gazete ilanlarında parfüm

Ahmet Faruki tarafından üretilen 'Her kibar hanımın tercihi, Cici kolonyaları', 1933 *(sol üstte)*; 1954 yılında yayımlanan 'Şeytanı Baştan Çıkaran Parföm', Ma Griffe ilanı *(sağ üstte)* ve 1944'e ait bir gazete ilanında 'Hasan Müstahzaratı' *(üstte)*.

DOĞU-BATI FARKI

Osmanlı döneminde bütün bu kokular yağlar halinde satılırmış. Müsahipzade Celâl, 'Eski İstanbul Yaşayışı' adlı kitabında, koku satıcılarından şöyle söz eder: "Misk yağcılar: Eski zamanın itriyatçıları (parfümeri) her çiçekten yağlar çıkarır, fildişinden fındık büyüklüğünde vidalı kutucuklar içinde karanfil, gül, tarçın, misk, tefarik ve daha bunlar gibi kokular satarlardı. (...) Amber, hepsinden pahalı idi. Hint denizlerinde amber denilen bir nevi balığın vücudundan çıkarılmış. Bu da misk kuyruğu gibi, keskin bir koku yaymakla beraber, şehevî hisleri uyandırdığı için tiryakileri de vardı."

Osmanlı'nın son yıllarına dek bu kokular yaşamış, alkole karışmadan, kimya ile tanışmadan kullanılmış. Fransız mozaikçi ve ressam Pretextat Lecomte, 1901'de İstanbul'da yazdığı "Türkiye'de Sanatlar ve Zanaatlar" isimli kitapta, iki kokudan daha söz eder: "Şark tarihinin ve efsanelerinin anlatıldığı muhteşem saraylarda ve sunulan

'Karikatür' dergisinin kapağında, Ramiz Gökçe'nin çizgileriyle 'koku düşkünü kadınlar' (sol üstte). **1928-29 yıllarına ait 'Necip Bey Parfümü' şişesi** (en solda). **1952'de Ses dergisinde çıkan 'Gizli Çiçek' losyonu ilanı** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Doğu toplumlarında gündelik yaşamı zenginleştiren bir unsur olan parfüm, Batılılar için bir 'lüks'tü (en sağda). 'Hasan Limon Çiçekleri Kolonyası' (altta). Renkli opalin şişede 'Necip Bey Parfümü' (sağda, ortada).

hediyelerde parfümlerden daima söz edilir: Bu parfümler daha çok günlük ve mürrisafîdir. Kokulu dumanlar, parfümlü buharlar elle tutulmaz bir öte dünyayı fısıldar, hazlarla doludur; yükseldikçe kişiye rüya, tapınma ve aşk getirir. (...) Şark parfümleri yüzyıllar boyunca hiçbir değişikliğe uğramamıştır ve hâlâ daha Avrupa'da maruz bırakılan ameliyeleri reddetmektedir. Garp, parfüm konusunda âlimdir, fakat saflığı muhafaza etmeyi bilen Şark, şiir dolu mazisine hayal katan kokulu buharlara sadık kalmaktadır. Kısacası, parfüm Garp'ta bir lükstür, halbuki, Şark'ta bir zarurettir."

Yeni bir parantez daha açıyoruz... 'Günlük', tütsü için kullanılan bir çeşit ağaç sakızı olup, günlük yaşamda çokça kullanılmış. 'Mürrisafî' ise Burseraceae familyasından, çeşitli balsam ağaçlarından elde edilen güzel kokulu reçine sakız...

1900'lerin başında Amerika'da satışa sunulan 'Amerikan İdeal' marka hediye kutusu (altta). 'Unutma Beni Kolonyaları'nın 1922 yılında yayımlanan gazete ilanı (sağ altta).

YERLİ PARFÜM ÜRETİCİLERİ

Parfümün ülkemizdeki tarihini anlatmaya devam edelim. Batılılaşma ile birlikte özellikle büyük kentlerde koku kullanımında önemli bir değişim olur. Modanın etkisiyle birdenbire büyük mağazaların vitrinlerini Avrupa'dan ithal edilen parfümler doldurur. O dönemi Sermet Muhtar Alus'un 'Masal Olanlar' isimli kitabında toplanmış makalelerden aktaralım: "Lavantalar arasında en çok kullanılanı, Lüben, Milflör, Helyotrop, Velyelet, Jasmen... Lüben, büyük şişede, kırmızı renkli, gayet sabit kokulu. Bununla Milflör, altmış sene önce mevcuttu. Avrupa'dan İstanbul'a gelen ilk lavantalar, herhalde bu ikisi olsa gerekir. Daha evvelleri, gül yağları, hacı yağları sürülürmüş."

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından başlayarak Cumhuriyet ile birlikte giderek gelişen yerli parfüm üreticilerini anlatmaya geldi sıra... Yerli parfüm ya da o zaman kullanılan ismiyle 'kolonya' üreten Ethem Pertev, Faruki, Ferit, Hasan, Hüsnü Şevki, Necip Bey gibi isimlerle tanışıyor koku severler.

Ülkemizdeki ilk ıtriyat üreticisi olan Ahmet Faruki, 1882 yılında İstanbul Feriköy'de üretime başlıyor. İstanbul'da Sultanhamamı'nda büyük bir satış mağazası açan Faruki, ürünlerine Türkçe isimler koyuyor: Meltem, Şebnem, Cici...

Bir başka parfüm üreticisi ise, İzmirli Süleyman Ferit'tir. Osmanlı İmparatorluğu'nun en genç eczacısı olan Süleyman Ferit sonradan 'Ec-

سلیمان فرید قولونیالری

اونوتمه بنی !؟ قوقولی

اونوتمه بنی قوقولی

ایلك کیمه لری

zacıbaşı' soyadını alacaktır. Şifa Eczanesi'nde ürettiği pudra, krem ve kolonyaları ile tanınan Süleyman Ferit'in, yerli üretime neden başladığını Yaşar Aksoy'un kaleme aldığı 'Bir Kent, Bir İnsan' kitabından aktaralım:

"Zamanla Türk hanımları arasında da kokuya ilgi yayılmaya başlamıştı. Yazık ki, annelerimiz, eşlerimiz, hemşirelerimiz, kızlarımız, esas hammaddeleri yurtlarında bulanan bu güzel kokuları, kendi içlerinden gelen bir yurttaşlarının ürünü olarak kullanabilme zevkinden uzaktaydılar."

Ünü bütün ülkeyi saran 'Altın Damlası' kolonyası ile anılmaya başlayan Süleyman Ferit, daha sonra da ürettiği ürünlere, yakın dostu olan edebiyatçıların bulduğu isimleri koyar: Bahar, Manolya, Beş Çiçek, Yaz Yağmuru, Dalya. Halit Fahri Ozansoy'un ismini koyduğu 'Unutma Beni' en az 'Altın Damlası' kadar aranan bir kolonya olur...

Parfüm tarihinde yaptığımız yolculuğun ne yazık ki sonuna geldik; Selim İleri'nin 'Yıldızlar Altında İstanbul' kitabında yazdıklarıyla veda edelim:

"Çocukluğumun eczane esanslarını unutmuş değilim. Onlar hep eczanelerde, itriyatçılarda, bombeli büyük şişelerdeydi. Siz küçük, eski şişelerinizle gider doldurturdunuz. Ne adlardı onlar! İstanbul Geceleri, Fujer, Şirp, Beyaz Zambak... *Bunlar filiziden* yavruağzına renk renk alacalıydı." ■

Evliya Zade Nureddin Bey'in itriyat standı (üstte). 1959 yılından 'İdeal Cazibe Bekçisi', ODO-RO-NO'un bir ilanı (sol üstte). Osmanlı *döneminden bir* kozmetik ilanı (solda).

Osmanlı döneminin ilk kolonya üreticilerinden olan Süleyman Ferit'in (Eczacıbaşı) kolonyaları (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Üstüvânenin içinde yerçekimsiz dönüş...

Motorun son akrobatı

FOTOĞRAFLAR: VURAL YAZICIOĞLU

Türkiye'nin en kıdemli motor akrobatı Yakup Değirmenci ve kardeşi Seyit Değirmenci, üstüvânede 'bayrak gösterisi'ne hazırlanıyorlar (üstte). Üstüvânenin dipten görünüşü ve seyirciler (sağda).

Türkiye'nin en kıdemli son motosiklet akrobatı Yakup Değirmenci, bugün 43 yaşında ve 29 yıldır motosikletiyle yerçekimine meydan okuyor.

İSKENDER ÖZSOY

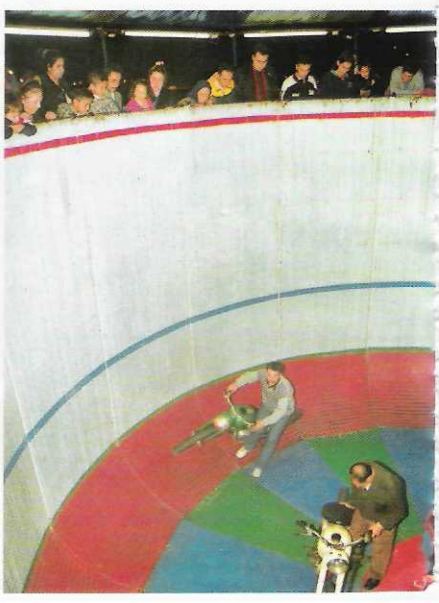
Çocuktum... O zamanlar İstanbul'da 'Bahar ve Çiçek Bayramı' kutlanırdı, hem de Gülhane Parkı'nda! O 'bayramlı' yazlardan birinde olmalı... İlk kez o zaman seyrettim o kahramanları, korkarak... Evet, onlar benim kahramanlarımdı. Nasıl oluyordu da motosikletle içi boş bir silindirin duvarlarına tırmanıyor, o duvarda dönüyorlardı? Neden düşmüyordu o amcalar yere? Biri motorun üstüne ayağa da kalkıyordu üstelik. Hele gözlerini Türk bayrağı ile kapatıp ellerini iki yana açarak dönmeleri yok mu, korkudan ölüp ölüp dirilirdim. Onlar benim kahramanlarımdı.

O kahramanlarla yıllar sonra Üsküdar'da karşılaştım. İlk gördüğümde, üstüvâne yeni kuruluyordu. Şimdiki çocuklar 'fıçı' diye biliyorlar üstüvâneyi. Varsın, olsun...

İki gün gittim, geldim üstüvânenin kurulmasını, tepesine Türk bayrağının asılmasını izledim. Ve sonunda, yerçekimine ve merkezkaç kuvvetine meydan okuyan Türkiye'nin son motor akrobatı, hâlâ duvara çıkan en kıdemli son usta Yakup Değirmenci'yle bu röportajı yaptım.

Üstüvânenin içinde onu seyrederken, sonu olmayan bir yolda sonsuzluğa dönen bu ustayı kıskandım.

43 yaşındaki Yakup Değirmenci, 14 yaşından beri üs-

Çeyrek asır önce...

Eski kuşak motor akrobatları arasında önemli bir yeri olan 'Özkan Kardeşler'den Safi Özkan, 1979 yılında Ankara Gençlik Parkı'nda kurdukları üstüvânede 'makara gösterisi' yapıyor. (Fotoğraf: Cumhuriyet gazetesi Arşivi)

tüvâneyle, motorlarla dost olmuş. 29 yıllık mesleğini Bafralı akrobat Bekir Akça'dan öğrenmiş. Ustasının adını anarken gözleri parlıyor. Ustasının ustası da Balıkesirli Ali Ertan'mış. Bir ara Değirmenci'ler, üç kardeş, motorcuların deyimiyle, 'duvara çıkıyorlarmış'. Ağabey İsmet Değirmenci, sağlık sorunları yüzünden mesleği bırakmış. 'Yakup Usta' şimdi kardeşi Seyit'le duvara çıkıyor.

Bu gösteri mesleğinin son erbabı olarak Yakup Değirmenci, motor merakını ve ustasının yanında geçirdiği çıraklık günlerini bize bir bir anlatmaya başlıyor...

"Samsunluyum. Çocukken ailece Samsun Fuarı'na gitmiştik. Orada motorla gösteri yapanları seyrettim. İçimde bu işe karşı merak uyandı. Zaten motosikletlere karşı ilgim vardı. İkisi bir araya gelince, içimdeki merak kabardı. Bir gün, sonradan benim de ustam olacak ağabeyimin ustasının yanına gittim. Meramımı anlattım..."

Meraklı olduğunu görünce Bekir Akça usta, Yakup Değirmenci'yi 'testten geçirir'. Yakup, 14 yaşında bir delikanlıdır. 'Test' olumlu sonuç verir. Samsun Fuarı bitmek üzeredir. Ailesinden izin alabilen Yakup, Samsun'dan Trabzon'a gider. Ve 29 yıllık mesleğine, böylece Trabzon'da başlar. Gerisini yine kendisinden dinleyelim:

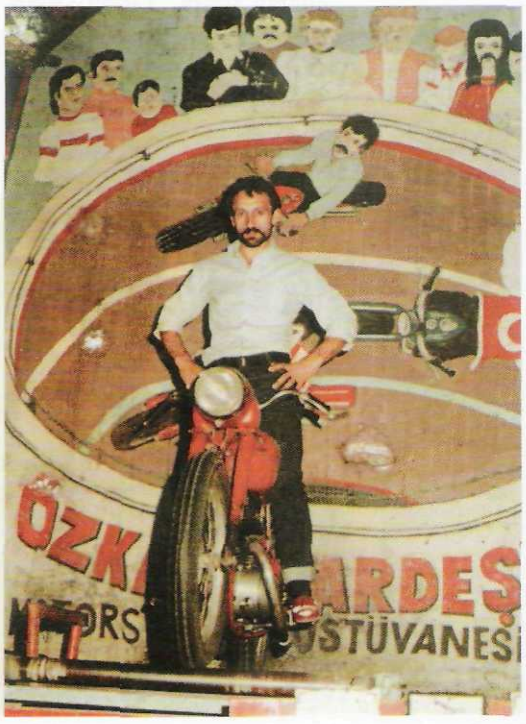
"Ustam beni sıkı bir disiplinle eğitti; 10 yıl ona çıraklık yaptım. Onun talimatları doğrultusunda çalıştım. Yaptığımız sporun tehlikelerini, kritik yönlerini yıllarca bıkmadan anlattı bana. Bizim rampa dediğimiz, üstüvânenin en altındaki basamaklarda yıllarca motor alıştırmaları yaptırdı ustam..."

Bu rampada Yakup Değirmenci, beyinle vücudun uyum sağlamasını, konsantrasyonu, merkezkaç kuvvetine alışmayı, mide bulantısını ve safra kesesindeki sorunları yenmeyi öğrenir: "Bu işi yapabilmek için beyinle vücudun tam bir uyum içinde olması gerekiyor."

Yakup Değirmenci gösteriye kardeşi Seyit Değirmenci'yle çıkıyor. O, Seyit'in hem

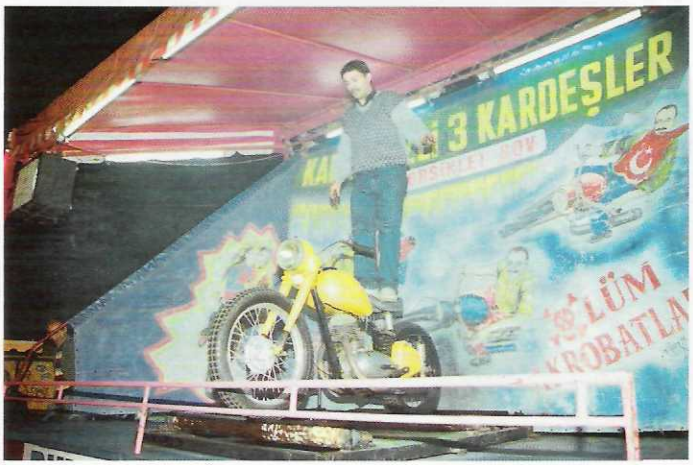
'Duvara' ilk çıkış

Ustası Bekir Akça'nın, 'Hadi oğlum, duvara çıkıyoruz' dediği günü hiç unutamadığını dile getiren Yakup Değirmenci, o günü anlatırken hâlâ heyecanlanıyor: "Yapacağım işin tehlikeli olduğunu biliyordum. Daha önce kaza geçirenleri görmüştüm. Ürkütücüydü. Fakat başarmaya da kararlıydım. O gün tek çıkamadım, ustamla beraber duvara çıktık. Kendisinden cesaret aldım..."

Yakup Değirmenci ustasından 'izinli' olarak 1985 yılında Konya Fuarı'nda 'Özkan Kardeşler Üstüvânesi'nde çalıştığı günlerde (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Büyük gösteri öncesinde Seyit Değirmenci, izleyicilerin ilgisini çekecek akrobatik hareketler yapıyor (sağda).

ağabeyi hem de ustası. Gösteriye başlamadan önce yukarıdaki seyircileri kontrol eden 'Yakup Usta' önce kardeşine 'yol veriyor'. 16 yıllık motor akrobatı Seyit Değirmenci, motora yan oturup hiçbir yerden destek almadan dönerek gösterisini tamamladıktan sonra, bu kez iki kardeş duvara çıkıyorlar.

Değirmenci kardeşlerin 6 metre yüksekliğinde, 15 metre çapındaki üstüvâneleri kendilerinin. 150-200 seyirci kapasiteli üstüvâne kurulduktan sonra, Yakup Değirmenci son bir kontrol yapıyor ve iki kardeş, deneme amacıyla seyircisiz duvara çıkıyorlar. Yakup Usta her şeyin yolunda olduğuna kanaat getirince, seyircili gösterilere başlıyorlar.

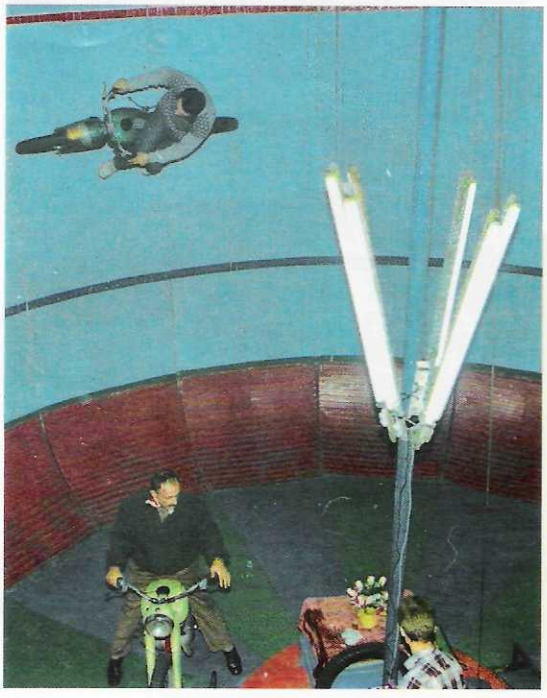
YÜKSEK RİSK ALTINDA...

Kardeşi duvara yalnız çıktığı zaman aklı onda kalan ve "Kardeşim duvardayken hep motorun sesini dinlerim" diyen Yakup Değirmenci, mesleklerinin çok büyük risk içerdiğini vurguluyor.

Söz yine Değirmenci'de: "Duvara çıkan kişinin bindiği motoru çok iyi tanıması lazım. Kardeşim de, ben de motorlarımızı çok iyi tanırız. Motorların seslerinden arıza vereceğini bilir motorcu. Bizim işimizin en büyük riski, lastik patlaması ve motorun kilitlenmesidir. Lastik patlayınca kurtarma imkanınız yoktur. Motorun arızalandığını hissettiğiniz zaman yavaş yavaş inersiniz. Bir de dönerken beyin ve vücut tam uyum içinde olmalıdır. Bu uyum sağlanamazsa, ağır yaralanmalarla sonuçlanan kazalar olur. Ben bu şekilde iki kez kaza geçirdim. O zamanlar biraz da gençlik vardı. Daha hızlı hareket hevesi vardı. Sonradan o heves geçti."

Yaptıkları gösterinin çok tehlikeli olduğunu ve bu sanatın bir 'püf noktası' bulunmadığını vurgulayan Yakup Değirmenci, "Her şey bizim konsantrasyonumuza ve motora bağlı" diyor.

Böylesine riskli bir akrobasi dalında, yetiştirebilecekleri yeni gençler bulamadıklarını belirten Yakup Değirmenci, sözlerini şöyle noktalıyor: "Duvara motoru çıkardığın zaman, başarmak zorundasın."

Fıçının içinde...

"Fıçının içinde dönmeye 60 kilometreyle başlar, 70'de duvara sararız. Ondan sonra hızımız 110-120 kilometreye kadar çıkar" diyen Yakup Değirmenci, motor akrobatının üzerinde önce çok büyük bir basınç oluştuğunu, 'duvarda durabilecek sürati kavradığı' andan itibaren ise, merkezkaç kuvvetinin devreye girdiğini belirtiyor *(solda)*.

50 yıllık 'Jawa' marka motorlar

İki kardeşin kullandığı Jawa marka motosikletler, 1952 ve 1954 modeli. Yakup Değirmenci, ustasından kalan motorlara gözü gibi bakıyor. Üzerinde hiçbir değişiklik yapılmayan benzinli motosikletlerin orijinal yedek parçaları var. "Üstüvâneye girdim, bu motorları gördüm" diyen Yakup Değirmenci, usta yadigarı 'Jawa'ları değiştirmeyi düşünmüyor ve onlara güveniyor.

Millî Kayak Takımı kurulmadan önce...

Uludağ'da kayak yarışları

Çağdaş anlayıştaki bir kayakçılığın ilk adımları Türkiye'de, I. Dünya Savaşı yıllarında atılır. İstanbul'da Haliç'teki marangozhanelerde, Doğu Cephesi'ndeki kimi birliklerde kullanılmak üzere, çok sayıda kayak yaptırılır.

1915'te, Erzurum'un Palandöken'inde, subay ve erlerin eğitimi için bir kayak kursu açılır; başlarında Avusturyalı askerî kayak uzmanları vardır. 1917'de ise, Erzincan'da bir kayakçı taburu oluşturulur.

Sivil hayatta kayağın bir spor olarak benimsenmesi de, Cumhuriyet'in 10. Yılı günlerine, 1933'e rastlar. Galatasaray Lisesi'nin Türk ve Fransız öğretmenleri, Uludağ'da düzenlenen ilkel bir pistte, kayak heyecanını yaşarlar.

1936'da, Türk Spor Kurumu'nun çabalarıyla, kayakçılarımız, Almanya'da yapılan Kış Olimpiyatları'na da katılırlar. 1939'da ise, kayak ve dağcılığı aynı çatı altına birleştiren 'Türkiye Kayak ve Dağcılık Federasyonu' kurulur. Bir 'Millî Kayak takımı' oluşturulup, Uludağ'da 5 Şubat 1939'da ilk millî kez kayak yarışmaları gerçekleştirilir. Ancak bu aşamaya gelinmeden önce de, 1933'ten 1939'a kadar Uludağ'da kayak yarışları yapılmaktadır.

İşte, Sedat Simavi'nin 'Yedigün' dergisinin 10 Nisan 1935 tarihli 109'uncu sayısındaki bir haberde, 'Musa' imzasıyla, derginin muhabiri, "Kurban Bayramı'nın ikinci ve üçüncü günleri Uludağ'da yapılan" bu yarışlardan birine katılır ve yarışmacıların arasına girerek, 'bizzat' kayar; yarışa ilişkin kimi izlenimlerini ve çektiği fotoğrafları okura aktarır.

■ L.T.

Yedigün muhabiri, dergide yayımlanan yazısında ve resimaltlarında, 1935'teki bu yarışmaya katılanların kimlikleri hakkında hiçbir ayrıntı vermez...

merakediyorum@googlegroups.com

Rönesans'ın unutulmuş şair-filozofu

Giordano Bruno

Rönesans'ın yeni evren tasarımını coşkun bir dille haykıran Giordano Bruno, Engizisyon tarafından diri diri yakılmıştı.

FATİH TOPTAN

Varoluşundan sonra doğada insanın dikkatini çeken ilk görüntülerden biri, şüphesiz ki gökyüzüdür. Zamanla, gökyüzünün ay ve güneş tutulmaları, kuyruklu yıldızlar gibi 'gariplikler' barındırdığını fark eden insan, merakının peşine düşer ve gökyüzünü izlemeye başlar.

Güneşli hareketli değil, durağan olduğunu ve yerin güneşin çevresinde dolandığını ortaya koyan Kopernikus (sağda). Bruno (üstte), görüşlerini coşkun bir dille ve korkusuzca, Avrupa'nın pek çok kentinde anlatmıştı.

Kayıtlarda bulunan en eski astronomik gözlemler, Mısır ve Orta Amerika'da, M.Ö. 4 bin dolaylarını işaret eder. Bu gözlemlerle elde edilen ilk bilgiler olan yıldız konumları yön bulmada, ay ve güneş konumları da zamanı belirlemede kullanılır.

Eski Yunan'da astronomiye olan ilgi artar ve bu alanda ciddi gelişmeler yaşanır. Önceleri, 'yer'in evrenin merkezinde ve düz bir tepsi şeklinde olduğu düşünülür. İlk kez Pythagorasçılar, yeri küre şeklinde düşünür ve evrenin ortasındaki görünmeyen merkezi ateş etrafında döndüğünü söyleyerek, onu evrenin merkezi olmaktan çıkarır. Ancak, Ortaçağ karanlığı bunu değil, kilisenin çıkarlarına uygun olan, Aristotelesçi 'kapalı evren' görüşü benimser; ta ki Rönesans'a kadar...

Rönesans'la birlikte uykudan uyanan ve büyük bir açlıkla bilginin peşine düşen insanoğlu, en eski meraklarından biri olan 'gökyüzü'nü de ihmal etmez. Nikolaus Kopernikus (1473-1543) 1543'te, ölüm döşeğindeyken yayınlanan ve güneş merkezli evren teorisinin matematiksel ispatını içeren "Gök Cisimlerinin Dönmesi Üzerine" isimli yapıtıyla, modern evren görüşünün temellerini atar. Kopernikus'un attığı bu temelleri, matematik bağıntılar kullanarak sonraki yıllarda bilimsel bir yapıya dönüştürenler, Kepler ve Gali-

Bruno, burada 'Giordano' ismini alır. 1572'de papazlığa atanır ve aynı yıl ilahiyat eğitimini sürdürmek için Napoli'ye geri gönderilir. Burada yaptığı okumalarla Hıristiyan öğretisine inancı sarsılan Bruno'nun, Kopernikus'un sistemiyle tanışması da aynı yıllara rastlar. Fikirlerini açığa vurmaktan çekinmeyen Bruno, kısa sürede dikkati çeker ve heretiklik (dinden sapma) suçlamasıyla mahkemeye verilir. Bunun üzerine 1576'da Roma'ya kaçan Bruno, Engizisyon'un burada da peşini bırakmaması yüzünden kısa bir süre sonra Kuzey İtalya'ya, oradan da Cenevre'ye geçer.

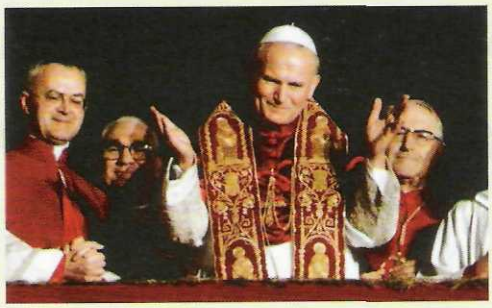
Bruno, hayatının bundan sonraki bölümünde Avrupa'nın çeşitli kentlerini dolaşır, Kopernikus'un sistemi üzerine dersler, konferanslar verir. Ne var ki, Engizisyon'un pençeleri devamlı yakasındadır. 1591 Ağustos'unda, Zürih'te bulunduğu sırada, Venedikli aristokrat Giovanni Mocenigo'nun daveti üzerine, kendisini 'son'a götürecek olan yolculuğa çıkar ve İtalya'ya geri döner. Mocenigo, Bruno'yu ihbar eder ve Bruno, Mayıs 1592'de Venedik Engizisyonu'nca tutuklanır. Ocak 1593'te, Roma Engizisyonu'nun isteği üzerine Roma'ya getirilir ve Sant'Uffizo (Kutsal Daire) Sarayı'nda yedi yıl hapis kalır.

Burada kaldığı süre boyunca, düşüncelerini geri alması ve kilisenin affına sığınması için zorlanır. Bu zorlamalara boyun eğmeyince de 17 Şubat 1600'de, Roma'daki Campo di Fiori'de (Çiçek Meydanı) diri diri yakılır.

Bruno, ölüm hükmünü okuyan yargıca 'ölümümü bildirirken siz benden çok korkuyorsunuz' sözleriyle karşılık verir. Çünkü ona göre "kötüler Tanrı'yı, Tanrı ise iyileri kullanır" ve Engizisyon'un temsil ettiği fikirlerin tarihin karanlığına gömüleceğinden kuşkusu yoktur. Nitekim, 19. Yüzyıl'ın sonlarına doğru, özgür düşüncenin önüne geçilmeyeceğini simgelercesine, Campo di Fiori'de, tam yakıldığı yere bir heykeli dikilir; özgür düşünce gelişimine devam edecektir... ■

Papa'dan özür....

2000 yılındaki bin yıl kutlamaları sırasında, Papa II. John Paul *(üstte)*, bir zamanlar din adına gerçekleştirilen vahşet ve baskılardan dolayı, başta büyük bilim adamları olmak üzere, tüm dünyadan özür diledi. Böylece, ölümünden 400 yıl sonra, Giordano Bruno'nun itibarı da teslim edilmiş oldu.

Bruno'nun felsefesinin ana direğini, 'doğanın sonsuzluğu' ve 'evrenin birliği' görüşü oluşturur (solda, en üstte; **Bruno'nun Campo di Fiori'deki heykeli ve** solda; **aynı heykelin kaidesinde, Bruno'nun yakılışı). Bruno'yu ihbar eden Venedikli aristokrat Giovanni Mocenigo** (sol üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Yüzlerce yıllık geçmişiyle...

'Işığın izi' fotoğraf

Aristo'dan beri görüntüyü izleyen insanoğlu, bu takibi 11. Yüzyıl'dan sonra 'Camera Obscura'larla devam ettirir ve 1826'da Niepce, görüntüyü hapsetmeyi başarır...

FATİH TOPTAN

"Üzerine ışık vuran nesnelerin görüntüleri (...) küçük bir delikten tamamen karanlık bir odaya geçerse (...) [karşı duvarda] ışınların kesişme noktasında gerçek şekilleri ve renkleriyle, aslından daha küçük boyutlarda ve ters şekilde görebilirsiniz."

Dünyanın ilk fotoğrafı, Leonardo'nun, fotoğraf tekniğini açıklayan bu sözleri söylemesinin üzerinden 200 yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra çekilecekti. Ancak, tarihin sayfalarında fotoğrafın ya da daha geniş anlamıyla 'görüntü elde etmenin' izine düştüğümüzde, kendimizi çok daha eskilerde, milattan önceki çağlarda buluruz.

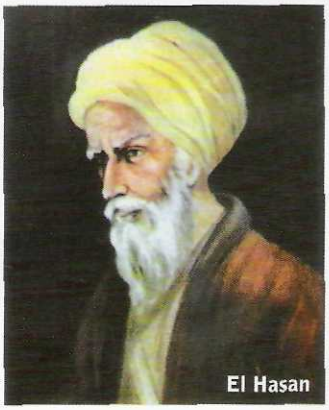
1900 yılına ait bir ilanda, Kodak Brownie fotoğraf makinesini inceleyen meraklılar (sağ üstte). 'Camera Obscura' (sağda).

Bu konuda, eldeki ilk güvenilir bilgiler Aristoteles dönemine aittir. Aristoteles'in (M.Ö. 384-322) güneş tutulmasını, sık ağaçlı bir bölgede yaprakların arasından geçen ışığın yerde oluşturduğu görüntüden izlediği biliniyor. Bazı kaynaklarda da Çinli filozof Mo Ti'nin (M.Ö. 470-391) karanlık bir odanın duvarına karşı duvar deliğinden gelen ışığın, dışarıda bulunan ışıklı nesnenin tümüyle baş aşağı bir yansımasını oluşturduğunu gözlemlediği kayıtlıdır.

Aristoteles

Leonardo'nun ışık ve görüntüyle ilgili tanımı, aslında

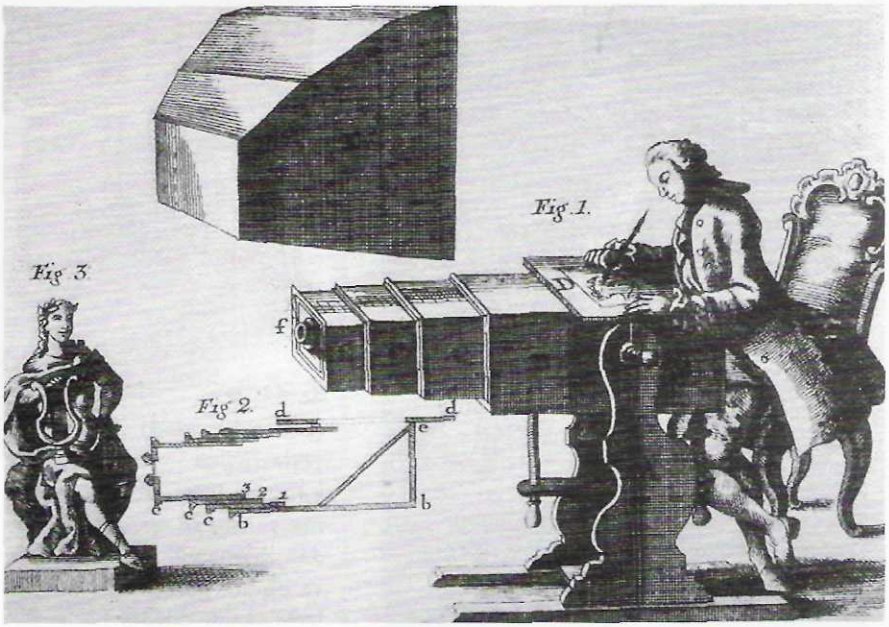
El Hasan

bir fizik kuralıdır: Küçük bir delikten (iğne deliği) geçen ışık, delikten geçerken kırılarak 'karanlık oda'nın (camera obscura) karşı yüzeyine ters olarak düşer. Bu karanlık oda, bir kibrit kutusu büyüklüğünde ya da bir oda büyüklüğünde de olsa, bu mantık değişmez. En temel fotoğraf tekniği olan bu kural İngilizce'de 'pinhole' (iğne deliği), fotoğraf literatüründe ise 'camera obscura' (Latince'de karanlık oda) olarak anılır.

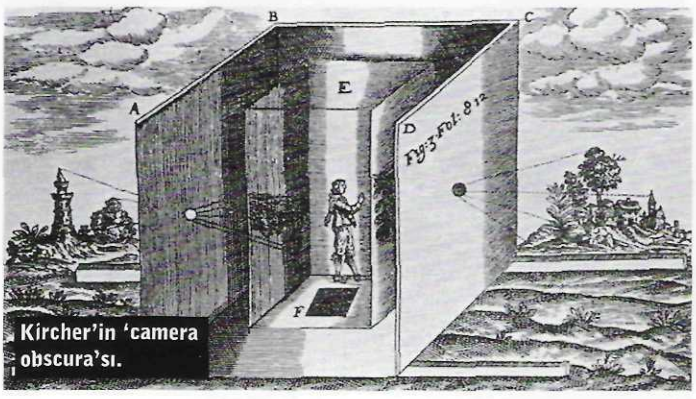
'Camera obscura'yı tarihte ilk kullanan, Basralı matematikçi ve optik bilgini El Hasan'dır (965-1030). El Hasan'ın amacı, Aristoteles gibi güneş tutulmasını izlemektir ve 'camera obscura'yı bu amaçla kullanır.

13. Yüzyıl'da, İngiliz düşünür Roger Bacon (1214-1292), Arap yazmalarında rastladığı 'camera obscura'nın tanımını yapar, Batı dünyasını bu kavramla tanıştırır. Rönesans döneminde ise, Leonardo'nun, insan gözü ile karşılaştırarak 'camera obscura'nın çalışma prensiplerini açıkladığını görüyoruz. Leonardo'nun perspektif çizimlerinde 'camera obscura'dan faydalanmış olabileceği de düşünülüyor.

'NETLİK SORUNU'

16. Yüzyıl'ın ikinci yarısına gelindiğinde 'camera obscura'nın çalışma prensipleri artık iyiden iyiye biliniyordu.

Kircher'in 'camera obscura'sı.

Bu noktadan sonra çalışmalar, 'camera obscura'nın rahatça taşınabilir hale getirilmesi ve netlik problemi üzerine yoğunlaşır.

Bu noktada, İtalyan fizikçi Giovanni Battista della Porta, ışığın geçtiği deliğe bir mercek yerleştirerek görüntünün net ve aydınlık olmasını sağlar. Bu yeniliği, "Her şeyi daha net göreceksiniz; caddede yürüyen insanların yüzlerini, renklerini, elbiselerini, her şeyi yanlarında duruyormuşsunuz gibi göreceksiniz" şeklindeki sözleriyle açıklar. Della Porta, 'camera obscura'nın resim yaparken büyük faydalar sağlayacağını da belirtir.

18. Yüzyıl'da 'camera obscura' yardımıyla resim yapılması (en üstte). **1890 yılına ait bir çizimde, 'camera obscura' ile gizlice gözlenen bir çift** (üstte). **Roger Bacon** (solda, ortada). **G. B. della Porta** (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

'Photos' ve 'graphos'

Yunanca 'photos' (ışık) ve 'graphos' (çizgi) sözcüklerinden türetilen 'fotoğraf', ilk kez 1839 yılında İngiliz Astronom Sir John F. W. Herschel (*üstte;* 1792-1871) tarafından kullanıldı. Bunun dışında, 'negatif' ve 'pozitif' tanımlamalarını fotoğraf dünyasına kazandıran da Herschel'dir.

Nitekim, 17. Yüzyıl'a gelindiğinde, Johannes Kepler ve Athanasius Kircher gibi ünlü bilim adamları ve sanatçılar, arazide resim yapma ve topografik ölçme çalışmalarında 'camera obscura'yı kullanır. Gerek manzara resimlerinde gerekse teknik resimlerde, 'camera obscura'ların arkalarına koyulan şeffaf kağıtlar, resimlerde perspektifin düzgün verilmesi sağlar.

1685'de, Alman Papaz Johann Zahn, 'camera obscura'yı geliştirerek bugünkü refleks makinelere oldukça yakın bir hale getirir. Zahn'ın geliştirdiği bu ilk refleks 'camera obscura'da, merceklerin karşısına kutunun içinde 45 derecelik bir açıda yerleştirilen aynalarla, kutunun üzerindeki buzlu cama yansıtılan görüntü dışarıdan izlenebilir duruma gelir ve oluşan görüntü de öncekilerin aksine düzdür.

B. Öztuncay'ın 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları' adlı çalışmasından: 1839'da Paris'te piyasaya sürülen ahşap dagereotip kamera (sağda, en üstte). **1890 yılına ait bir ilanda, elinde Kodak kutu kamera tutan bir kadın** (sağ üstte). **Joseph Nicephore Niepce ve 'dünyanın ilk fotoğrafı'** (sağda).

GÖRÜNTÜYÜ KALICI KILMAK

Yüzyıllar boyunca görüntüyü izleyen, onu 'camera obscura' ile net bir şekilde yansıtmayı başaran insanoğlu, 18. Yüzyıl'a gelindiğinde, elde edilen bu görüntüyü kalıcı kılma uğraşına girer. Bu noktada, optik biliminden çok daha yeni bir bilime, kimya bilgisine ihtiyaç duyulur.

1725'te Nürnbergli anatomi profesörü Johann Schulse, hemen hemen bütün fotoğraf tekniklerinin temel kimyasal maddesi olan gümüş tuzunun, ışığa maruz kaldığında karardığını saptar. Böylece insanoğlu, ilk fotoğrafik görüntünün elde edilmesi için, 'camera obscrula'ların yanı sıra, çok etraflıca olmasa da, ilk adım için yeterli sayılabilecek kimya bilgisine de erişir.

Bu bilgileri birleştirip ilk

1881'deki Paris Sergisi'nde, fotoğraf salonunda poz veren bir adamı gösteren çizim (en solda). 1843 tarihli bir fotoğrafta Hamburg'taki bir 'Daguerrotype' stüdyosu (solda). 'Daguerrotype' yöntemini geliştiren L. Jacques-Mande Daguerre (sol altta).

kalıcı fotoğraf görüntüsünü elde etmeyi ise 1826 yılında, Joseph Nicephore Niepce (1765-1833) başaracaktır...

DÜNYANIN İLK FOTOĞRAFI

1800'lü yılların ortalarında, Fransa'da taş baskı (litografi) yöntemi büyük ilgi görmektedir. Niepce de bu alanda deneyler yapar. Ancak kısa sürede, el becerisi isteyen böylesi bir uğraş için yeteneğinin olmadığını anlar ve görüntüyü foto-kimyasal yöntemlerle elde etmek için çalışmalara başlar.

Niepce'nin amacı, gravür ve desenlerin otomatik bir biçimde kabartma haline geçmesini sağlayan yeni bir yöntem geliştirmektir. 'Heliograf' (güneş çizimi) adını verdiği çalışmalarında, 1816'da, gümüş klorür ile ışığa duyarlı hale getirilen kağıt üzerinde görüntü elde etmeyi başarır, ancak görüntüyü sabitleyemez.

Sonraki yıllarda kağıt tabaka yerine cam levha, duyarlı katman yerine de 'yuda bitümü' olarak adlandırılan özel bir asfalt çeşidini kullanır. Yuda bitümünün lavanta yağında çözünürlüğünün ışığa bağlı olarak değişiminden yararlanan Niepce, bu çalışmalarının sonunda, 1826'da dünyanın bilinen ilk fotoğrafını çekmeyi başarır. Niepce bu ilk fotoğrafını, evinin çalışma odasının manzarasını, yaz güneşine rağmen tam 8 saatlik bir pozlama süresi sonunda, ışığa duyarlı hale getirilmiş kalay levha üzerinde elde etmişti. Poz süresinin bu denli uzun olması ve buna bağlı olarak güneşli ve gölgeli bölgelerin pozlama süresi boyunca değişmesi sonucunda elde edilen görüntü net değildir; ancak ilk adım olması açısından oldukça önemlidir.

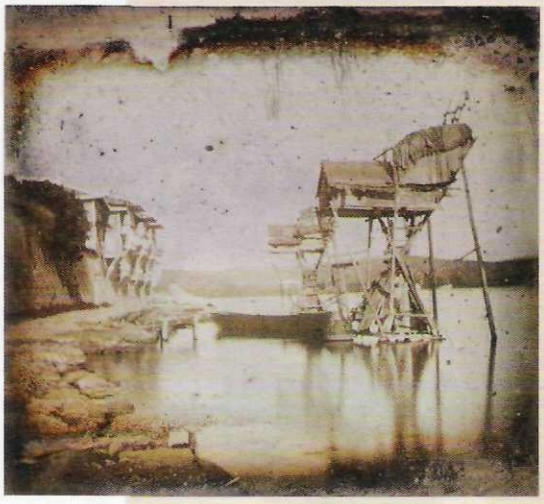
Ancak Niepce bu 'ilk adım'ın gerisinin getirilmesi noktasında biraz ketum davranır. Yönteminin detaylarını açıklamayan Niepce'nin Royal Society'ye gönderdiği bildiride dahi, üyelerin çalışmasını yeterince değerlendirmesine olanak tanıyacak teknik açıklamalar yer almaz.

Niepce'nin çalışmalarının ayrıntılarına ilk ulaşan ve bu çalışmaları geliştirerek fotoğrafın evrimine önemli katkılar sağla-

Fotoğraf Osmanlı'da...

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1839 yılında tahta çıkan Sultan Abdülmecit ile birlikte, sanatta batılılaşma ivme kazanmıştı. Ancak, dînen günah sayılan resimden farklı olan fotoğrafa ne gözle bakılacağı konusunda çekimser görüşler bulunuyordu. Bu tartışmalar yaşanırken Osmanlı'daki ilk ticari 'daguerreotype' çekimlerini, Daguerre'in çıraklarından olduğunu söyleyen Fransız Mösyo Kompa gerçekleştirdi. Profesyonel anlamda ilk 'daguerreotype' stüdyosu ise 1845 yılında İtalyan Carlo ve Giovanni Naya kardeşler tarafından Beyoğlu'nda kuruldu. 1850'li yıllarda Beyoğlu'ndaki 'daguerreotype' stüdyolarının sayısının arttığı ve fotoğrafın dünyadaki gelişimine paralel olarak, 1850'lerin sonlarında 'daguerreotype' yönteminin terk edildiği görüldü *(Bahattin Öztuncay'ın 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları' adlı çalışmasından: Üstte; Carlo Naya'nın 1845 tarihli bir dagereotip etiketi ve solda; yine dagereotiple çekilmiş 1843 tarihli bir fotoğrafta Bebek sahili).*

merakediyorum@googlegroups.com

İlk savaş fotoğrafları

Fotoğraf tekniğinin gelişimiyle birlikte, fotoğrafçılar, makineleriyle dünyanın dört bir yanına yayıldılar ve 'uzaklardaki' tarihi eserlerin, egzotik manzaraların görüntülerini Batı'ya taşıdılar. Bunların yanında, fotoğrafın çok güçlü sosyal etkileri oldu. Roger Fenton *(altta)*, dünyanın ilk savaş fotoğraflarını Kırım'da çekti ve böylece savaşın vahşeti, ondan 'çok uzaklarda' olan kişilere de ulaşmış oldu *(sağda; Fenton'un objektifinden Kırım Savaşı'nda Hırvat askerleri)*.

yan kişi, Parisli ressam Louis-Jacques-Mande Daguerre (1787-1851) oldu.

Parisli bir optik alet satıcısı sayesinde Niepce'nin çalışmalarından haberdar olan Daguerre, uzun uğraşları sonunda işbirliğine ikna ettiği Niepce ile 14 Aralık 1829'da bir ortaklık anlaşmasını imzalar. Ne var ki, bu ortaklıktan 3 yıl sonra, 5 Mayıs 1833'te, Niepce ölür.

HISTORIQUE ET DESCRIPTION
DAGUERRÉOTYPE
et du Diorama.
PAR DAGUERRE.
Paris.

Çalışmalarını tek başına yürütmek durumunda kalan Daguerre, Niepce'nin 8 saatlik poz süresini 3 dakikaya kadar çekmeyi başardığı 'Daguerrotype' yöntemi geliştirir. Bu yöntemde, gümüş kaplı ince bir bakır plaka iyot buharına tutularak üzerinde ışığa duyarlı bir gümüş iyodür tabaka elde ediliyordu ve bu levha pozlamadan sonra cıva buharına tutularak banyo edilir.

1839'a gelindiğinde ise o zaman kadar 'seçilmiş' kişilerin tekelinde olan fotoğrafçılığın geniş kitlelere yayılmasını sağlayacak bir gelişme yaşanır. Daguerre'in 'Historique et Description des Procédés du daguerréotype et du Diorama' adlı kılavuzu, Alphonse Giroux editörlüğünde yayınlanır ve 18 ay içinde pek çok farklı dilde 39 baskısı yapılır.

Böylece 1840'lı yıllarda daguerreotype yöntemi tüm dünyaya yayılır; ilk profesyonel fotoğraf stüdyosu, ilk sergi gibi yenilikler bu dönemde yaşanır ve 1840'lı yılların sonlarına doğru ABD'de hemen hemen her kentte bir daguerreotype sanatçısı bulunmaya başlar.

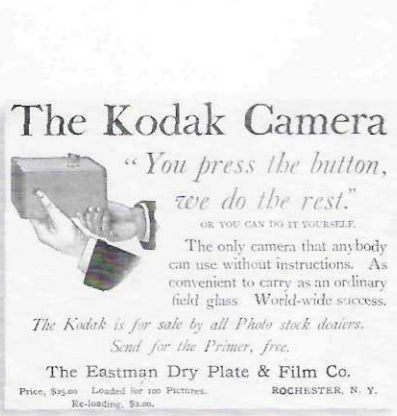
BASKI TEKNİKLERİ

Günümüzdeki fotoğraf tekniğiyle karşılaştırıldığında, daguerreotype tekniğinin en büyük farkı, görüntünün metal plakalar üzerinde elde edilmesiydi. Yani, negatifler olmadığı için, çoğaltılması mümkün olamıyordu. Kamerada elde edilen negatif görüntüden pozitif baskı çıkarmayı, İngiliz bilim adamı William Henry Fox Talbot (1800-1877) gerçekleştirdi. Kalotip (Yunanca kalos typos= güzel resim) olarak adlandırılan bu yöntemde, ışığa duyarlı kağıt üzerine kamerada negatif olarak alınan görüntü, yine ışığa duyarlı kağıtlara pozitif baskı olarak aktarılıyordu.

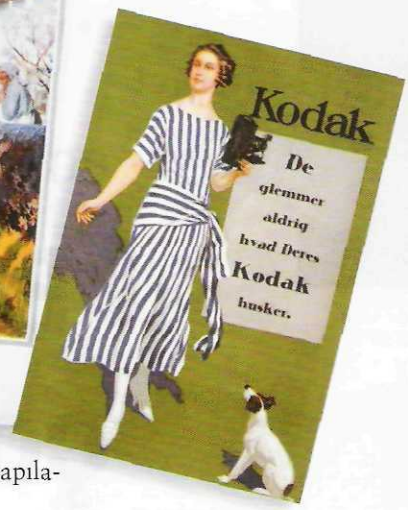

B. Öztuncay'ın 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları' adlı çalışmasından: Daguerre'nin, 1839'da yayımladığı teknik kullanım klavuzu (sağ üstte). **William Fox Talbot** (sağda). **'Kodak Company'nin, Manhattan'daki ilk fotoğraf basım atölyesi** (en sağda).

Kodak'ın 1900'lerin başında yayımladığı çeşitli ilanlar (üstte). George Eastman (solda).

1851'de, bir diğer önemli gelişme İngiliz mucit Frederick Scott Archer (1813-1857) tarafından cam negatif üzerine yaş kollodyum yönteminin bulunmasıyla yaşandı. Daguerreotype ve kalotip yöntemlerini birleştiren kollodyum yöntemi, diğer yöntemlere göre ışığa çok daha fazla duyarlıydı.

FOTOĞRAF ARTIK HER EVDE

1870'li yıllarda ışığa daha duyalı plakaların geliştirilmesi ve poz sürelerini belirleyen obtüratörün keşfiyle birlikte, çekim süreleri 1 saniyenin altına düşürülür. Gümüş bromür emülsiyonuyla kaplı esnek selüloit filmler kullanan, ufaltılmış boyutları, pratikleştirilmiş işleyişleriyle, fotoğraf makineleri artık her eve girmeye hazırdır.

Fotoğraf makineleri konusundaki bu ticari potansiyeli ilk kullanan ise George Eastman olur. 'Eastman Kodak Company' tarafından 1888'de, "Siz düğmeye basın, gerisini biz hallederiz" sloganıyla piyasaya sürülen ilk Kodak makineler büyük ilgi görür. Böylece, kişisel çabaların ürünü olarak ortaya çıkan ve daha sonra 'işin erbabı' kimseler tarafından yürütülen fotoğrafçılık uğraşı, herkes tarafından yapılabilir hale gelir...

William H. F. Talbot, dünyada yayınlanan ilk fotoğraflı kitap olan 'Pencil of Nature' (Doğanın Kalemi) adlı kitabında, içerikteki resimlerin kimsenin elinden ve kaleminden çıkmadığını, sadece güneş ışığının yardımıyla elde edildiğini vurguluyordu. Kodak makinelerinden günümüze uzanan sürede çok daha hızlı ve duyarlı filmler, çok daha fazla özelliğe sahip fotoğraf makineleri geliştirildi; ancak fotoğrafın elde edilmesindeki ana yol Niepce'nin ilk fotoğrafından beri aynıydı: Nesnelerin üzerinden yansıyan güneş ışınlarının çeşitli duyarlı maddeler üzerinde 'iz bırakması'...

Bu anlamda, teknoloji tarihi açısından baktığımızda, son yıllarda giderek yaygınlaşan dijital fotoğraf makinelerinin, bunca yıllık fotoğraf tarihindeki tek 'devrim' olduğu söylenebilir. Çünkü elimize aldığımız fotoğraflar, artık nesnelerin üzerinden yansıyan ışığın izinden değil, bu ışığın sayısal kodlarla aktarılmasından ibaret... Çok daha çabuk, çok daha zahmetsiz belki, ama sizce hangisi gerçek?..

Dünyada yayınlanan ilk fotoğraflı kitap olan 'Pencil of Nature' [Doğanın Kalemi] (sol üstte) ve kitaptan bir fotoğraf (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

80 yıl öncesinin İstanbul'unda

'Beyoğlu'nun çocuk adamları'

Bugün, büyük kentlerin kalabalık caddelerinde görmeye alıştığımız, cebimizdeki bozukluklarla bir mendil satın aldığımız 'selpakçı çocuklar', 1920'li yılların Türk basınında 'çocuk adamlar' olarak anılıyorlardı.

Kupürden: "Dilenci Mektebi'nin nasıl ortaya çıktığını anlatan polis komiseri Cevad Hüsnü Bey." "Bu çocukları bu sefil hayata kim ve niçin zorluyor?"

"Çocuk olmak, kimi yetişkin insan için geçmişe bir özlemdir. Siyah beyaz fotoğraflara saklı anıları arayan heyecanlı gözlerdir, kimi çocuk içinse omuzlarına yığılan kaldırması ağır bir yük. Peki, her gün sizi adım başı para diye rahatsız eden çocukları düşündünüz mü hiç? Kimi tercihen, kimi zorla sokağa itilen çocuklar. Parklarda, çöp konteynırlarının etrafında, sokak aralarında seslerini bize duyurmaya çalışan çocuk adamlar. (...)

Ne acıdır ki, çocuk adamlık bir süreçtir ve tarih sahnesinde de yerini almıştır. Beyoğlu Polis Merkezi'nde görevli Komiser Muavini Cevad Hüsnü Bey'e 1340 yılında nöbette olduğu bir gece gelen dilenci çocukları toplattırma emri, Beyoğlu'nda kurulmuş olan Dilenci Çocuklar Mektebi'nin açığa çıkmasına da sebep olur. O akşam merkeze Türk, Rum ve Ermeni toplam 15 kadar çocuk getirilir. Soruşturma sırasında çocuklar aileleri olduğunu itiraf ederler. Bir kısmı muhacir çocuklarıdır, bunların aileleri de kendileri gibi sokaktadır. Diğer bir kısmını ise zaten ailesi dilenmeye zorlar. Komiser Muavini Cevad Bey ve arkadaşlarının açığa çıkardığı

"Bütün gün dilendikten sonra kazançlarını ustalarına götüren dilenci iki Rum çocuğu."

mektep, günümüzde sıklıkla haberlere konu olan suç şebeklerinden birisidir. (...) Çocukların mekanı, bugün stadyum olarak kullanılan Taksim kışlasının Ahurlar kısmıdır. Aslında kahvehane gibi gösterilen bu eski ahır çocukları yetiştirmeye mahsus bir dilenci mektebidir.

Çocuklar için dilencilik bir meslektir. Bu sistem içinde okulda geceleri nasıl dilenecekleri, insanların merhametini tahrik için ne gibi yollara müracaat edileceği öğretilir. Sabahları çocuklar yırtık kıyafetler giyerek sokağa çıkar, her çocuğun oturduğu köşe belirlendiği için öncelikle gözetmen nezaretinde çocuklar yerlerine oturtulur. Özellikle Beyoğlu'nun işlek caddelerinde dilenci çocuklar merhameti tahrik edecek bir vaziyet alır ve iniltili bir sesle dilenirler. (...) Oysa ki, hayatın en saf kokularından birisi bebek teninin kokusudur. O bir taraftan büyürken yüreğinizin bir yarısında hep bir endişe büyütürsünüz aman ona bir şey olmasın, aman canı yanmasın diye. Öğleyse, bazı çocukların hayatlarının kolay harcanabilir olması hâlâ sizin canınızı acıtmıyor mu? ”

'Beyoğlu'nda Dilenci Çocuklar Mektebi', Resimli Ay, Ocak 1340/1921, S. 10-12)

'Kadınlı erkekli bir topluluk'

"Darül'han Senfoni Orkestrası'nın İstanbul'da vermiş olduğu konser büyük bir ilgi görmüştür. Bu orkestra pek çok yeniliği de beraberinde getirir. Öncelikle İstanbul ilk defa böyle bir etkinliğe sahne olur. Bu orkestranın ortaya koyduğu yeniliklerden biri kadınlı erkekli bir topluluk olmasıdır. Avrupa ve hatta Amerika'da bile bu tarz yapılanmalar pek sınırlıdır. Kuşkusuz, bu faaliyetlerinden dolayı öncelikle orkestrayı teşkil eden Seyfettin Asım Bey'e minnettarız. Bununla beraber, vermiş oldukları konserde okuduğu şarkılarla takdir toplayan Macide Hanım'ı da *[solda]* unutmamak gerekir."

('İstanbul'un İlk Senfoni Orkestrasını Yaratanlar', Resimli Perşembe, No.103, 1927, S.10)

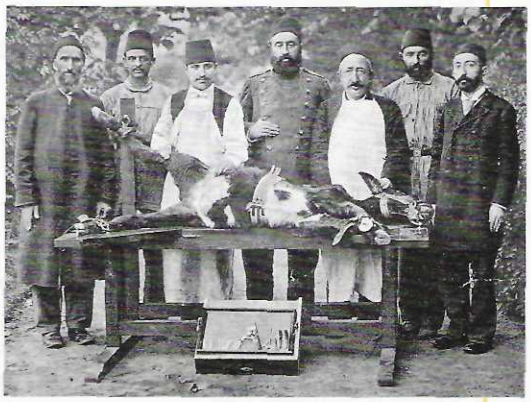
Para para para!

"Hükümet büyük sermaye ile bir devlet bankası açacak ve paramızın istikrarını temin edecek.

Borsacı: Eyvah artık eskisi gibi indiremeyeceğim..."

(Akbaba, 1928, No:562, S.1)

Tıbbiye'de çiçek aşısı zamanı...

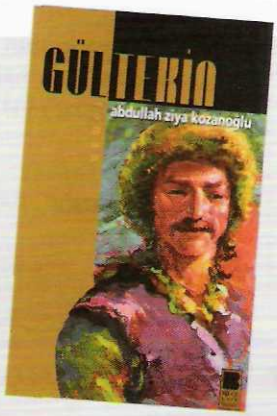
"Çiçek hastalığına karşı yapılan aşı ameliyatının, çiçek hastalığına yakalanmış çocuklardan alınan aşı kalemleriyle uygulanması zararlı görüldüğünden, İstanbul'da buzağılardan aşı alınması metodunu uygulayacak bir mekan, 'telkihhane' açılması düşünülmüştür.

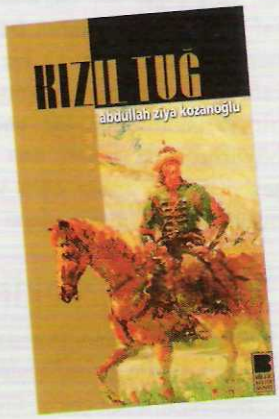
Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane hocalarından ve Aşı Müfettişi Doktor Miralay Hüseyin Remzi Bey Efendi *[sağda; Hüseyin Remzi Bey ve yardımcıları]*, buzağı aşısı ve aşı mayası üretimiyle ilgilenir. Ameliyathane de bir salon, müfettiş odası, kimyahane ve aşı salonundan oluşmaktadır. Dışarıdaki bölümünde ise son teknoloji ile yapılmış üç localı bir ahır vardır. Ameliyat iki aylıktan üç aylığa kadar inek buzağıları üzerinde yapılır. (...) Aşısı alınmış buzağılar ise bir ay kadar ameliyathanede muhafaza edilir sonra satılır. Cuma ve pazar hariç her gün beşten ona kadar aşılanır ve aşının tuttuğuna dair belge verilir."

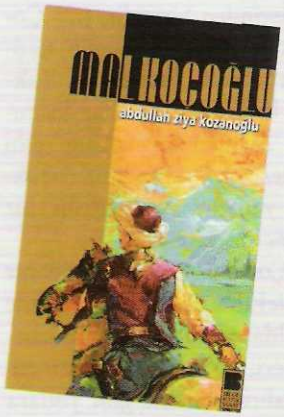
(Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanede Buzağı Çiçek Aşısı Ameliyatı, Serveti Fünûn, No. 88 (1892), S.148-149)

merakediyorum@googlegroups.com

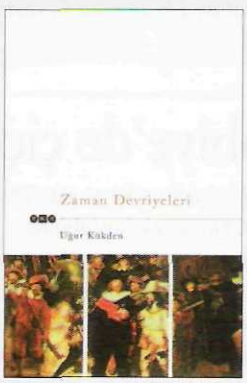
Kozanoğlu'nun tarihî romanları

Renkli kişiliği, çok yönlü çalışmalarıyla Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966), Türkiye'de, Feridun Fazıl Tülbentçi gibi, bir dönemin popüler tarih romanları piyasasına imzasını atmış bir yazardır. Mimarlığının yanı sıra bir dönem Beşiktaş Kulübü Başkanlığı'nı da üstlenmiş olan Kozanoğlu, genç yaşlarında gazete ressamı olarak da Babıali'deydi...

Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun tarihî romanları önce 1957'de, Türkiye Yayınevi tarafından basılır. Daha sonra da bu kitaplar, 1962'de Atlas Kitapevi'nin yayınları arasında yer alırlar. Şu sıralarda da Bilge Yayıncılık, Kozanoğlu'nun tüm romanlarını 2004 programına almış bulunuyor. 'Atlı Han' ve 'Gültekin'den sonra 'Malkoçoğlu' ve 'Kızıltuğ' da kitapevi raflarındaki yerlerini aldılar. Yazarın 'Kolsuz Kahraman', 'Türk Korsanları', 'Savcı bey' ve 'Patronalılar' adlı yapıtları da sırada...

Yerli ve yabancı ressamlar

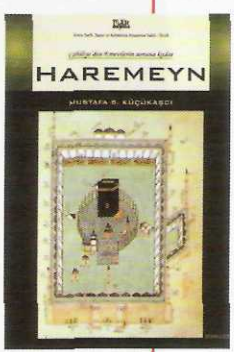
Uğur Kökten'in, resim sanatı tarihinin kimi ünlü isimleri üzerine kaleme aldığı denemeler, teknik anlamda eleştirel bir yaklaşım yerine, sanatçıya ve yapıtına yönelik ayrıntılarla okura sesleniyor. Kitapta, Bruegel ya da El Greco'ya; Celile Hanım'a ya da Abidin Dino'ya rastlayabilirsiniz.

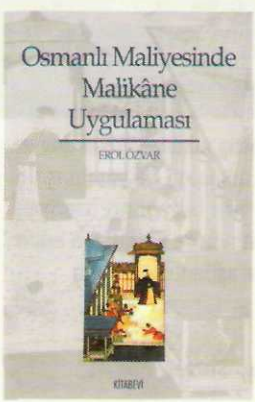
Zaman Devriyeleri
Uğur Kökden
Yapı Kredi Yayınları, 2004, İstanbul

Mekke ve Medine

Kasım 2003 sayımızda "Mekke ve Medine'de Ramazan" başlıklı yazısına yer verdiğimiz Mustafa S. Küçükaşcı'nın "Cahiliye'den Emevilerin Sonuna Kadar Haremeyn' adlı çalışması, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun başkanlığını yürüttüğü İSAR Vakfı'nın yayınları arasında piyasaya çıktı. Küçükaşcı kitabında, İslamiyet'in iki kutsal şehri olan ve 'haremeyn' olarak anılan Mekke ve Medine'yi tarihî gelişimi içerisinde ana kaynaklardan hareketle inceliyor.

Haremeyn
Mustafa S. Küçükaşcı
İSAR Vakfı Yayınları, 2003, İstanbul

18. Yüzyıl'da Maliye

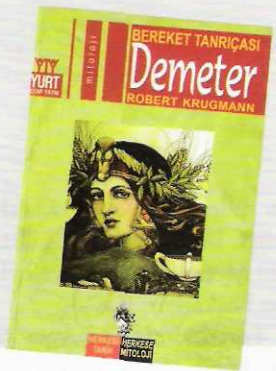
Erol Özvar, kapsamlı bir akademik çalışma çerçevesinde, 17. Yüzyıl'daki Osmanlı maliyesinin sorunlarını gözler önüne serdiği gibi, bu sorunları aşma yolunda uyguladığı 'Malikâne' sistemini inceliyor. Kitap, 18. Yüzyıl Osmanlı maliyesine damgasını vuran bu sistemin ilk uygulandığı yılları ele alıyor.

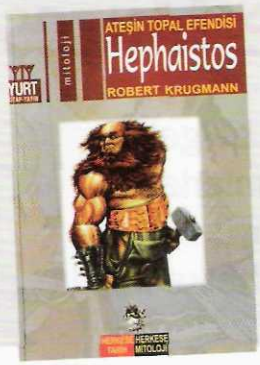
Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması
Erol Özvar
Kitabevi Yayınları, Eylül 2003, İstanbul

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

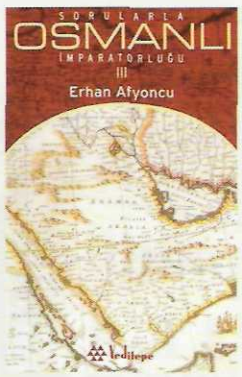
Olimpos tanrıları dizisi

"Herkese Tarih / Herkese Mitoloji" dizisinde daha önce Anadolu ve Mezopotamya kökenli tarihî ve mitolojik öykülere yer veren Yurt Kitap Yayınları, şimdi de aynı dizide, Eski Yunan uygarlığının Olimpos tanrılarına ilişkin öyküler içeren küçük kitapçıklar yayımlamaya başladı.

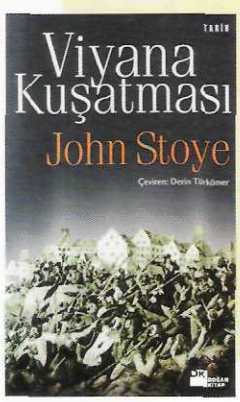

'Sorularla' Osmanlı

Popüler Tarih'teki 'On Soruda' sayfalarıyla imzasını yakından tanıdığınız Erhan Afyoncu, dergideki bu çalışmalarını kitaplaştırma çabasını sürdürüyor. Kısa bir süre önce üçüncü cildi piyasaya çıkan 'Sorularla Osmanlı İmparatorluğu'nda, bu kez; modern dünyanın oluşumunda Osmanlı'nın rolü, Osmanlı ordularının sefer lojistiği, İmparatorluk içinde Türklerin durumu, Avrupa'da Türk imajı gibi konuların yanı sıra, I. Murad, II. Bayezid, Barbaros Hayreddin Paşa gibi isimler üzerine özgün çalışmalar da yer alıyor.

Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, 3
Erhan Afyoncu
Yeditepe Yayınevi, 2003, İstanbul

Kuşatma altında

17. Yüzyıl Avrupa tarihi üzerine yazdığı kitaplarla tanınan John Stoye'nin yapıtı, kuşatma altındaki Viyana'yı, halkının bakış açısından ele alıyor.

Viyana Kuşatması
John Stoye
Çeviren: Derin Türkömer
Doğan Kitap, Aralık 2003, İstanbul

Birlikte yaşadığımız Bizans

Bibliyografyalar, araştırmacıların olduğu kadar, 'kitap kurdu' kimi meraklıların da hep ilgisini çeker. Ben de kendi ilgi alanlarımın bibliyografyalarından bilirim; 'Araştırmalar' bölümünü sonraya bırakarak, önce heyecanla 'Kaynaklar' bölümündeki kitaplara göz atılır: Heyecan, 'Acaba hangisi benim kütüphanemde var?' sorusundan kaynaklanır. Ama ikinci bir heyecan da, sahip olunmayan, şimdiye kadar göz atılmamış ve size ilginç gelen kimi kitapların dökümü okunurken yaşanır. 'Araştırmalar' bölümü ise, 'bibliomani'nin ötesine geçebilmiş amaçlara sahip olanları heyecanlandırır...

İşte şu sıralar, böylesi bir bibliyografya, bir 'Armağan Kitap' olarak karşımızda: "İstanbul'un Fethinin ve İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşunun 550. Yıldönümü Armağanı" olarak...

Bizans İmparatorluğu Tarihi'ni (1261-1453) kucaklayan bu kapsamlı bibliyografyayı, İstanbul Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı hazırlamış. Bu ekip çalışması, Prof. Dr. Işın Demirkent, Doç. Dr. Fahameddin Başar, Yrd. Doç. Dr. Ebru Altan, Yrd. Doç. Dr. Muharrem Kesik ve Yrd. Doç. Dr. Halûk Kortel'in çabalarıyla oluşmuş. Bu isimler, Popüler Tarih okurlarının da hiç yabancı olmadığı imzalar... Kitap, kırk yılı aşkın bir süre İstanbul Üniversitesi'nde Bizans İmparatorluğu Tarihi dersleri vermiş Prof. Dr. Fikret Işıltan'ın anısına adanmış... Bibliyografyanın önsözünde, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Işın Demirkent, Bizans dönemi çalışmalarının neden öncelikle Türk araştırmacıların üstüne düşen bir görev olduğunu belirtirken, tüm tarih meraklılarının da sahip çıkması gereken bir bakış açısının, farklı bir tarih bilincinin altını çiziyor:

"Hiç şüphesiz, mirasçısı olduğumuz Bizans İmparatorluğu'nun siyasî, askerî, sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan incelenmesi, bin yılı aşkın bu zaman dilimi içinde onunla birlikte hayat sürmüş olan değişik Türk toplumlarının tarihini öğrenmek açısından, bizlere büyük faydalar sağlayacaktır."

Bu can alıcı noktayı vurgularken Işın Demirkent, Bizans tarihi ve kültürü araştırmalarının son yıllarda, sayıca çoğaldığını; bu arada, Bizans tarihçilerinin kimi yapıtlarının da dilimize kazandırıldığını müjdeliyor.

Biz de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları arasında 'yardımcı ders kitabı' olarak yer alan "Son Dönem Bizans İmparatorluğu Tarihi Bibliyografyası" çalışmasını meraklılarına hararetle tavsiye ederken, Işın Demirkent'in Bizans'a bakış açısına da sahip çıkmak gerektiğini bir kez daha hatırlatıyoruz: Bin yılı aşkın bir süre, Bizans ile birlikte yaşadık...

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Devrim Çakır
devrim.cakir@dunya.com

Tarihî itfaiye binası müze oldu

İzmir Kent Arşivi ve Müzesi

İzmir'in belleğini oluşturan belgeleri, modern ve kullanışlı yöntemlerle gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan müze ve arşiv, halka açıldı.

Çankaya'daki tarihî itfaiye binasını restore eden İzmir Büyükşehir Belediyesi, binada İzmir Kent Arşivi ve Müzesi'ni (İKEMA) oluşturdu. İKEMA'nın 10 Ocak'ta gerçekleşen açılış törenine İzmir Valisi Yusuf Ziya Göksu, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina, Tarihi Kentler Birliği ve Bursa Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser, Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu Başkanı Metin Sözen ile ilçe belediye başkanları katıldı.

Törende bir konuşma yapan İzmir Valisi Yusuf Ziya Göksu, İKEMA ile, İzmir'in belleğinin sabit ve somut bir

Tarihî itfaiye binasının 1932 yılındaki görünümü (sağda).

yerde toplandığını belirtti. Geçmişini bilmeyen toplumların geleceğini de göremeyeceğini ifade eden Göksu, "Tarihi, kültürü ve ticareti zengin bir milletiz. Bu mirasın korunduğu mekanı korumak, İzmir'de doğan ve doyan herkesin görevidir" dedi.

Törende, İKEMA'nın 'müze' kısmındaki uzun soluklu sergilerden ilkinin açılışı da yapıldı. Büyük panolar, resimler ve metinlerle meraklılarını ağırlayan sergi, 'M.Ö. 3 bin yılından 1933'e kadar İzmir Tarihi', '1838-1933 İzmir Ticari Hayatı' ve 'İzmir'in Yangınları' başlıklarını taşıyor.

Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina da, müzenin İzmir'in kültür yaşamında önemli bir boşluğu doldurduğuna işaret ederek, kent belleği ve tarihine kentlilik bilinciyle sahip çıkmaya devam edeceklerini söyledi. Piriştina, müze bölümünde Milli Kütüphane'deki süreli yayınların saklanacağını da dile getirdi.

İKEMA Müdürü Fikret Yılmaz ise İzmir Kent Arşivi ve Müzesi'nin, dünyanın teknik altyapısı en yüksek kütüphanesi olduğunu söyledi. Müzede son model cihazların kullanıldığını, dünyada diğer kütüphanelerde kullanılan teknik altyapının eskidiğini belirten Yılmaz, "Dünyada kütüphaneler kurulduktan sonra büyüyor, ancak İKEMA, açılmadan önce yaratılıyor. Türkiye'ye ve dünyaya örnek olabilecek bir müze yarattık. Bunun yaşatılması gerekir. Eserlerin arşivlenmesinden sonra 2 yıl içinde, İzmir'in tarihine dünyanın her noktasından internet ve bilgisayar sayesinde ulaşılabilecek" dedi.

İKEMA'da, 5 bin cilt el yazması kitap, Milli Kütüphane arşivindeki 8 bin cilt yeni yazıyla, 1440 cilt eski yazıyla yazılmış gazete, filme ve CD'ye aktarılıyor. Eski yazılı gazete arşivlerinin CD'ye aktarılması 3 ayda tamamlanacak. Diğer gazete ve kitap arşivlerinin filmlerinin çekimi ve arşivlenmesi de 2 yılda bitirilecek.

Bilgisayarlarla donatılmış 80 kişilik toplantı salonu sayesinde, dünyayla internet ortamında iletişim sağlanacak ve İzmir'in tarihi araştırmacılara açılacak. Ayrıca, yabancı ülkelerin arşivlerinde bulunan belgeleri takas yoluyla İzmir Kent Arşivi'ne kazandırma çalışmalarına da başlandı. Marsilya Ticaret Odası Arşivi, Venedik Devlet Arşivi, İngiltere'deki arşivler ve diğer Avrupa ülkelerindeki İzmir'e ilişkin belge ve kayıtların mikrofilmleri alınacak.

Bunlara ek olarak, açılacak kampanyayla, İzmirlilerin eski belgeleri mikrofilmlere alınıp kopyalanacak. Bu kapsamda, Popüler Tarih yazarlarından Orhan Koloğlu da, biriktirdiği 10 bin kitabını ve binlerce arşiv malzemesini İKEMA'ya bağışladı.

İKEMA'daki tüm dijital düzenlemeler tamamlandığında, bilgisayar ortamında çalışan araştırmacılar, internet sayesinde tüm bilgilere ulaşabilecek.

İKEMA: (0232) 441 61 78

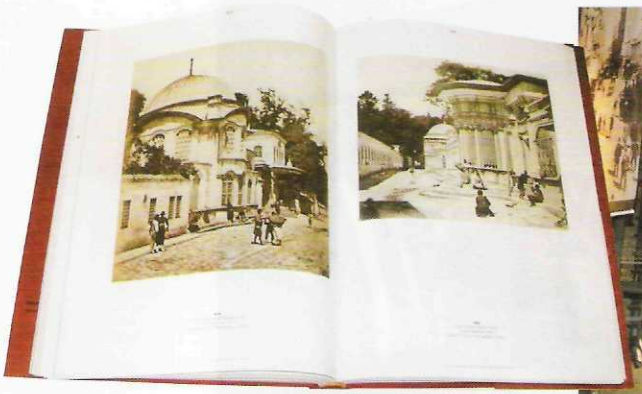
Emektar itfaiye binası

1924-1929 yılları arasında, dönemin mimari özelliğini taşıyan ilk betonarme yapı olarak inşa edilen eski itfaiye binası, 1975 ve 1985 yıllarında iki kez onarım gördü. 1988'de birinci derece tarihî eser olarak koruma altına alınan binanın aslına uygun onarım projeleri, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan alınan onay doğrultusunda hayata geçirildi. 2002 yılı sonunda bitmesi planlanan inşaat çalışması, kolon ve kirişlerin güçlendirilmesi nedeniyle uzatılırken, binanın maliyeti 700 milyar lirayı buldu.

Ay Sonra İkmal Edilecektir

merakediyorum@googlegroups.com

'Dersaadet'in Fotoğrafçıları' görücüye çıktı

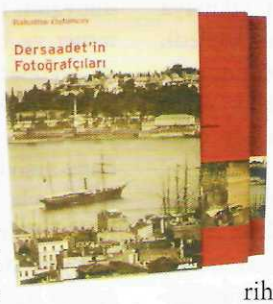

'Dersaadet'in Fotoğrafçıları' kitabının tanıtımı Rahmi M. Koç Müzesi'nde yapıldı (sağda). **Araştırmacı Bahattin Öztuncay [solda] ve Ömer Koç [sağda]** (sağ altta).

Aygaz'ın her yıl düzenli olarak yayınlanmasına destek verdiği kitaplara bir yenisi daha eklendi; araştırmacı Bahattin Öztuncay tarafından hazırlanan 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları - 19. Yüzyıl İstanbulu'nda Fotoğraf: Öncüler, kurumlar, yapıtlar...' adlı kitabın tanıtımı, 23 Aralık'ta, Rahmi M. Koç Müzesi'nde gerçekleşti.

Davette yaptığı konuşmasında, kültür ve sanata verilen desteğin toplumların gelişmesindeki önemine değinen Ömer Koç, eserin Osmanlı Sanat Tarihi arşivinde önemli bir yer edineceğini belirtti. Aygaz Genel Müdürü Orhan Alkan ise, "Sanata ve kültüre sahip çıkmayı önemli kurum değerleri arasında gören Aygaz, zengin kültür mirasımızın belgelenmesi ve tanıtılmasını sağlayan çalışmalara destek olmayı toplumsal sorumluluğunun bir parçası olarak görüyor" dedi.

Osmanlı ve İstanbul fotoğraf tarihine ilişkin araştırmalarıyla fotoğraf tarihine değerli katkılarda bulunan araştırmacı Bahattin Öztuncay'ın hazırladığı kitabın tanıtım davetine, Koç Holding Yönetim Kurulu Şeref Başkanı Rahmi M. Koç ve Aygaz A.Ş Yönetim Kurulu Başkan Vekili Ömer M. Koç ile kültür-sanat dostları katıldı.

"Dersaadet'in Fotoğrafçıları" isimli eser, 1839-1900 yıllarını kapsayan dönemde İstanbul'da fotoğrafçılığın gelişimini yansıtıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde Osmanlı fotoğraf sanatını tüm yönleriyle ele alan kitap, iki ciltten oluşuyor.

Uzun yıllar süren titiz bir araştırmanın sonucu olarak ortaya çıkan eserin birinci cildinde; 'Fotoğrafın bulunuşu ve İstanbul'da fotoğrafçılığın ilk yılları', 'Yabancı sanatçılardan erken dönem İstanbul fotoğrafları', '1850'lerin Londra, Paris ve Brüksel sergilerinde İstanbullu fotoğrafçılar ve tarihte iz bırakan Osmanlı fotoğrafçıları' başlıklarından oluşuyor. Kitabın ikinci cildi ise stüdyo portreleri, kıyafetler ve meslekler, manzaralar ve yaşam ile panorama fotoğraflardan oluşuyor.

Köşkler özelleşiyor

Köşk ve yalıların ekonomiye kazandırılması projesi çerçevesinde, İstanbul Boğazı'ndaki Sait Halim Paşa Yalısı ile Yorgo Zarifi Köşkü özel sektör işletmeciliğine açılıyor. Sarıyer ilçesi Yeniköy mahallesinde bulunan Sait Halim Paşa Yalısı ile yine aynı mevkide bulunan Yorgo Zarifi Köşkü'nün işletme hakkı, 49 yıllığına gerçek veya tüzel kişilere turizm amaçlı verilecek.

AKMED'in desteği

Suna&İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Anadolu Akdenizi'nin tarihî, arkeolojik, kültürel değerlerinin araştırılması ve bunların diğer Akdeniz kültürleriyle ilişkilerinin yorumlanmasına yönelik amaç ve ilkeleri doğrultusunda, araştırmacıları desteklemeye devam ediyor. Özellikle genç araştırmacıların bu alanlar ve bu coğrafyaya ilişkin araştırma projeleri, 2004'te de 'AKMED Proje Destekleme ve Burs Yönergesi' kapsamında desteklenecek.

AKMED: (242) 243 42 74

'Nâzım Müzesi'

Çankaya Belediyesi, Nâzım Hikmet adına Dikmen'de oluşturulan parkta 'Nâzım Müzesi' açacak. Müze için, 107 ülkeden kendi dillerine çevrilmiş Nâzım Hikmet kitaplarından veya Nâzım Hikmet üzerine yapılmış araştırmalardan örnek istendi. Hikmet'in öldüğü gün olan 3 Haziran'da açılması planlanan müzede, Hikmet'in her dile çevrilmiş eserleri, Türkçe'de yayınlanmış eserleri, hakkında yapılmış yerli ve yabancı araştırmalar, incelemeler ve makaleler toplanacak.

Bem Kalesi'nde büyük hasar

İran'da 26 Aralık'ta meydana gelen 6.3 büyüklüğündeki depremin tarihî kaybı 'Erg-e Bem' (Bem Kalesi) oldu. Her yıl yerli ve yabancı yüzbin kadar turistin ziyaret ettiği dünyanın en büyük kerpiç kalesi 'Erg-e Bem'in yüzde sekseni depremde yerle bir oldu. Kerpiç, çamur, saman ve palmiye ağacından inşa edilen kale ve etrafındaki surlar, 224-651 yıllarında İran'a egemen olan Sasaniler döneminde yapıldı. Kaleyi çevreleyen surların içinde 9. Yüzyıl'da büyük bir cami inşa edildi, daha sonra Safaviler döneminde yeni binalar eklendi. 180 bin metrekare alanı bulunan Erg-e Bem, 1815 metre uzunluğunda 6-7 metre yüksekliğinde surlarla çevrili ve surlarda 67 kule bulunuyor. Surların içinde pazaryeri, camiler, meydanlar, askerî kışlalar, bir kervansaray, ahırlar ve 'Dört Mevsim' olarak bilinen hükümdarlara ait konut da yer alıyor. Barez ve Kabudi sıradağlarının arasındaki geniş ovada kurulu Bem kenti, Avrupa ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan İpek Yolu üzerinde bulunduğu için tarihte önemli bir merkez olarak biliniyor. Portakal, mandalina, tatlı limon ve hurmasıyla ünlü Bem kentindeki kalenin önemi, 1722'de Afgan istilasıyla azaldı ve 1932 yılına kadar askerî kışla olarak kullanılan kale daha sonra terk edildi.

Mihri Hanım Sanalmüzede'de

Eczacıbaşı Sanal Müzesi *(www.sanalmuze.org)* ölüm tarihi bazı kayıtlara göre 1954 olan sanatçıyı, ölümünün 50. yılında anmak amacıyla, sanatseverlere Mihri (Müşfik) Hanım Retrospektifi'ni sunuyor. Mihri Hanım gibi öncü bir kadın sanatçının eserlerinden geniş bir seçkiye yer veren sergi, sanatçının yaşamöyküsü aracılığıyla da 'kadın ve ressam olmak' sorununu da bir kez daha gündeme getiriyor.

merakediyorum@googlegroups.com

'd Grubu', 1933- 1951

'd Grubu', ilk sergisini 8 Ekim 1933'te, Beyoğlu'ndaki Mimoza Şapka Mağazası'nda açmıştı (sağda). 'd Grubu' sanatçılarından Léopold Lévy'nin (sağda, ortada) ve Arif Kaptan'ın (sağda, en altta) bir tablosu.

Yapı Kredi Kültür Merkezi, 2004 yılı sergilerine Türk sanat tarihinin önemli bir dönemine tanıklık etmiş 'd Grubu (1933-51)' resim sergisi ile başlıyor. 14 Mart tarihine dek, Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde ziyaret edilebilecek bu kapsamlı sergiyi, 'd Grubu Desen Sergisi' izliyor. 28 Şubat'a kadar, MSÜ İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi işbirliği ile gerçekleştirilecek desen sergisi, müzenin Şeker Ahmet Paşa Salonu'nda ziyaret edilebilecek.

'd Grubu 1933-1951' sergisinde, Cumhuriyet'in yaklaşık yirmi yılına tanıklık etmiş 20'ye yakın sanatçının eserleri sergileniyor. Sergide, değişik koleksiyonlarda bulunan çok sayıda eser bir araya geliyor. Ayrıca galeri fuayesinde, grubun etkin olduğu yıllara ait dönem malzemeleri; kitap, gazete kupürü, sergi broşürleri, fotoğraflar ile sanatçılara ait defterler de sergileniyor.

'd Grubu'; Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve Zühtü Müridoğlu gibi isimlerin bir araya gelerek oluşturdukları sanat tarihimizin ilk grup etkinliği... Güzel Sanatlar Birliği (Osmanlı Ressamlar Cemiyeti), Yeni Ressamlar Cemiyeti, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nden sonraki dördüncü sanat topluluğu... Grup, bu nedenle simge olarak Latin abecesinin dördüncü harfi "d"yi seçmişti.

Zamanla Turgut Zaim, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Eşref Üren, Arif Kaptan, Halil Dikmen, Sabri Berkel, Salih Urallı, Hakkı Anlı, Fahrünnisa (Fahr el nissa) Zeid, Nusret Suman ve Zeki Kocamemi'nin de katılımıyla grup üyelerinin sayısı artmış, Léopold Lévy, Şeref Akdik ve Cemal Nadir Güler de yapıtlarını birer kez grupla sergilemişlerdi.

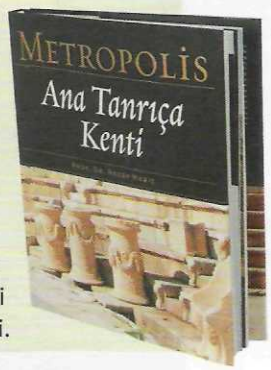
Grup, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği ile birlikte Cumhuriyet'in genç sanatçı kuşağını temsil etmiş, dönemin görsel sanatlarında etkili bir rol oynamıştır. Grup üyelerinin çoğu Paris'te çeşitli atölyelerde çalışmış, özellikle André Lhôte'un 'kübist' ve 'yapısalcı', Fernand Léger'nin 'sentetik kübist' biçim anlayışını, 'yaşayan sanat' söylemiyle Türk sanat ortamına sokmuştur.

'Metropolis Ana Tanrıça Kenti'

İzmir'in Torbalı ilçesindeki 'Metropolis Kenti Kazıları'na yaklaşık 10 yıldır destek veren Philip Morris / Sabancı, kazılarda yaşananları ve ortaya çıkan eserleri bir kitapta derledi. Kazıların ilk gününden itibaren yaşananların anlatıldığı ve ortaya çıkarılan eserlerin yer aldığı "Metropolis Ana Tanrıça Kenti" kitabı, Metropolis Kazı ve Restorasyon çalışmaları Başkanı Prof. Dr. Recep Meriç tarafından kaleme alındı ve yayın danışmanlığını Celal Üster, yayın yönetmenliğini de Ayşegül Hatay üstlendi. Kitapta, Metropolis'in tarihinin Geç Kalkolitik Çağ'a dayanan önemli bir İon kenti olduğu, kazı çalışmalarının kentin buluntularını gün ışığına kavuşturduğu, Anadolu topraklarında yaşamış eski uygarlıklara ışık tuttuğu ve elde edilen bulguların İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilendiği belirtildi.

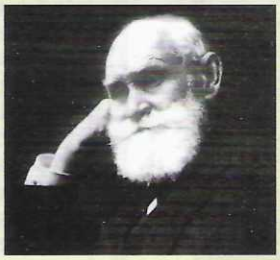
◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

Fırtınalı bir yaşamın ardından...

1925'te Nebraska'da doğdu. Çocukken avukat olmak istiyordu ama uyuşturucuya kapıldı. 21 yaşında hırsızlıktan mahkum oldu. 6,5 yıllık hapis cezasının ardından dışarı çıktığında yepyeni bir kimliğe büründü. Artık onun adı 'Malcolm X' idi. Hızla geçen bir gençliğin ardından gelen direniş yılları kısa sürdü. Amerikalıların ünlü siyah Müslüman eylemcisi Malcolm X, öldürüleceğini bile bile gittiği konferansta suikasta uğradı ve 40 yaşında hayatını kaybetti. Yaşamı ile bir efsane haline gelen Malcolm X'in yandaşları, ona olan saygılarını internet üzerinde de göstermeye devam ediyorlar. Malcolm X'e atfedilmiş sitelerin en başında 'www.brothermalcolm.com' geliyor. Malcolm X'in kısa hayatından geriye kalan hemen her şeyi toplamayı başaran bu sitede, siyah liderin hayat hikayesi, konferansları ve düşüncelerinin yanı sıra fotoğrafları, ses kayıtları ve mektupları da yer alıyor.

Pavlov'un konferansları

Ivan Pavlov, bundan 67 yıl önce hayata gözlerini yumdu. Koşullu ve koşulsuz refleks kavramlarını oluşturan, Nobel Tıp Ödülü sahibi Ivan Pavlov, yaşadığı yıllarda büyük buluşlara imza atmış ve meslektaşlarının yolunu açmıştı. Köpeklerin tükürük bezlerini beyinlerine açılan bir pencere olarak gören ve yaptığı binlerce deney sonucunda, koşullu ve koşulsuz refleks kavramlarını tanımlayan Ivan Petrovich Pavlov'un verdiği konferansların tümünün İngilizce'ye çevrilmiş metinlerine 'www.ivanpavlov.com' adresinden ulaşabilirsiniz. Yirmi üç adet konferans metninden oluşan sitede, Pavlov'un hayat hikayesi de yer alıyor.

Mucitlerin sitesi

İcatlarıyla hayatımızın yönünü değiştirmeyi başaran pek çok mucidi bir araya toplayan 'www.inventors.about.com', icatlar ve mucitler hakkında muhteşem bir kaynak oluşturuyor. Mucitleri sadece alfabetik sırayla vermekle kalmayıp bir çok farklı biçimde kategorize etmeyi başaran bu adresin, 'kadın mucitler', 'siyah mucitler', 'Çinli mucitler' gibi bölümleri altında, pek çok ismin ilginç hikayesi yer alıyor. 20. Yüzyıl'ın buluşları, internet ve bilgisayarla ilgili buluşlar, otomobillerin tarihi ve yılbaşı kutlamaları gibi dosya konularının içeriği de bir hayli doyurucu... Sitenin en eğlenceli bölümünü 'kaçık buluşlar' linki oluşturuyor. Bugüne kadar çeşitli tarihlerde patenti için başvurulmuş veya patenti alınmış, akla hayale gelmeyecek icatları ve bu kaçık icatların mucitlerinin öyküsünü de bu adresten inceleyebilirsiniz.

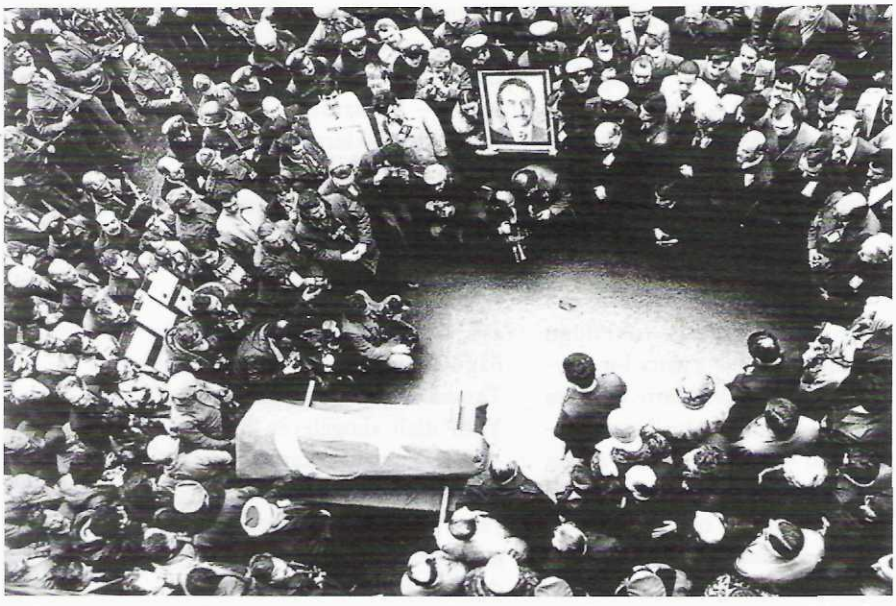
Antika meraklıları için...

Anadolu, tarih içinde çok sayıda medeniyete ev sahipliği yaptı. Bu kültürlerden kalan tarihî eserler ve antikalar, günümüzde müzelerde korunuyor ya da antikacılarca satılıyor. Kimi eserlerse, belki de antika değeri henüz keşfedilmemiş olarak evinizin bir köşesinde duruyor. 'www.antikalar.com', antika meraklılarına hitabeden bir site... Burada, elinizde bulunan eşyanın antika sayılması için gereken özellikler sıralıyor; uluslararası antika fuarlarının tarihleri sunuluyor. Rehber bölümünde ise antika eserlerin sergilendiği müze, galeri ve antikacıların illere göre listesi ve telefon numaraları belirtiliyor. 'www.antikalar.com'dan online antika eşya satın almanız da mümkün. Eğer geçmişin güzelliklerine meraklı bir internet kullanıcısıysanız, antika.com'dan yararlanabilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

İpekçi öldürüldü

Abdi İpekçi'nin cenazesi, 4 Şubat günü, önce 25 yıl çalıştığı Milliyet gazetesi, sonra da Gazeteciler Cemiyeti önünde düzenlenen törenin ardından Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Milliyet gazetesi Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi, 1 Şubat 1979 akşamı otomobiliyle evine giderken uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirdi. Teşvikiye'de, evinin yakınındayken trafiğin sıkıştığı bir anda İpekçi'nin arabasına yaklaşan saldırgan, beş el ateş ettikten sonra, kendisini bekleyen bir otomobile binerek kaçtı. Beş kurşun da bedenine isabet eden İpekçi, olay yerinde yaşamını yitirdi.

Anarşi ve terörün önlenebilmesi için iktidarla muhalefetin el ele vermesi gerektiğini ve Atatürkçü ilkelerin korunması gerekliliğini inançla savunan İpekçi'nin öldürülmesi geniş yankı yarattı.

Milliyet
Halk Gazetesi
Evine giderken silahlı saldırıya uğrayan
ABDİ İPEKÇİ
ÖLDÜRÜLDÜ

25 Haziran'da İpekçi'nin katili olarak yakalanan, 23 Kasım'da tutuklu bulunduğu Kartal Maltepe'deki askerî cezaevinden kaçırılan Mehmet Ali Ağca adındaki sağ görüşlü tedhişçi; 28 Nisan 1980'de, gıyabında ölüm cezasına çarptırıldı.

13 Mayıs 1981'da Papa'ya suikast düzenleyen ve yakalanarak ömür boyu hapse mahkum edilen Ağca, Haziran 2000'de İtalya Cumhurbaşkanı tarafından affedildi. Sadece gasp suçundan Türkiye'ye iadesi kararlaştırılan Ağca'nın, İpekçi suikastıyla yargılanmasının mümkün olmadığı açıklandı. İpekçi suikastıyla ilgili olarak çıkarıldığı bütün duruşmalarda, tanıklık yapmayacağını açıklayan Ağca; yargılama sonrasında, 7 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırıldı.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum